

Rudolf Rasch

Duizend brieven over muziek van, aan en rond
Constantijn Huygens

1655

Verwijzingen naar deze tekst graag op de volgende manier:
Rudolf Rasch, Duizend brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens: 1655
<https://huygens-muziekbrieven.sites.uu.nl/>
Voor opmerkingen, suggesties, aanvullingen en correcties: r.a.rasch@uu.nl
© Rudolf Rasch, Utrecht/Houten, 2019
18 februari 2019

CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
AAN UTRICIA OGLE [UTRECHT]
26 JANUARI 1655
5387A

Antwoord op brief van Utricia van december 1654 (verloren) en mogelijk ook een van januari 1655 (verloren).

Samenvatting: In deze brief, opgesteld in dichtvorm, pleit Huygens met enige zelfspot voor Utricia's komst, opdat hij haar kan verwennen met nieuwe liederen.

Over een antwoord door Utricia is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLVIII, fol. 44r: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgaven: Gedichten 9, pp. 5-7: volledig.

— Noske 1989a, p. 96: onvolledig (<One thing you ... in my sleeve.>).

Namen: Maria Casembroot; William Swann; Elisabeth de Vries.

Glossarium: base (bas); bell (klok); to sing (zingen); singer (zanger); song (lied); string (snaar); tongue (stem); treble (sopraan); voyce (stem).

Transcriptie

To Myladie Swann,
26 January 1655.

Madam,

I have seene your delay,
And have nothing to say,
But that if you stay,
From hence to May,
As it seemeth you may,
And if you will play,
From grass to hay,
From hay to grass,
It shall be as it was,
Not as it should bee,
And we never see
Utricia Swann,
Nor when she can,
Nor when she cannot,
For this is a knot,
I cannot undoe;
Sir William and you
Must doe it together.
I see bad weather
giveth a good pretexte,
For this moneth and the next.
What shall bee of the rest,
God alone knoweth best.
One thing you must heare:
I'll furnish you here,
With a wonderfull cheare,
Not of wine or beere,
You would not greeve,

Either trouble or cleare,
But of many new songs,
For hands and for tongues,
Which, you must beleeve,
I have in my sleeve,
Upon your score,
In such a store.
It will make you crye:
'Out, out, an' fye,
With your ugly things.
I pittie your strings,
And the throat that sings,
And a bell that rings.
And if I had wings,
No rope nor rings
Could hold me at The Haghe,
Where indeed the plague,
As I heard of my mother,
Doth cease, but another
Came in her place:
Your treble and base,
Both skurvie and base.'
May it please your grace,
Sweet Lady Swann,
Though I bee the man,
Who shall beare these reproches,
In boates and in coaches.
I beseech you remember
What in December
You did intend,
By a letter you sent,
Which made us beleeve,
You have ever seene,

To bee here as soone
As the next new moone.
And since by the frost
That journey was lost,
At the end of the thaw,
Take a boat full of straw,
Where you may, if you please,
Sitt or lay at your ease,
And talke, eate and sing,
And doe anything,
Which will make you forget,
It is mistie or wett,
Or stormie wheather,
In coming hither.
Thus a night and no more,
Will bring you to shore,
Where the loveliest queene,

Will bee glad and rejoyce,
At your face and your voyce,
And wee poor singers,
Adoring your fingers,
Shall kisse your faire hands,
If heaven grantes
So happie a time.
Here is an end of my rime.
And I without end,
If you doe consent,

My noble Madam,

Your cousin in Adam
et du fonds de mon cœur
*très-humble serviteur*C.H.

Vertaling

Aan mevrouw Swann.
26 januari 1655.

Mevrouw,

Ik heb uw ¹uitstel bemerkt,
En heb niets te zeggen
Behalve dat, als u blijft,
Van nu tot mei,
Wat niet onmogelijk schijnt,
En als u wilt spelen,
Van gras tot hooi,
En van hooi tot gras,
Zal het zijn als het was,
Niet zoals het nu eenmaal lijkt te moeten zijn,
En we Utricia Swann nooit zien,
Noch wanneer ze wel kan,
Noch wanneer ze niet kan.
Want dit is een probleem,
Dat ik niet kan oplossen,
Sir William [Swann] en u
Moeten het samen doen.
Ik zie dat slecht weer

Een goed ²voorwendsel geeft
Voor deze maand en de volgende.
En wat betreft de rest,
Dat weet alleen God.
Eén ding moet u weten:
Ik zal u voorzien
Van een fantastisch onthaal,
Niet met wijn of bier,
Hetzij troebel, hetzij helder,
Maar met vele nieuwe liederen,
Voor handen en stemmen,
Die, u moet mij geloven,
Ik in petto heb,
Voor u bestemd,
In grote hoeveelheid.
Het zal u doen uitroepen:
'Loop naar de hel
Met je lelijke dingen!
Ik heb medelijden met je snaren
En de keel die zingt
En een klok die klinkt.
En als ik vleugels had,
Zou geen touw of ring

1. Wellicht heeft Utricia in januari 1655 opnieuw aan Huygens geschreven om het uitstel te melden van een bezoek aan Den Haag dat zij in een brief van december 1654 (zie beneden) had aangekondigd. Huygens' formulering hierover is echter zodanig dat het niet uitgesloten is dat de mededeling over het uitstel mondeling of via een brief aan of van iemand anders is overgebracht. Zelfs is het mogelijk dat Utricia's moeder Elisabeth de Vries in januari een bezoek aan Den Haag bracht, omdat Huygens het bericht van het ophouden van de pest (zie beneden) in Den Haag in haar mond legt.
2. Namelijk om niet te komen.

Mij hier in Den Haag houden,
Waar weliswaar,
Zoals ik van mijn ³moeder hoorde,
De pest is opgehouden,
Maar een ander in haar plaats kwam:
Uw sopraan en bas
Beiden gemeen en laag-bij-de-gronds.⁴
Moge het uw goedheid behagen,
Lieve mevrouw Swann,
Ofschoon ik nu eenmaal de man ben
Die deze verwijten moet verdragen,
In boten en in koetsen,
Ik smeed u te herinneren
Wat u in december
Aankondigde met de ⁴brief
Die u ons zond,
Wat ons deed geloven,
Dat u niet zou betreuren,
Hier zo spoedig te zijn,
Als de eerste nieuwe maan.
En aangezien door de vorst
De reis was ⁵uitgesteld,
Neem dan aan het einde van de dooi
Een boot vol stro,
Waar u, naar het u belijft
Gemakkelijk kunt gaan zitten of liggen
En praten, eten en zingen,

En alles doen,
Wat u zal doen vergeten,
Dat het mistig is of nat,
Of stormachtig weer,
Wanneer u ⁶hierheen komt.
Zo zal slechts één nacht
U hierheen brengen,
Waar de lieflijkste ⁷koningin,
Die u ooit hebt gezien,
Blij zal zijn en verheugd,
Bij het zien van uw gezicht en het horen uw stem.
En wij arme zangers,
Uw vingers vererend,
Uw edele handen zullen kussen,
Als de hemel
Zo'n gelukkige tijd toestaat.
Hier is het einde van mijn rijm
Maar ik ben zonder einde,
Als u het me toestaat,

mijn edele dame,

uw neef via Adam,
┌en vanuit de grond van mijn hart
uw nederige dienaar┐

Constantijn Huygens.

3. Elisabeth de Vries.

4. Utricia Ogle aan Huygens, december 1654 (verloren).

5. Een brief Utricia aan Huygens van januari 1655 (verloren) of een andere vorm van bericht.

6. Huygens meldt in zijn brief aan Chambonnières van 2 juni 1655 (5412) inderdaad Utricia's aanwezigheid in Den Haag.

7. Maria Casembroot.

THOMAS GOBERT [PARIJS]
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
26 JANUARI 1655
5388

Het is aannemelijk dat deze brief een antwoord is op een schrijven van Huygens, bijvoorbeeld van begin januari 1655 (verloren).

Samenvatting: Gobert schrijft dat hij Huygens' psalmen uit de *Pathodia* nog altijd zeer mooi vindt. De recitatieven en de drie- en vierstemmige werken worden inmiddels in Parijs ook gewaardeerd.

Over een antwoord van Huygens is niets bekend. Huygens moet echter in februari 1655 aan Dumont hebben geschreven en heeft bij deze gelegenheid misschien ook Gobert geantwoord.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., op een blad ingebonden vóór het exemplaar van Huygens' *Pathodia* (341 A 37): later afschrift na ontvangst (apograaf). Het lijkt erop dat het afschrift niet de volledige brief betreft.

Vroegere uitgaven: Heije 1872, p. 21: volledig.

— Jonckbloet 1882 pp. XXIV-XXV: volledig.

— Worp 5, nr. 5388 p. 228: volledig.

— Rasch 2007, nr. 5388, pp. 982-983: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Lodewijk XIV; Maria Anna van Oostenrijk.

Plaats: Italië.

Titel: *Pathodia*.

Glossarium: oeuvre (muziekstuk); partie (partij); pseume (psalm); récitatif (recitatief).

Transcriptie

Le Sieur Gobert, Maistre de la Chapelle du Roy Très-Chrestien.

26 Janvier 1655.

Monsieur,

Vos pseumes me sont toujours présent en l'esprit, comme un ouvrage très-beau et contenant de très-belles et bonnes pièces. Je vous diray que les récitatifs commencent depuis deux ou trois ans d'estre estimez icy, aussy bien que les œuvres à trois ou quatre parties; ce n'est pourtant que depuis les Italiens y sont venus, et que Leurs Majestéz y ont donné leur approbation. Ainsy, Monsieur, vostre œuvre est icy aussy bien estimé que chez vous, et son mérite recognu, et à l'advenir le sera d'autant plus qu'il sera plus universellement cognu, etc.

Vertaling

De heer Gobert, kapelmeester van de Allerchristelijkste ¹Koning.

26 januari 1655.

Mijnheer,

²Uw ³psalmen zijn nog altijd in mijn gedachten als een erg mooi werk met zeer mooie en goede stukken. Ik zal u zeggen dat de recitatieven hier sinds een jaar of twee, drie zeer worden gewaardeerd, evenveel als de drie- en vierstemmige werken. Dat is echter pas zo sinds de ⁴komst van de Italianen alhier en de goedkeuring die Hunne ⁵Majesteiten daaraan hebben gegeven. Zodoende, mijnheer, wordt uw werk hier net zo hoog geacht als bij u, en de waarde ervan erkend, en in de toekomst zal het nog meer worden gewaardeerd, als het overal ter wereld bekend zal zijn, enzovoorts.

¹. Lodewijk XIV.

². Het lijkt onwaarschijnlijk dat Gobert een volledige brief zou schrijven die slechts bestond uit één alinea en dan nog voornamelijk gewijd aan Huygens' psalmen. Waarschijnlijker is het dat Huygens dit fragment heeft geselecteerd uit een langere brief van Gobert. Bovendien moet Huygens hier Goberts verre van volmaakte spelling en stijl hebben verbeterd tot een acceptabel c.q. correct Frans.

³. *Pathodia*.

⁴. Vermoedelijk een verwijzing naar de komst van de Italiaanse musici voor de uitvoering van Luigi Rossi's opera *Orfeo* in Parijs in 1647.

⁵. De jeugdige Lodewijk XIV en zijn moeder Anna van Oostenrijk.

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]

AAN HENRI DUMONT (PARIJS)

6 APRIL 1655

5399

Antwoord op een brief van Dumont van vermoedelijk maart 1655 (verloren; met een allemande van Dumont voor klavecimbel), die op zijn beurt weer een antwoord is op een brief van Huygens van wellicht februari 1655 (verloren), met welke brief Huygens tevens composities (een aantal allemandes voor klavecimbel) van zijn hand opstuurde.

Samenvatting: Huygens dankt Dumont voor de kanttekeningen bij zijn klaviercomposities. Huygens spiegelt zich liever aan Italiaanse componisten dan aan hen die de vigerende compositieregels strikt toepassen. Dumont heeft een thema uit een van Huygens' allemandes voor een eigen allemande gebruikt, maar Huygens wijst hem erop dat het eerste deel beduidend langer is dan het tweede. Sommige bekwame componisten maken de delen even lang, en daar houdt Huygens zich ook graag aan. Hij zendt de vervolgdelen achter de genoemde allemande, alsmede een aantal giges in verschillende toonsoorten. Huygens prijst overigens Dumonts composities zeer, onder meer diens allemande in de *Cantica sacra* en een pavane. Hij eindigt met de melding dat de Antwerpse klavecimbelbouwer Couchet is overleden. Tot slot wil hij Dumonts mening vernemen over zijn giges, speciaal die welke met X zijn aangegeven.

Bijlagen: verschillende klavecimbelstukken: de dansdelen die volgen op Huygens' favoriete allemande en een aantal giges in verschillende toonsoorten (Huygens).

Over een antwoord van Dumont is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, pp. 677-678: afschrift (Constantijn Huygens jr.).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. 29, pp. 23-25: onvolledig (<Je vous sçay bon ... qui est parfaitement,>).
— Worp 5, nr. 5399, pp. 232-233: volledig.

— Rasch 2007, nr. 5399, pp. 983-988: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Jacques Champion de Chambonnières; Jean Couchet; Gaspar Fernandes Duarte.

Plaatsen: Antwerpen; Église Saint-Paul (Parijs).

Titels: allemande (Dumont, voor klavier, op thema van Huygens); allemande (Dumont, voor klavier, uit *Cantica* 1652); allemand (Huygens, voor klavier); *Cantica sacra* (Dumont 1652); pavane (Dumont, voor klavier); 'Tombeau de Mr Duarte' (Huygens).

Glossarium: agrémant (versieringsnoot); alemande (allemande); clavier (klavier); compositeur (componist); composition (muziekstuk); espinette (klavecimbel); fugue (imitatie); gigue; luth (luit); motet; musique (muziek); organiste (organist); pavane; pièce (muziekstuk); prélude (prelude); sarabande; tablature (tabulatuur); tombeau; ton (toonsoort); viole (viola da gamba).

Transcriptie

¹Copie.

Au Seigneur H. du Mont, organiste de Saint Paul à Paris.

6 Avril 1655.

Monsieur,

Je vous sçay bon gré de la peine que vous avez prise à censurer mes compositions, puisque par là au moins il paroist que vous avez eu la patience de les visiter. Pour quelques-unes des remarques que vous y faictes: peut-estre que je n'ay pas ignoré ce qu'en dictent les règles, y ayant assez longtemps que je les ay étudiées, quoyque

1. Opschrift, aanhef en datering autograaf.

non toutes approuvées avec la superstition que je sçay bien que d'aucuns y apportent, au contraire de ce qu'en porte aujourd'huy la pratique des Italiens, qui, à mon advis, ne sont pas les plus mauvais compositeurs du monde.

À l'une de mes allemandes vous faictes trop d'honneur, d'en avoir emprunté l'entrée, pour l'appliquer à une des vôtres, que je viens de recevoir, et de goûster avec beaucoup de satisfaction, souhaitant bien fort de la veoir executée par la main mesme de l'auteur, qui, je m'assure, y apporte des agréments qu'on a de la peine à bien exprimer en tablature. Vous avez prins plaisir à vous estendre en ceste pièce tout du long de la fugue, et véritablement, y avez couché de fort beaux passages, mais je ne sçay si, en vous promenant de la sorte, vous avez prins garde à la longueur de la première partie, qui est de 24 mesures, si j'ay bien compté, au regard de la seconde, qui n'en a que 17, ou si peut-estre vous ne vous attachez point à ceste observation de rendre les deux parties esgales, au moins de faire la dernière la plus longue. Pour moy, voyant que dans un beau chemin je pourrois m'oublier et m'emporter dans une estendue difformé, en suivant ma fugue, ou quelque autre douceur, au delà de la bienséance et observant d'ailleurs que certains grands compositeurs en des pièces célèbres, et qui ont beaucoup duré dans l'approbation universelle des nations, se sont enfermez dans le nombre de 12 mesures, pour chasque partie, je me suis limité de mesme en tout ce que j'ay produit de pièces moins bouffonnés que ne sont les sarabandes ou les giges, soit sur l'espionette, sur la viole ou sur le luth, dont y en a un très-grand nombre. Et me suis tellement accoustumé à ceste proportion que j'aurais | 678 | de la peine à m'en desdire, comme en effect je juge que dans ceste estendue il y a de quoy satisfaire et l'auteur et l'auditeur, encor que pour vostre esgard je ne veux pas nier que les choses bonnes ne sçauroyent estre trop longues. Aussi ne veux-je parler que de moy-mesme, sachant bien que dans les pauvres product[s] que j'enfante il faut que je me garde de faire passer un grand prélude pour une allemande.

Quant à celle dont vous avez voulu goûster les premières notes, j'avoue que c'est celle des miennes que j'aime le plus, et comme j'ay passé par tous les tons, en ces 2 ou 3 années que je m'amuse à l'espionette, je vous ay fait copier toute la suite de ceste mesme allemande, avec quelque nom[bre] de giges tirées de mon livre, selon la variété desdits tons, afin que vous voyiez aussi ma présomption dans les subjects gays. C'en est une bien ²grande de vous oser ennuyer de tant de sottises, mais après y avoir une fois passé la veue, je souffre volontiers que tout s'en aille en cendre. Vous n'avez que faire de me recommander l'allemande imprimée au bout de vos motets. Il y a longtemps que je la connois, et loue, et fais louer par les amateurs les plus entendus. Votre pavane est aussi très-belle en son espèce, et je l'ay envoyée joindre aux pièces dédiées au tombeau de feu Monsieur Duarte, où elle a esté fort bien recue.

Comme j'achève ceste lettre, j'apprens par lettres d'Anvers que le célèbre Couchet vient d'y trespasser, qui est une perte insigne aux amateurs curieux de bonnes espionettes. Je suis bien aise d'en avoir une des dernières de sa façon, à deux claviers, comme estoit celle de Monsieur de Chambonière, qui est très-excellente et telle que je ne croy pas que personne en fasse après ce pauvre Couchet, qui je regret extrêmement.

Voyci de grands discours de musique. Pardonnez l'importunité que je vous en donne. Au sortir de beaucoup d'affaires qui m'occupent, je suis parfois bien aise de me délasser sur de ces matières moins sérieuses. Je vous prie que, quand parfois vous mettrez quelque pièce nouvelle au monde, nous en puissions avoir nostre part. Vous obligerez un vray estimateur de vostre beau sçavoir, et qui est parfaitement,

[etc].

³S'il vous plaist de prendre garde à celles de ce grand nombre de giges que j'ay marquées de X, ce sont celles que j'estime les moins vicieuses.

2. <présomption> is hier als zelfstandig naamwoord bij geïmpliceerd..

3. Postscriptum autograaf.

Vertaling

Aan de heer Henri Dumont, organist van de Église Saint-Paul in Parijs.

6 april 1655.

Mijnheer,

Ik ben u veel dank verschuldigd voor de moeite die u hebt willen nemen om mijn composities te beoordelen, aangezien daaruit blijkt dat u tenminste het geduld hebt gehad ze te bekijken. Wat betreft sommige van de opmerkingen die u erover maakt: wellicht was ik niet onkundig van wat de regels voorschrijven, want het is al sinds lang dat ik ze bestudeer, hoewel ik niet altijd met die regels instem met op die aan bijgeloof grenzende volgzame wijze die naar ik wel weet sommigen daarin bezigen, in tegenstelling tot de hedendaagse praktijk van de Italianen die mijns inziens toch niet de beroerdste componisten op aarde zijn.

Te veel eer bewijst u één van mijn allemandes, door het begin ervan te hebben geleend om te gebruiken voor ⁴één van uzelf, die ik zojuist heb ontvangen, en waar ik met veel voldoening van heb genoten, met de grote wens ze eens door de maker zelf uitgevoerd te horen worden, van wie ik zeker ben dat hij er versieringen aan zou toevoegen die maar moeilijk in notatie zouden kunnen worden uitgedrukt. U hebt dit stuk over het geheel een fugatische opzet willen geven, en u heeft er werkelijk zeer fraaie passages in aangebracht. Maar ik vraag me af of u, toen op deze wijze te werk ging, wel op de lengte heeft gelet van het eerste deel, dat 24 maten heeft, als ik goed heb geteld, tegen het tweede deel, dat er slechts zeventien heeft, of dat u zich helemaal niet houdt aan het uitgangspunt de beide delen even lang te maken, of tenminste het laatste deel het langst. Ik voor mij heb, in het besef dat ik op een mooie weg zou kunnen verdwalen en daarbij zou vergeten op de juiste lengtes te letten, wanneer ik een imitatie of een andere aangename inval, meer dan de regels toelaten, volg, bovendien constaterend dat enkele grote componisten in beroemde stukken, die in vele landen algemeen worden geprezen, zich hebben geschikt in het aantal van twaalf maten voor elk deel, mij ook daartoe beperkt in alle meer serieuze stukken dan de sarabandes en de gigue's, die ik heb gemaakt, voor klavecimbel, gamba of luit, waarvan er een groot aantal is. Ik ben zo gewend aan deze afmetingen dat het me moeite zou kosten me hieraan te onttrekken, [temeer] omdat ik inderdaad van oordeel ben dat er binnen deze tijdsduur genoeg ruimte is om zowel de componist als de luisteraar tevreden te stellen, al wil ik in uw geval niet ontkennen dat de goede zaken niet lang genoeg kunnen duren. Daarom wil ik alleen maar voor mijzelf spreken, in de wetenschap dat ik met de povere maaksels die ik voortbreng ervoor moet zorgen dat ik niet wat niet meer is dan een grote prelude voor een allemande laat doorgaan.

Wat betreft de allemande waarvan de eerste noten u in de smaak vielen, moet ik u zeggen dat het mijn meest geliefde is, en ik heb, aangezien ik alle toonsoorten heb doorkruist in deze twee à drie jaar dat ik mij amuseer met het bespelen van het klavecimbel, voor u alles wat op deze allemande volgt laten kopiëren, alsmede een aantal gigue's uit mijn bundel, geselecteerd op de verscheidenheid van de genoemde toonsoorten, zodat u ook mijn zelfoverschatting met vrolijke thema's kunt zien. Het is er zeker ⁵één om u te durven vervelen met dergelijke niemendalletjes, maar u mag ze, nadat u ze eenmaal hebt doorgenomen, allemaal in as laten overgaan. U hoeft

4. Onder de bewaard gebleven allemandes van Dumont voor klavier bevindt zich geen die voldoet aan de beschrijving die Huygens geeft: fugatisch van opzet en met 24 + 17 maten in de eerste en de tweede helft. In de *Meslanges à II, III, IV et V parties, avec la basse continue* (Parijs 1657) komen verschillende allemandes voor ensemble voor die fugatisch zijn gecomponeerd en deels nogeens, maar dan voor klavecimbel ingericht voorkomen, maar geen daarvan vertoont de maatverdeling 24+17.

5. Namelijk een zelfoverschatting.

mij slechts de ⁶allemande, die aan het eind van uw ⁷motetten is gedrukt, aan te bevelen. Het is ⁸lang geleden dat ik die leerde kennen; ik prijs deze allemande, en laat die door de meest kundige liefhebbers prijzen. Uw ⁹pavane is ook erg mooi in zijn soort, en ik heb die samen met de ¹⁰stukken die opgedragen waren aan de nagedachtenis van de heer [Gaspar] Duarte ¹¹opgestuurd [aan de familie Duarte], alwaar uw pavane zeer goed is ontvangen.

Op het punt deze brief te beëindigen, ¹²verneem ik uit Antwerpen dat de beroemde [Joannes] Couchet daar onlangs is ¹³overleden, hetgeen een flinke slag is voor alle liefhebbers van goede klavecimbels. Ikzelf ben de gelukkige bezitter van een van de laatste die hij gemaakt heeft, met twee klavieren, zoals dat van de heer [Jacques Champion de] Chambonnières, een uitstekend exemplaar, zodanig van kwaliteit dat ik niet denk dat iemand dit de arme Couchet zal nadoen, hetgeen ik zeer betreurt.

Ziehier mijn uitgebreide redevoeringen over muziek. Neemt u mij de overlast die ik u ermee bezorg niet kwalijk. Na de vele zaken die mij bezig houden is het voor mij soms aangenaam me met deze minder serieuze zaken te verpozen. Ik verzoek u dat u, wanneer u een nieuw stuk componeert, ons daarin laat delen. U zou iemand die uw kunde werkelijk op waarde weet te schatten zeer verplichten, iemand die geheel is,

[enz].

Let u alstublieft eens op die gigues van het grote aantal die ik met een X gemerkt heb; ik houd hen voor die met de minste gebreken.

6. Deze allemande komt ook voor in het zogenaamde 'Handschrift Bauyn' (Parijs, Bibliothèque Nationale de France, Vm7 764-675), fols. 58r, en is gepubliceerd in Henri Dumont, *Pièces originales pour le clavier* (Versailles 1997), nr. VII, pp. 12-13.

7. Henri Dumont, *Cantica sacra* (Parijs 1652).

8. Huygens lijkt naar deze allemande te verwijzen in het postscriptum van zijn brief aan Pierre de la Barre van 1 december 1653 (5317). Als die laatste veronderstelling klopt en als Huygens naar aanleiding van zijn vraag een afschrift heeft ontvangen, kende hij de allemande toch nog niet zo heel lang.

9. Zeer waarschijnlijk de pavane die te vinden is in het zogenaamde 'Handschrift Bauyn' (Parijs, Bibliothèque Nationale de France, Vm7 764-675), fols. 62r-63r, en gepubliceerd in Henri Dumont, *Pièces originales pour le clavier* (Versailles 1997), nr. VIII, pp. 14-15.

10. 'Tombeaux et funeraillles de Monsieur Duarte.'

11. Huygens aan Diego Duarte, eind 1654 (verloren?).

12. Diego Duarte aan Huygens, eind maart 1655 (verloren?).

13. Couchet overleed op 30 maart 1655 in Antwerpen.

BÉATRIX DE CUSANCE (ANTWERPEN)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
22 APRIL 1655
5402

Naar aanleiding van een brief van Huygens aan Diego Duarte vermoedelijk van 8 april 1655 (verloren), in welke brief Huygens Béatrix noemde en zijn grafdicht op Couchet opstuurde. Deze brief was het antwoord op een brief van Duarte aan Huygens van eind maart 1655, waarin Duarte Huygens berichtte over de dood van Couchet.

Samenvatting: Béatrix schrijft Huygens dat zij het zeer op prijs stelt dat zij via de familie Duarte zijn complimenten ontvangt. Zij heeft Huygens' grafdicht op Couchet gezien.

Vermoedelijk verstuurd met een brief van Duarte aan Huygens (verloren). Beantwoord door Huygens op 29 april 1655 (5405A).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Huisarch., Inv. G1, nr. 9, dl. 1, map Béatrix de Lorraine, nr. 8: brief (dubbelvel, 15x21cm, ad | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 5, nr. 5402, p. 234: samenvatting.

— Huysman 2006, ii, p. 30: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 27, pp. 259-260: volledig (Nederlandse vertaling p. 120).

Namen: Joannes Couchet; familie Duarte.

Titels: 'Grafdicht' [Couchet] (Huygens 1655; gedicht).

Glossarium: musiqualle (muzikaal).

Transcriptie

Pour Monsieur de Zuligoume.

Anvers, ce 22 Avril 1655.

Je ne puis partir de ceste ville sans vous donnés ses marque de la continuation de l'estime ay du souvenir que l'on at pour vous. J'ay appris de la famille musiqualle que vous donnés des marque de bontés pour moy dans toutte celle que vous leurs escrivés. Je vous en remerseye fort ay suis plus que jamais la mesme que vous m'avés veue, c'est à dire,

vostre plus-affectionnés ay aquise
Béatrix.

Je vous ay soyttés mil fois ycy, où j'ay estés 6 jour, ay j'ay veue ce que vous avés fait sur la mort de Cochet le bosut, qui ay tout à fait bien ymaginés. Enfin les destines malheureuse cause bien de maux.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem.

Antwerpen, 22 April 1655.

Ik kan deze stad niet verlaten zonder u dit blijk te geven van mijn voortdurende achting voor u en van de herinnering die ik aan u heb. Ik heb van de muzikale ¹familie vernomen dat u hen blijken van goede gezindheid

1. De familie Duarte.

jegens mij zendt in elke brief die u hen schrijft. Ik dank u daarvoor ten zeerste en ben meer dan ooit dezelfde die u hebt ontmoet, dat wil zeggen,

uw toegewijde en toegenegen
Béatrix.

Ik heb duizend keer gewenst dat u hier was, waar ik zes dagen heb doorgebracht en ik heb gezien ²wat u hebt gemaakt op het overlijden van [Johannes] Couchet, de gebochelde, dat heel goed is gemaakt. Tenslotte veroorzaakt het ongelukke lot veel ongemak.

2. 'Graf dicht,' 8 april 1655 (Gedichten 5, p. 189).

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN BÉATRIX DE CUSANCE [ANTWERPEN]
29 APRIL 1655
5405A

Antwoord op Béatrix de Cusance's brief van 22 april 1655 (5402) .

Samenvatting: Huygens schrijft Béatrix dat hij het betreurt niet op de hoogte te zijn geweest van haar bezoek aan de familie Duarte. Hij zou Béatrix graag hebben afgeleid van haar zorgen met een vrolijk gesprek.

Over een antwoord door Béatrix is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, p. 673: afschrift (autograaf; afgebeeld Huysman & Rasch 2009, p. 121).

Vroegere uitgaven: Worp 5, nr. 5401, p. 234: onvolledig (<Peut-estre ... part au rendez-vous>), met foutieve datering 19 april 1655.

— Huysman 2006, II, p. 31: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 28, pp. 260-261: volledig (Nederlandse vertaling p. 120-122).

Naam: familie Duarte; Diego Duarte.

Glossarium: espinette (klavecimbel); musicale (muzikaal).

Transcriptie

Copie.

À Madame de Lorraine.
29 Avril 1655.

Madame,

Je rends graces très-humbles à Vostre Altesse de l'honneur qu'il luy a pleu me faire en m'assurant de sa belle main de la faveur de son souvenir, et de ce qu'elle a eu agréable que j'ay esté soigneux de m'informer parfois de l'estat de ses affaires. Vostre Altesse me fera justice, s'il luy plaist, de s'asseurer que ce sont des offices, qui sont partis du bon costé du cœur, où l'on ne sçait pas que c'est de l'affectation. Je suis marri de n'en pouvoir rendre des tesmoignages plus effectifs. Peut-estre n'eussay-je guères hézité à m'en aller acquitter de bouche jusque dans Anvers, si Vostre Altesse eust eu la bonté de m'advertir de son dessein de veoir la famille musicale; et certes, comme je me le représente, la conversation eust esté plaisante et capable de destourner pour quelque temps les pensées de Vostre Altesse arrière de tant d'objets fascheux, qui troublent son repos. Car en somme, Madame, ¹si les espines blessent, les espinettes guériroyent, et puis l'histoire du busque et ses dépendances ne passeroit pas sans commentaire, et parfois l'on termineroit dans le vieux refrain, ²'qu'il est permis de l'adorer etc.'

Je voy que le chef de la famille se promet encor l'honneur d'autres visites de Vostre Altesse, et en telle occurrence j'espère qu'un peu de préadvertence me pourra donner le moyen de disposer en sorte de mes occupations que je puisse avoir ma part au rendez-vous. Que si le contraire m'arrivoit, Madame, comme je ne suis point du tout à moy, vous me ferez bien la grace de croire que ce seroit à mon très-grand regret. Si vous me continuez celle de vous tenir persuadé comme je vous en supplie très-humblement, que je suis aveq tout ce que je doibs de respects, et aveq tout ce que je puis de dévotion, etc.

1. Huygens' gedicht 'Sur mon espinette' (24 februari 1652; gedichten 5, pp. 25-26), slotregel: '*Si l'espine a blessé, l'Espinette a gueri*'.

2. Uit het air de cour van George Batailles: 'Cessés mortel de soupirer, | Cette beauté n'est pas mortelle: | *Il est permis de l'adorer*, | Mais non pas d'estre amoureux d'elle.' (*Airs de différents autheurs mis en tablature de luth ... Quatrième livre* 1613, fols. 20v-23r).

Vertaling

Aan mevrouw van Lotharingen.
29 april 1655.

Mevrouw,

Ik dank u nederig, dat u mij eigenhandig hebt willen verzekeren van de gunst van uw herinnering, en dat het u aangenaam was dat ik van tijd tot tijd eraan dacht te informeren naar de stand van uw zaken. U zult mij, alstublieft, recht doen door ervan overtuigd te zijn dat het diensten zijn die afkomstig zijn uit de goede helft van het hart, waar onoprechtheid onbekend is. Ik betreur het dat ik er geen getuigenis met meer gevolg van kan geven. Wellicht had ik nauwelijks gearzeld alvorens mij in Antwerpen mondeling ervan te kwijten, als u zo goed was geweest mij te verwittigen van uw voornemen de muzikale ³familie te bezoeken; en zeker, zoals ik me dat voorstel, zou het gesprek plezierig zijn verlopen en ertoe hebben bijgedragen gedurende enige tijd uw gedachten af te leiden van de vele nare onderwerpen die uw rust verstoren. Want tenslotte, mevrouw, als doornen kunnen verwonden, zouden ⁴doorntjes in het klavecimbel helen.⁵ Voorts zou de geschiedenis van het ⁶corset en wat daarmee is verbonden, niet zonder commentaar zijn voorbijgegaan en zouden we misschien uitkomen op het oude refrein ⁷‘dat het toegestaan is te vereren, enz.’

Ik zie dat het ⁸hoofd van de familie zich de eer van nog meer van uw bezoeken ⁹toedenkt. Bij een dergelijke gelegenheid hoop ik dat een beetje voorkennis het mij mogelijk zal maken mijn bezigheden zó te regelen, dat ik aan de ontmoeting kan deelnemen. Mocht het tegendeel mij wedervaren, mevrouw, omdat ik in het geheel geen eigen baas ben, dan zult u wel genadiglijk willen aannemen dat dat tot mijn grote spijt zou zijn. Als u mij bij voortduring de genade bewijst ervan overtuigd te blijven, zoals ik u nederig smeek, dat ik met alle verschuldigde eerbied en met alle mogelijke toewijding ben, enz.

3. De familie Duarte.

4. Namelijk klavecimbels.

5. De Franse woordspeling met *épinés* (doorn) en *épinettes* (klavecimbel) is in het Nederlands niet goed te vertalen. Constantijn citeert hier de slotregel van zijn gedicht ‘*Sur mon espinette*’ (24 februari 1652; gedichten 5, pp. 25-26): “*Si l’espine a blessé, l’Espinette a gueri*” (Als de door heeft verwond, heeft het klavecimbel genezen.).

6. Verwijst naar het gedicht ‘*La relique*’, zie Huygens’ brief aan Béatrix van 8 augustus 1643 (5305) en andere.

7. Uit *Batailles Cessés mortels de soupirer* uit het vierde boek van de *Airs de différents auteurs mis en tablature de luth* (1613): ‘Houd op, stervelingen, te zuchten, | Deze schoonheid is niet sterfelijk. | *Het is toegestaan haar te vereren,* | Maar niet om haar te beminnen.’ Dit heeft zeker betrekking op Huygens’ relatie tot Béatrix.

8. Diego Duarte.

9. Kennelijk in een brief van Diego Duarte aan Huygens, die met Béatrix’ brief van 22 april 1655 was meegestuurd.

CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
AAN JEAN D'AULNOY [BRUSSEL]
28 MEI 1655
5411

Aanbevelingsbrief voor William Swann.

Samenvatting: Huygens beveelt Swann aan in de gunst van D'Aulnoy, ten behoeve van Swanns bezoek aan Christina van Zweden. Hij heeft gehoord dat Chambonnières zijn diensten aan Christina heeft aangeboden.

Vermoedelijk aan William Swann meegegeven ter overhandiging aan D'Aulnoy. Over een antwoord van D'Aulnoy is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, p 658: afschrift (autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. 30, p. 25: onvolledig (<J'ay sceu d'Anvers ... à vous y opposer.>).

— Worp 5, nr. 5411, p. 238: onvolledig (<Je considère ... pas trompé>; <J'ay sceu d'Anvers ... vous y opposer.>).

Namen: Jacques Champion de Chambonnières; Christina van Zweden; William Swann.

Plaatsen: Antwerpen; Zuidelijke Nederlanden.

Glossarium: musique (muziek).

Transcriptie

Copie.

Au Sieur D'Aunoy.

28 May 1655.

Monsieur,

Je considère la félicité de Monsieur le Chevalier Swann avec un peu d'envie, le voyant aller jouir de l'honneur de se présenter encor ceste fois à vostre merveilleuse Reine. Je ne sçay bonnement le subject qui l'y meine, mais j'ay osé l'asseurer, que, s'il avoit besoin de vostre faveur, vous prendriez la peine de le regarder un peu de bon œil pour l'amour de moy. Je vous supplie qu'en telle occurrence il s'apperçoive que je ne l'ay pas trompé, quand j'ay voulu qu'il creust ce que j'espère que vous n'avez jamais cessé de croire, que je suis autant que personne, etc.

J'ay sceu d'Anvers que l'illustre Sieur de Chambonnière s'est offert à la Reine vostre maistresse, et demeure tousjours aux escouttes, si Sa Majesté n'aura pas agréable de luy faire faire un tour en Brabant, dont je serois ravi, dans la passion où vous me connoissez pour tout ce qui est de délicat en matière de musique. Au moins je suis bien assuré, que si la reine y a quelqu'inclination, vous n'estes pas d'humeur à vous y opposer.

Vertaling

Aan de heer D'Aulnoy.

28 mei 1655.

Mijnheer,

Ik ben wel enigszins afgunstig op het geluk van mijnheer de ridder [William] Swann, als ik zie dat hij ¹wederom de eer mag beleven zich te mogen presenteren aan uw fantastische ²koningin. Ik weet niet zo goed welke zaken hem daarheen voeren, maar ik heb hem durven verzekeren, dat u, als hij uw diensten mocht nodig hebben, zeker de moeite zou nemen uit genegenheid voor mij hem enigszins welwillend te bejegenen. Ik vraag u dat hij in dat geval merkt dat ik hem niet heb voorgelogen, toen ik hem wilde laten geloven datgene, wat ik hoop dat u nooit bent opgehouden te geloven, namelijk dat ik meer dan wie ook ben, enz.

Uit Antwerpen heb ik vernomen, dat de beroemde heer [Jacques Champion] de Chambonnières zijn diensten heeft aangeboden aan uw meesteres de koningin en nog op het vinkentouw zit of Hare Majesteit hem niet een reis naar de Zuidelijke Nederlanden wil laten maken, waarvan ik verrukt zou zijn, vanwege de hartstocht, die u wel van mij kent, voor alles wat verfijnd is op het gebied van de muziek. In ieder geval ben ik er zeker van dat u, als de koningin daar enigszins voor voelt, niet de neiging hebt daar tegenin te gaan.

1. Swann was in 1651 naar Stockholm gereisd om Christina uit naam van Elisabeth Stuart (de koningin van Bohemen) te feliciteren met haar troonsbestijging.

2. Christina van Zweden.

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN JACQUES CHAMPION DE CHAMBONNIERES [PARIJS]
2 JUNI 1655
5412

Huygens' eerste brief aan Chambonnières, naar aanleiding van de zending door Tassin van klavecimbelstukken van Chambonnières namens deze laatste.

Samenvatting: Huygens bedankt Chambonnières voor de door Tassin toegezonden composities. Hij betreurt het dat Chambonnières' dienstverband bij Christina van Zweden geen doorgang heeft gevonden. Hij zou Chambonnières graag aan het hof uitnodigen, maar aangezien de tijden van grote luister voorbij zijn, kan hij hem niet naar behoren onthalen. Hij zou Chambonnières graag eens zijn eigen composities horen uitvoeren. Zelf is hij slechts amateur.

Over een antwoord door Chambonnières is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, p. 655: afschrift (Constantijn Huygens jr.).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. 31, pp. 25-26: onvolledig (<régaler. Je le suis extrêmement ... le puisse estre etc.>).

— Worp 5, nr. 5412, pp. 238-239: volledig.

Namen: Christina van Zweden; Diego Duarte; Henri Dumont; Frederik Hendrik; Pierre de la Barre sr.; Utricia Ogle; Amalia van Solms; Maria Henriëtta Stuart; Nicholas Tassin; Willem II.

Plaatsen: Frankrijk; Holland.

Glossarium: amateur de la musique (amateurmusicus); composition (muziekstuk); harmonique (harmonisch); musique (muziek); pièce (muziekstuk).

Transcriptie

À Monsieur le Baron ¹de Chambonnière.

2^e Juyn 1655.

Monsieur,

Le Sieur Tassin ne m'a jamais rendu office que j'estimasse plus que celuy dont il vient de m'obliger, en me procurant de si beaucoup tesmoignages de l'honneur de vostre amitié. Il y a longtemps que je ne la souhaite et ne lairray pas de la cultiver avec beaucoup de soin. Pleust à Dieu que je le pûsse mieux qu'en papier. Monsieur Duarte m'avoit [faict?] espérer ²qu'une visite que vous destiniez à la Reine de Suède m'en pourroit donner le moyen, mais je n'en voy point de suite, et en veux un peu moins de bien à ceste Majesté, qui sans vous avoir ouy est bien loin d'avoir possédé tout ce que la France a produit de plus excellent.

En nostre Hollande il a esté un temps que j'eusse pû vous promettre un accueil digne de vostre mérite. Mais ces grands princes ne sont plus, pour l'amour desquels il valoit la peine de faire le voyage, et à peine l'ombre nous en reste. Je ne désespère pourtant pas de vous y veoir un jour, quand il n'y auroit que la curiosité de veoir le país qui vous emmenast. Que si un nombre d'amateurs de la musique bien entendus pouvoit vous satisfaire, j'ose dire que vous en rencontriez audelà de ce que peut-estre vous en imaginez. Mais dans nos cours, qui sont toutes de femmes, je ne voy pas qu'il y ayt de quoy vous régaler.

Je le suis extrêmement, Monsieur, des belles pièces que vous avez prins la peine de m'envoyer; elles sont toutes vostres et n'y en a pas une qui ne porte quelqu'une de ces marques par lesquelles je me vante de les pouvoir discerner d'avec toute autre composition. Ne me dites pas ce que je perds à ne vous les entendre pas toucher avec ce que je sçay que vostre main miraculeuse y apporte d'aggrément. Je n'en suis que trop persuadé, après ce que m'en ont dit et vostre réputation universelle et en particulier les tesmoignages de la maison musicale des Duartes,

1. Naam van geadresseerde autograaf.

2. <qu'une visite qu'une visite>.

de Madame Swann (autrefois Mademoiselle Ogle, qui est présentement en ceste ville) et d'autres, dont j'estime les jugemens. Dans nostre barbarie l'on veut croire que j'entens un peu au mestier, mais si vous prenez la peine de vous en informer auprès de Messieurs de la Barre, Du Mont et d'autres, qui ont de mes sottises en main, vous verrez, Monsieur, que ce n'est qu'en Hollande où je puisse estre considérable qu'en qualité d'amateur enragé des belles choses harmoniques.

Après cela je pense n'avoir que faire de vous assurer que je suis avec plus de passion qu'homme du monde le puisse estre, [etc.].

Vertaling

Aan mijnheer de baron van Chambonnières.

2 juni 1655.

Mijnheer,

De heer [Nicholas] Tassin heeft mij nooit een dienst bewezen die ik meer waardeerde, dan die waarmee hij mij zojuist verplichtte, namelijk mij zo vele blijken van uw eervolle vriendschap te verschaffen. Het is reeds sinds lang dat ik deze begeer en ik zal niet nalaten die zorgvuldig te koesteren. Mocht het God maar behagen dat ik dat beter dan in geschrifte kon doen! De heer [Diego] Duarte had mij doen hopen dat een bezoek, dat u voornemens was te brengen aan de ³koningin van Zweden, mij de gelegenheid daartoe zou kunnen geven, maar ik zie dat het er niet van is gekomen en ik ben deze koningin nu een beetje minder goed gezind, die, zonder u te hebben gehoord, wel ver verwijderd is van alles te hebben bezeten dat Frankrijk aan voortreffelijkheid heeft voortgebracht.

In ons Holland had ik u vroeger een ontvangst kunnen beloven, uw verdienste waardig. Maar de grote ⁴vorsten zijn niet meer, voor wie het de moeite waard was te reizen, en van wie ons nauwelijks de schaduw rest. Toch wanhoop ik niet dat u ons hier ooit nog eens een bezoek zult brengen, al was het maar uit nieuwgierigheid eens het land te zien dat u op handen draagt. Als een aantal kundige muziekliefhebbers u misschien over de streep zou kunnen trekken, durf ik te beweren dat u zult merken dat zij kundiger zijn dan u zich misschien voorstelt. Maar aan ons hof, waar alleen ⁵vrouwen zijn, weet ik niet waarop men u zou kunnen onthalen.

Maar ik ben ⁶dat buitengewoon, mijnheer, door de prachtige muziekstukken, die u mij hebt willen toesturen; zij zijn geheel herkenbaar de uwe, en er is er geen bij, dat niet een of ander kenmerk draagt aan de hand waarvan ik mij verbeeld ze te kunnen onderscheiden van alle andere composities. Zegt u mij maar niet wat ik mis door ze niet door uzelf te horen uitvoeren met de versieringen die, naar ik weet, uw virtuoze hand eraan toevoegt. Ik ben mij daar maar al te zeer van bewust, vanwege wat mij is gebleken uit zowel uw reputatie in alle landen als in het bijzonder uit de getuigenissen van de muzikale familie Duarte, van mevrouw [Utricia] Swann (geboren Ogle, die zich nu in deze stad bevindt) en van anderen wier oordeel ik hoogacht. In onze onbeschaafde streken wil men zich wijsmaken dat ik er ook iets van kan, maar als u bij de heren [Pierre] de la Barre [sr.], [Henri] Dumont en anderen zou informeren, die in het bezit zijn van de dwaasheden van mijn hand, dan zult u zien, mijnheer, dat ik slechts in Holland aanzien kan genieten in de hoedanigheid van enthousiast liefhebber van de mooie toonkunst.

Hierna geloof ik niets anders te hoeven doen dan u te verzekeren dat ik hartstochtelijker ben dan wie dan ook kan zijn, [enzovoorts].

3. Christina van Zweden.

4. Frederik Hendrik en Willem II.

5. Amalia van Solms en Maria Henriëtta Stuart.

6. Namelijk onthaald.

CHRISTIAAN HUYGENS (PARIJS)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS JR. (DEN HAAG)
23 JULI 1655
5416A

Christiaan Huygens' eerste brief uit Parijs aan zijn broer Constantijn jr.

Samenvatting: Christiaan beschrijft zijn eerste indrukken van Parijs. Hij heeft nog geen mensen bezocht op het gebied van letteren of muziek.

Door Constantijn jr. ontvangen op 5 augustus 1655 en beantwoord op 12 augustus 1655 (5420A) .

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 22953. fols. 87-88.

Vroegere uitgaven: Land 1885, bijlage D, pp. 69-70: volledig.

— OC 1, nr. 229, pp. 340-341: volledig.

Namen: Willem Boreel; Henri Brasset; dochter van Henri Brasset; Gargantua; Nicholas Tassin; Willem II.

Plaatsen: Bagnolet; Bois de Vincennes (Parijs); Cours-la-Reine (Parijs).

Glossarium: musique (muziek); notte (noot).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zeelhem,

à La Haye.

À Paris, le 23 *Julii* 1655.

Monsieur mon frère,

Il y a 9 jours que nous sommes dans cette ville, lequel temps si vous sçaviez comment nous l'avons employée je m'assure que Gargantua auprès de nous vous sembleroit n'avoir esté qu'un paresseux. Je ne vous feray point mention de ce que nous avons vu de beau et de magnifique dans ce nouveau monde, parce-que ce seroit rien de nouveau pour vous. Ce qui m'a semblé le plus agréable à voir c'est le jardin de Bagnolet, que nous vismes hier, en revenant du Bois de Vincennes; je ne sçay si vous avez esté. Nostre conseiller ordinaire est Monsieur Tassin, qui nous vient trouver règlement tous les matins. Je le trouve grand hableur et fort colère, enfin tout à fait comme vous me l'aviez depeint jusqu'au son mesme de sa voix que je croy pouvoir mettre en notes de musique. Je n'ay point encore esté trouver les gens de lettres ny de musique, et ne fais que courir les rues avecq les 2 autres mes compagnons. Nous avons estez ensemble chez l'Ambassadeur Boreel, qui tient fort sa gravité. Après chez Monsieur Bracet et vismes aussi Mademoiselle sa fille laquelle j'ay trouvé fort sçavante de tout ce qui se passe en Hollande jusqu'au moindre chose, au reste un peu moins belle que par le passé, et ce non obstant de très-bonne humeur comme tousjours. Nous n'avons esté au cours qu'une fois, et une fois à la Comédie, qui n'est guère plus belle que n'estoit celle de Son Altesse à La Haye, et l'on donne un escu par teste. Toute est cher icy, mais principalement je prévoy que nous allons faire belle despence en fiaques. Je suis logé seul, dans une chambre tapisée pour la plus grande partie: il y a un grenier dessus, d'où les rats et les souris souvent me tenir compagnie. Outre cela les punaises me maltraitent la nuit, de sorte que j'en porte les marques sur les mains et le front. Peut-estre ne voudriez vous point estre en ma place. Je suis

Vostre très-affectionné frère et serviteur
Christiaan Huygens de Zulichem.

Vertaling

Aan de heer van Zeelhem,

te Den Haag.

Parijs, 23 juli 1655.

Mijnheer mijn broer,

Wij zijn nu negen dagen in deze stad en als u wist hoe wij deze tijd hebben gebruikt, dan zou Gargantua vergeleken met ons een lui wezen schijnen. Ik zal geen melding maken van al het moois en groots in deze nieuwe wereld dat wij hebben gezien, want dat zou voor u niets nieuws zijn. Wat mij het mooist om te zien heeft toegeschenen is de tuin van Bagnolet, die we gisteren hebben gezien, op onze terugweg van het Bois de Vincennes; ik weet niet of u er bent geweest. Gewoonlijk is de heer [Nicholas] Tassin onze raadgever, die ons elke morgen komt opzoeken. Ik vind hem een opsnijder en nogal driftig, kortom, precies zoals u hem hebt beschreven tot en met zijn stem die ik geloof ik wel in muzieknoden kan opschrijven. Ik ben nog geen mensen wezen opzoeken op het gebied van de muziek of de letteren, en heb slechts de straten afgelopen met mijn twee ¹metgezellen. Samen zijn we bij de ambassadeur de heer [Willem] Boreel geweest, die nog steeds heel plechtstatig is. Daarna hebben we de heer [Henri] Brasset opgezocht en ook zijn dochter [**] gezien, die zeer goed op de hoogte bleek te zijn van alles dat zich in Holland afspeelt, tot het kleinste detail, maar verder wat minder mooi dan vroeger, maar ondanks dat in een goed humeur zoals altijd. We zijn slechts één keer naar ²Cours[-la-Reine] geweest en één keer naar het toneel, dat nauwelijks mooier is dan eertijds dat van Zijne Hoogheid [Willem II] te Den Haag; het kost één ³écu per persoon. Alles is duur hier, maar vooral voorzie ik dat we veel geld zullen gaan uitgeven aan koetsen. Ik ben alleen gelogeed, in een grotendeels gestoffeerde kamer; erboven is een zolder, vanwaar de ratten en de muizen mij dikwijls gezelschap houden. Verder nemen de wandluizen mij te grazen gedurende de nacht, op zo'n manier dat de beten op mijn gezicht en handen zichtbaar zijn. Misschien zou u toch niet in mijn plaats willen zijn. Ik ben

uw toegewijde broer en dienaar
Christiaan Huygens van Zuilichem.

1. Christiaan maakte zijn reis in feite met drie metgezellen: zijn broer Lodewijk, zijn neef Philips Doublet jr. en zijn stiefneef Gysbert Eyckbergh.

2. Langs de Seine, nu Quai de la Conférence.

3. 1 écu = £t 3, globaal f 2:10, inderdaad een hoog bedrag voor theaterbezoek.

HENRI BRUNO (HOORN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [DEN BOSCH]
26 JULI / 4 AUGUSTUS 1655
5418

Vervolg op een brief van Bruno op Lodewijk Huygens van juli 1655 (verloren?).

Samenvatting: Bruno bericht dat hij aan Huygens' zoon Lodewijk onder meer proefvellen van zijn psalmberijming heeft gestuurd, maar geen antwoord heeft ontvangen. Hij dringt aan op antwoord. Ook vraagt hij Huygens' voorspraak in een Hoornse rechtszaak.

In eerste instantie door een Hoornse procureur naar Den Haag gebracht. Deze trof Huygens niet thuis, maar vernam dat hij in Zuilichem verbleef. Hij bezorgde de brief op 4 augustus 1655 terug bij Bruno in Hoorn. Na toevoeging van een postscriptum werd de brief via de post aan Huygens gezonden. Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Hs. KA XLIIa, nr. 53: brief (dubbelvel, 21x32cm, ab | d; autografisch).

Vroegere uitgave: Worp 5, nr. 5418, pp. 240-241: samenvatting.

Namen: Apollo [=Huygens]; Johannes Cools; Johan Dedel; Frederik van Dorp; Philips Doublet jr.; Lodewijk Huygens; Hoornse procureur; client van die Hoornse procureur.

Plaats: Tusculanum.

Titel: *David's Psalmen* (Bruno 1656).

Glossarium: psalmus (psalm).

Transcriptie

Mijn Heer

Mijn Heer van Zuilichem etc.

In 's-Gravenhaghe.

¹Port.

Perillustris Domine,

Scripsi non ita pridem ad nobilissimum filium tuum Ludovicum; misi ipsi carmina quæ tum ad manum erant nonnulla. Addidi Psalmorum à me versorum tot quaterniones quot usque adhuc in publicum prodierunt. Ut per ocium mihi rescriberet an perlata hæc sint rectè omnia, manibus pedibusque obnixè rogavi. Responsi hactenus accepi ne (D× quidem. Accepi autem auditione par filiorum tuorum, cætera incomparabilium, in Gallias cum nobilissimo unâ cognato Doublethio profectum esse. Quinam autem illi ex quadrigâ tuâ sint, nondum potui explorare. Cæterum, si viro forsàn poëta apud poëtarum Apollinem vaticinii auguriive ullus sit locus, Ludovicum tuum itineris istius esse et socium, et ducem fortasse, et se quoque principibus permistum agnoscere Achivis. Nullus enim dubito quin, absque hoc foret, Laconicâ saltem brevitate mihi foret responsurus. Quicquid hujus sit, ad te confugio, et supplex tua numina posco, ut vel per filium hunc, si domi est, vel per alium, vel, si Brunonem tali digneris honore, ipse certiozem me facere digneris, litteras meas et rectè traditas esse, et quod iis continebatur, ex mente meâ ritè fuisse acceptum curatumque. Vale, perillustris Domine, ac tumultariæ festi nationi ignosce.

Tuus omni nomine,
Henricus Bruno.

1. De toevoeging <Port.> is er bij de tweede verzending, na 4 augustus 1655, bijgeschreven. Aanvankelijk stond er vermoedelijk een naam (of 'door een vriend,' of iets dergelijks), maar dit is onleesbaar gemaakt door doorhalingen.

Hornæ, 26 Quintilis 1655.

Is qui hasce affert, procurator est nostras ad lites, nimirum, non ad mea certè negocia, sed ad negocium hominis hinc alicujus, cujus de capite agi ait comitia. Amicus est mihi, honestus habetur, honesti itaque causam agere videtur. Honestè itaque pro eo ejusque innocente, ut affirmat, cliente, apud amplissimam tuam intercedere humanitatem ausus fui, ut, re cognitâ, si vacet, atque exploratâ, id apud Dominos Dedelium, Dorpiumque aut etiam, si placet, alios (nulla etenim de morte hominis cunctatio longa est) in alienâ agere caussâ digneris quod actum velles in tuâ. Id quod ut agas et ne actum agas, si non hominis at certè humanitatis caussâ, etiam atque etiam, iterum iterumque rogo, qui sum

tuus
Bruno.

Quando hasce scripserim, ex paginâ versâ apparet. Redditæ mihi eadem sunt hodie ab eodem cui commiseram procuratore. Is, quia in Tusculanum te tuum profectum intellexerat, tradendarum earum, quia fructum inde suo sibi negotio nullum videbat, curam nullam habuisse videtur. Res ipsius transacta est. Cæterum, quod de nobilissimi Ludovici meisque rebus præmisi, id ut effectum des, unicè rogo. Summus et amicus et poëta Janus Coolsius, quo hæc præsentè scribo, se meque amplissimo prolixissimoque tuo favori commendatos exoptat. Hornæ, ²IV Augusti 1655.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem,

te Den Haag.

Edele heer,

Ik ³schreef niet zo heel lang geleden aan uw edele zoon Lodewijk en ik zond hem enkele gedichten die mij toen ter hand waren. Ik voegde er katernen bij van de door mij berijmde psalmen voor zover die toen al van de pers waren gekomen. Ik vroeg hem nederig maar dringend of hij mij bij gelegenheid wilde berichten of alles goed was aangekomen. Geen ⁴‘kik’ zelfs heb ik ten antwoord ontvangen. Wel heb ik van horen zeggen vernomen dat ⁴twee van uw in alle andere opzichten voortreffelijk zoons in gezelschap van hun neef [Philips] Doublet [II] naar Frankrijk zijn vertrokken. Wie dat echter van uw vierspan mogen zijn, heb ik nog niet kunnen achterhalen. Overigens, als er voor een ⁵dichtersman ten overstaan van de ⁶Apollo der dichters enige plaats mag zijn voor waarzeggerij, dan is misschien uw Lodewijk zowel de metgezel als de aanvoerder van deze reis, en zal hij bemerken zich te hebben begeven in [het strijdgewoel van] de Griekse vorsten. Ik twijfel er echter geenszins aan dat hij zonder dat mij zou hebben geantwoord, minstens met Laconische beknoptheid. Hoe het ook zij, ik neem mijn toevlucht tot u, en ik vraag nederig uw voorspraak dat u òf door deze zoon [Lodewijk], als die thuis is, òf door een van uw andere zoons, òf dat uzelf, indien u Bruno een dergelijke eer waardig acht, mij laat weten of mijn [eerdere] ⁷brief goed is aangekomen en of wat daarin bijgesloten was in overeenstemming met mijn bedoeling goed is begrepen en uitgevoerd. Gegroet, edele heer, en vergeef dit rumoerige feestvolk.

2. De V van het dagnummer kan met enige goede wil als een gekantelde 2 worden gelezen, In dat geval zou het dagnummer 12 zijn.

3. Bruno aan Lodewijk Huygens, juli 1655 (verloren?).

4. Inderdaad waren Christiaan en Lodewijk Huygens, in gezelschap van Philips Doublet jr. op 28 juni 1655 vanuit Den Haag naar Parijs afgereisd.

5. Bruno.

6. Huygens.

7. Kennelijk een verwijzing naar Bruno’s brief aan Lodewijk Huygens.

In alle opzichten uw
Hendrik Bruno.

Hoorn, 26 juli 1655.

De brenger van deze brief is procureur van onze zaken, dat wil zeggen, niet van mijn persoonlijke zaken, maar van die van een man van alhier, over wie de raad een doodvonnis velte naar men zegt. Hij [de brenger] is een vriend van mij, wordt voor oprecht gehouden, en lijkt daarom de zaak van een oprecht man te verdedigen. Ik heb daarom moed gevat u te vragen voor hem en voor zijn onschuldige cliënt (naar hij verzekert) tussenbeide te komen, in die zin dat u - na van de zaak kennis te hebben genomen als u daar tijd voor hebt, en deze te hebben onderzocht - zich verwaardigt bij de heren [Johan] Dedel, [Frederik] van Dorp, en eventueel ook anderen (geen enkel uitstel is immers te lang als het om het leven van een mens gaat) dát te bepleiten in de zaak van een ander wat u zou willen dat anderen deden in een zaak van u. Dat u dat alles doet en geen gedane zaken, zo niet vanwege de man dan wel uit menselijkheid, dat vraag ik u opnieuw en opnieuw, en keer op keer, ik die ben

uw [Hendrik] Bruno.

Wanneer deze brief geschreven is leest u op de andere zijde. De brief is mij vandaag terugbezorgd door de procureur aan wie ik hem had toevertrouwd. Het schijnt dat hij, omdat hij vernomen had dat u naar uw ⁸Tusculanum was betrokken, er geen heil in zag deze brief daarheen te bezorgen, omdat hij niet zag hoe u van daar uit zijn zaak zou kunnen behartigen. Zijn zaak is [trouwens] afgehandeld. Voor het overige vraag ik u vooral dat u gevolg geeft aan ⁹wat ik over mijn zaken en die van Lodewijk vooruit heb gezonden. Mijn beste dichtersvriend Joannes Cools, in wiens aanwezigheid ik dit schrijf, verzoekt met mij in uw edele en rijkelijke gunst te worden opgenomen. Hoorn, 4 augustus 1655.

8. Zeker wordt hier naar Huygens' heerlijkheid Zuilichem verwezen. Huygens was van 4 juli tot 2 augustus 1655 op reis naar Antwerpen en Brussel, samen met zijn zoon Constantijn jr., zijn zuster Susanna en haar echtgenoot Philips Doublet. Op 28 juli reisden de Doublets vanuit 's-Hertogenbosch naar Den Haag, Huygens zelf met zijn zoon naar Zuilichem, waar hij tot 31 juli verbleef. De bezorger van de brief kan dus heel goed in Den Haag van Doublet hebben vernomen dat Huygens te Zuilichem verbleef.

9. Kennelijk weer een verwijzing naar wat besloten was in Bruno's brief aan Lodewijk Huygens.

CHRISTIAAN HUYGENS (PARIJS)
AAN ZIJN VADER CONSTANTIJN (DEN HAAG)
6 AUGUSTUS 1655
5419

Vervolg op Christiaans verloren gegane, dat wil zeggen zelfs door Huygens niet ontvangen brief van 16 juni 1655.

Samenvatting: Christiaan geniet van de culturele verworvenheden van Parijs en verhaalt van een bezoek aan La Barre en een voorgenomen bezoek met Tassin aan Chambonnières.

Verstuurd samen met een brief van Lodewijk Huygens aan zijn vader van dezelfde datum (verloren). Huygens' antwoord van 2 september 1655 is verloren gegaan.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: ontwerp (dubbelvel, 20x30cm, ab | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: OC 1, nr. 230, pp. 341-342: volledig.

— Worp 5, nr. 5419, p. 241: samenvatting.

Namen: Ismaël Boulliaud; Jacques Champion de Chambonnières; Philips Doublet; Jacques Dupuy; Gijsbert Eyckbergh; Johan Eyckbergh; Pierre Gassendi; Lodewijk Huygens; Pierre de la Barre; Nicholas Tassin.

Plaatsen: Angers; Chantilly; Colommiers; Creil; Ecoenen; Fontainebleau; Fresnes; Hofwijk; Liancourt; Loire; Monceau; Petitbourg; St. Annaland; Verneuil; Zeelhem; Zuilichem.

Glossarium: fantaisie (fantasie).

Transcriptie

À Paris, le 6 *Augusti* 1655.

Monsieur mon père,

N'ayant jusqu'icy receu aucune lettre de vous, je m'imagine que les nostres ne vous auront esté rendues que bien tard, et qu'on les aura gardé à La Haye jusques'à vostre retour. Mon cousin Eiberghe, dans les dernières qu'il escrit à son fils, mande que vous estiez revenu avecq mon oncle de St. Annelant du voyage de Zeelhem et que vous estiez demeuré à Zuylichem, c'est tout ce que j'ay pu apprendre. J'espère que vous serez maintenant à La Haye. Nous venons de faire une petite course aux environs de cette ville, estans conseillé de ne laisser passer la belle saison sans voir une partie des belles maisons qui s'y trouvent en grand nombre. En effect, si nous l'avions differé jusqu'à nostre retour, nous y eussions rencontré plus de difficulté à cause des chemins gastez qui ne sont que trop mauvais mesme en ce temps icy. Avecq cela les jours fussent devenus plus courts, et les jardins moins beaux. Celuy de Liancourt est merueilleux pour l'abondance et diversité de fontaines, la beauté du plantage et de ce qu'il est si proprement entretenu, que nostre Hofwijck ne le sçauroit estre d'avantage. Il s'en faut beaucoup que Fontainebleau ne le soit pas tant quant à ce dernier point, mais au reste il me semble plus plaisant et est sans doute beaucoup plus magnifique.

Outre ces deux lieux nous avons veu Escouen, Chantilly, Verneuil, le chasteau de Creil, Fresne, Monceaux, Colommiers et Petitbourg, desquels non plus que de ces autres je ne m'arrestera pas à vous faire la description, parce qu'il me semble qu'il n'y a que la veue qui en puisse donner une impression assez belle. Pour les bastiments il n'y en a point ny dehors ny dedans la ville qui à mon advis vaille l'Hostel d'Orléans, ny pour le dedans et pour l'ameublement qui soit à comparer au Palais Cardinal. C'est icy un trésor inestimable de belles choses, à sçavoir statues antiques, beaux tableaux, riche tapisserie, tables de pierre precieuse et cabinets dont il y en a une infinité.

J'ay esté voir Monsieur la Bare, qui m'a fait fort bon accueil et joué devant moy de ses fantaisies d'une manière fort agréable. Tassin m'a aussi promis de me mener chez Monsieur de Chambonnière, mais je ¹veux différer les visites jusqu'après nostre voyage d'Angiers.

Cependant je n'ay peu m'empescher d'aller chercher quelques-uns des fameux mathématiciens, desquels j'ay veu Gassendi et Bullialdus. Cettuicy ma fait voir la bibliothèque du Roy et mesné auprez Monsieur du Puis, qui

1. Leiden: <veux> doorgehaald.

m'a fait la faveur de me monstrier encore la siene et son cabinet. | b | Il demeure dans la maison où est la bibliothèque royale, et c'est là que s'assemblent tous les jours les illustres. Devant que d'entreprendre le voyage vers la Loire, nous attendrons vostre responce, parce qu'il faudra encore quelque lettre de change. Mais je croy que mon frère vous aura escrit plus amplement touchant cecy, c'est pourquoy je vous prieray seulement de nous l'accorder et de croire que tout ne sera employé qu'en dépençe nécessaire. Je suis

C.H.

Vertaling

Parijs, 6 augustus 1655.

Mijnheer mijn vader,

Omdat ik tot op heden geen enkele brief van u heb ontvangen, vermoed ik dat de ²onze u pas zeer laat zullen zijn overhandigd, en dat ze tot uw terugkeer in Den Haag zullen zijn vastgehouden. Mijn stiefoom [Johan] Eyckbergh bericht in de laatste ³brief die hij schreef aan zijn zoon [Gijsbert], dat u met mijn oom [Philips Doublet, heer] van St. Annaland terug was van de ⁴reis naar Zeelhem, en dat u in Zuilichem was gebleven; dat is alles wat ik heb kunnen achterhalen. Ik hoop dat u momenteel in Den Haag bent. Wij hebben zojuist een klein uitstapje gemaakt in de omgeving van deze stad, omdat ons was aangeraden het mooie seizoen niet voorbij te laten gaan zonder een aantal van de fraaie huizen te hebben gezien, die hier in grote getale te vinden zijn. Inderdaad, als wij dat hadden uitgesteld tot onze terugreis, zouden we er meer problemen mee hebben gehad vanwege de slechte wegen, die zelfs in deze tijd van het jaar maar al te onbegaanbaar zijn. Bovendien zouden ook de dagen korter zijn geworden, en de tuinen minder mooi. Die van Liancourt is wonderschoon vanwege de vele fonteinen van verschillende soort, de fraaie beplanting en omdat die zo goed is onderhouden dat ons Hofwijk ze in dat opzicht niet zou kunnen overtreffen. Wat dit laatste betreft ontbeert Fontainebleau nog wel het een en ander, maar toch vind ik die plek aangenamer en is die zeker veel grootser.

Behalve deze twee plaatsen hebben we Ecouen, Chantilly, Verneuil, het kasteel van Creil, Fresnes, Monceau, Colommiers en Petitbourg bezocht, waarvan ik u evenmin een beschrijving geef omdat slechts het aanschouwen ervan een voldoende indruk van al het schoons kan geven. Wat betreft de gebouwen is er geen binnen of buiten de stad dat het mijns inziens kan opnemen tegen het Hôtel d'Orléans; wat betreft het interieur en het ameublement valt niets te vergelijken met het paleis van de ⁵kardinaal. Er is aldaar een onvoorstelbare hoeveelheid mooie dingen, zoals antieke beelden, mooie schilderijen, rijke tapijten, tafels van edelsteen en een oneindige reeks kasten.

Ik ben de heer [Pierre de] la Barre wezen opzoeken, die mij gastvrij heeft ontvangen, en voor mij op zeer aangename wijze enige van zijn fantasieën heeft gespeeld. [De heer Nicholas] Tassin heeft ook beloofd mij mee te nemen naar de heer [Jacques Champion] de Chambonnières, maar ik wil de bezoeken uitstellen tot na onze reis naar Angers.

Verder heb ik niet kunnen nalaten enkele beroemde wiskundigen te gaan opzoeken, van wie ik [Pierre] Gassendi en [Ismaël] Boulliaud heb ontmoet. Deze laatste liet mij de koninklijke bibliotheek zien en nam mij mee naar de heer [Jacques] Dupuy, die zo vriendelijk was mij de zijne, alsook zijn kabinet te tonen. Hij woont in het pand waarin ook de koninklijke bibliotheek gevestigd is, en daar komen alle dagen de beroemdheden bijeen. Voordat wij onze reis naar de Loire gaan ondernemen, wachten wij op uw antwoord, want er zal nog een wissel nodig zijn. Ik meen evenwel dat mijn broer [Lodewijk] u uitgebreider daarover heeft ⁶geschreven, reden waarom

2. Christiaan Huygens aan zijn vader, 16 juli 1655? (verloren); Lodewijk Huygens aan zijn vader, 16 juli 1655? (verloren).

3. Gijsbert Eyckbergh aan zijn zoon Johan, laatste dagen van juli 1655 (verloren).

4. Huygens bezocht Zeelhem kennelijk op 23 juli 1655 (het Dagboek geeft alleen Diest), en 28 tot 31 juli te Zuilichem. Op 2 augustus was hij weer terug te Den Haag.

5. Kardinaal Mazarin.

6. Lodewijk Huygens aan zijn vader, 6 augustus 1655? (verloren).

ik u alleen maar verzoek ons die toe te staan en te geloven dat alles slechts voor noodzakelijke uitgaven zal worden gebruikt. Ik ben uw

Christiaan Huygens.

[CONSTANTIJN HUYGENS JR.] (DEN HAAG)
AAN ZIJN BROER CHRISTIAAN HUYGENS [PARIJS]
12 AUGUSTUS 1655
5420A

Antwoord op Christiaans brief van 23 juli 1655 (5416A) .

Samenvatting: Constantijn verbaast zich over het feit dat Christiaan zoveel moeite heeft gehad een pension te vinden. Verder vertelt hij over zijn reis naar Antwerpen en Brabant, waar hem een uitstekende ontvangst door Béatrix de Cusance en haar dochter wachtte.

Christiaan Huygens schreef zijn broer Constantijn jr. nog uit Tours ca. 15 augustus 1655 (verloren), welke brief Constantijn jr. zo 5-10 september 1655 moet hebben ontvangen en waarop hij antwoordde op 23 september 1655 (5429A) . Constantijn Huygens jr. schreef opnieuw op 2 september 1655 (OC ... 233). Vermoedelijk kreeg Christiaan de twee brieven van Constantijn jr. in handen bij zijn terugkeer van de Loire-reis op 18 september 1655, en beantwoordde hij beide brieven tegelijk op 24 september (toen hij ook aan zijn vader schreef [5430]), maar zijn antwoord aan Constantijn jr. is verloren gegaan.

Primaire bronnen: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (enkelvel, 20x31cm, a | b; autograaf).
— Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 36I, fol. 87r: later afschrift (Constantijn (V) Huygens).

Vroegere uitgave: OC 1, nr. 231, pp. 343-344: volledig.

Namen: Christina van Zweden; Béatrix de Cusance; familie Duarte; Philips Huygens; Lodewijk Huygens; Anna van Lotharingen; Monglas; Johan Moons; Mouchon; Franco Riccen; Nicholas Tassin.

Plaatsen: Antwerpen; Purmerend; Rotterdam; Zuidelijke Nederlanden.

Glossarium: musique (muziek).

Transcriptie

Pour mon frère Chrestien.

À La Haye, le 12 d'Aoust 1655.

Mon frère,

J'en ay receu une de vous il y a huit jours, et hier il m'en vint une du frère Louis. Je ne puis m'estonner assez pourquoy en courant toutes les maisons des Seigneurs vous n'avez pas daigné d'une seule visite l'hostel de Mouchon et la dame laquelle y fait sa demeure ordinaire. Si tant est qu'elle se treuve encore en vie et son mesnage sur pied, c'est bien une grande mesprise à vous autres de n'y avoir pas pris vostre logement plus tost que chez Monglas, où l'on ne manque jamais nombre de Flamands et de noblesse Allemande, là où chez l'autre vous eussiez eu le voysinage le plus joly du monde, *maer 't kuycken wil altoos wijser wesen als 't eij*. Au moins en ma considération ayez s'il vous plaist la curiosité de sçavoir, quand ce ne seroit du Sieur Tassin, qui connoit bien madite Demoiselle, ce qu'elle est devenue depuis trois, quatre ans, que je n'en ay point ouy parler.

Mon voyage de Brabant a esté parfaitement divertissant, et l'on nous a fait grand accueil par tout comme sans doute mon père, qui est si satisfait de la Reine de Suède qu'il a de la peine à s'en taire, vous aura desja mandé. Chez Madame de Lorraine surtout nous avons esté très-bien receus. La princesse sa fille est devenue fort grande, elle a beaucoup d'esprit et je n'ay guère veu de filles mieux eslevées qu'elle.

À Anvers j'estois pour faire la plus jolie fortune du monde, s'il ne nous eust fallu partir le lendemain, une dame Angloise m'ayant appelée à elle dans une esglise, où nous nous pourmenions par hasard, et commençant d'abord à me parler d'amour, quoyqu'en des termes ambiguës. C'estoit une femme de condition et fort jolie. Je ne l'avois veue qu'une seule fois dans une maison où nous entendions musique, sans pourtant m'y attacher aucunement. Le conte n'est pas assez important pour en faire le récit au long. Philip m'a défendu de vous mander des nouvelles, disant qu'il avoit tout escrit.

Les pensionnaires Rixen et Moons de Purmerend et Rotterdam sont tous deux devenus conseillers au Grand Conseil, et mon père me presse pour avoir cette lettre. Mandez-moy un peu si vous n'avez point rencontré de facteurs de lunettes d'approche, ou des observateurs, et *farwel*.

Vertaling

Aan mijn broer Christiaan.

Den Haag, 12 augustus 1655.

Mijn broer,

Een week geleden heb ik een ¹brief van u ontvangen en gisteren arriveerde er ²een van Lodewijk. Ik kan mij er niet genoeg over verbazen, dat u, terwijl u alle huizen van de hoge heren hebt afgelopen, de herberg van Mouchon en de dame [meijuffrouw Mouchon] die daar woont geen bezoek waard hebt geacht. Als zij inderdaad nog in leven is en haar nering nog bestaat, begaat u beslist een grote vergissing door liever dan bij haar bij Monglas te zijn ingetrokken, waar men altijd een aantal Nederlanders en Duitse edellieden aantreft, terwijl u bij die andere het leukste gezelschap van de wereld zou hebben gevonden, ^Lmaar het kuiken wil altijd wijzer zijn dan het ei.^J U zou, naar mijn idee, tenminste alstublieft de nieuwsgierigheid kunnen hebben om te willen achterhalen, al was het maar via de heer [Nicholas] Tassin die mijn genoemde juffrouw goed kent, wat er van haar geworden is sinds de drie, vier jaar dat ik niets meer over haar heb gehoord.

Mijn ³reis naar de Zuidelijke Nederlanden is mij zeer bevallen, en men heeft ons overal groots onthaald, zoals zonder twijfel mijn vader, die zo tevreden is over ⁴koningin [Christina] van Zweden dat hij moeite heeft erover te zwijgen, u zal hebben ⁵bericht. Vooral bij mevrouw [Béatrix de Cusance, de hertogin] van Lotharingen, werden we goed ⁶ontvangen. Haar dochter prinses [Anna van Lotharingen] is erg groot geworden; zij is zeer geestrijk en ik heb zelden meisjes gezien die beter opgevoed waren dan zij.

In ⁷Antwerpen zou ik veel geluk hebben gehad, wanneer we niet de volgende dag hadden moeten vertrekken. Er was een Engelse dame die mij bij zich riep in een kerk, waar wij toevallig rondliepen, en met mij over de liefde begon te praten, zij het in dubbelzinnige bewoordingen. Het was een dame van stand en aantrekkelijk om te zien. Ik had haar slechts eenmaal in een ⁸huis gezien waar wij naar muziek luisterden, overigens geheel zonder mij tot haar aangetrokken te voelen. Het verhaaltje is niet belangwekkend genoeg om helemaal uit de doeken te doen. [Onze broer] Philips heeft mij verboden u nieuws te vertellen, om reden dat hij alles al ⁹geschreven had.

De pensionarissen [Franco] Riccen en [Johan] Moons, van respectievelijk Purmerend en Rotterdam, zijn beide benoemd in de Grote Raad, en mijn vader dringt erop aan dat ik deze brief nu afsluit. Vertelt u mij eens of u nog geen makers van verrekijkers bent tegengekomen, en ^Lvaarwel.^J

-
1. Christiaan Huygens aan zijn broer Constantijn jr., 23 juli 1655 (5416A) .
 2. Lodewijk Huygens aan zijn broer Christiaan, 30? juli 1655 (verloren?).
 3. Constantijn Huygens jr. reisde met zijn vader naar Antwerpen, Brussel, Zeelhem en Zuilichem.
 4. Constantijn Huygens bezocht Christina van Zweden te Brussel op 20 juli 1655 en opnieuw op 21 juli.
 5. Huygens aan zijn zoon Christiaan, 5 augustus 1655??? (verloren??).
 6. Constantijn Huygens bezocht Béatrix de Cusance op 19 juli 1655 te Brussel.
 7. Constantijn Huygens en zijn zoon Constantijn jr. waren van 14-18 juli 1655 te Antwerpen.
 8. Het huis van de familie Duarte?
 9. Philips Huygens aan zijn broer Christiaan, 5 augustus 1655??? (verloren).
-

JACOB WESTERBAEN (OCKENBURG)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG?]
16 AUGUSTUS 1655
5422

Naar aanleiding van de ontvangst van de tweede druk van Huygens' *Momenta desultoria*.

Samenvatting: Westerbaen dankt Huygens voor de ontvangst van de tweede, uitgebreide druk van diens *Momenta desultoria*, waarover hij zeer lovend is. Als tegenprestatie stuurt hij Huygens zijn psalmberijming, gemaakt op de melodieën die men in de hervormde kerken in Nederland zingt.

Bijlage: *Psalmen Davids* (Westerbaen 1655).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 20x32cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 5, nr. 5422, pp. 241-242: volledig, ten onrechte gedateerd 18 augustus 1655.

Namen: Caspar Barlaeus; Hendrik Bruno; David.

Titel: *Momenta desultoria* (2/1655).

Glossarium: canere (zingen); modus (melodie); oda (lied); psalmus (psalm).

Transcriptie

Illustro viro

Domino Constantino Hugenio, Equiti, Domino in Zuylichem, etc.

Vir nobilissime,

Pro munusculo poëmatum tuorum, uti tibi gratias debeo agoque, ita mihi apprimè gratulor, quod me isthoc honore et favore amplecti dignaris. Quid de *Momentis* istis *desultoriis* sentiam, literis meis significavi, quas olim ad te dedi, postquam Bruno, tum tuus, ad me eorum exemplar curaverat tuo, uti scribebat, mandato. Quæ priori editioni accessere, non parum pretium hujus operis augment, quod multifariæ tuæ eruditionis tabula et compendium est

¹*Omnisque plena pyxis elegantiae*

(quod de te olim dixit Barlaeus ò : " 6 " DJOH) imo omnium deliciarum cupediorumque penaria cella.

Odas illas sacras, quæ Davidis Psalmi vocantur, scripsi rhythmis Belgicis eo versuum numero iisque modis, quibus in Ecclesiis reformatis canuntur; harum exemplar, quæ jamjam divulgantur, ad te mitto. Sed ne hæc me tuis repensa velle puta, ut me ære tuo solvam, nisi pondus à materiâ aestimes. Forma nil pendet in lance, sed rei pretium facit artifex manus. Vale, vir nobilissime, et me benevolentia tuâ prosequi perge. ²Ockenburgi, XVII Calendas Septembres MDCLV.

Nobilissimi Nominis cultor observantissimus
J. Westerbaen.

1. Caspar Barlaeus, 'Ad Constantinum Hugenum Equitem, poëmatum suorum libro Latino, Gallico, Italico et Belgico sermone edentem,' r. 6. Het is Barlaeus' drempeldicht voor Huygens' *Otia*, ook te vinden in Barlaeus' *Poëmata, II* (1644) ... ongeveer p. 300.

2. Worp: <In Ockenb.>.

Vertaling

Aan de heer Constantijn Huygens, ridder, heer van Zuilichem, enz.

Edele heer,

Zoals ik u dank verschuldigd ben voor het geschenk van uw ³gedichten, zo wens ik vooral mijzelf geluk dat u mij deze eer en gunst hebt willen bewijzen. Wat ik vind van deze *Momenta desultoria* heb ik in de ⁴brief gezet die ik u indertijd heb geschreven, nadat [Hendrik] Bruno, toen nog uw dienaar, uit uw naam, zoals hij ⁵schreef, ervoor had gezorgd dat ik een exemplaar van [de eerste ⁶druk] kreeg. Wat aan de eerste uitgave is toegevoegd vermeerderd in niet geringe mate de waarde van dit werk, dat een opsomming en samenvatting is van uw veelzijdig kunnen,

⁷en een schatkist vol met elegantie,

(zoals de heer [Caspar] Barlæus ¹zaliger gedachtenis¹ het indertijd uitdrukte), ja zelfs een voorraadkamer van allerhande heerlijkheden en begeerlijkheden.

De heilige gezangen die de psalmen Davids worden genoemd heb ik in Nederlandse ⁸verzen berijmd, met hetzelfde aantal verzen en bij dezelfde melodieën waarmee ze in de hervormde kerken worden gezongen. Een exemplaar ervan - ze worden reeds verspreid - zend ik u hierbij. Maar meen niet dat ik zou willen dat mijn werk wordt terugbetaald door het uwe, zodat ik mijzelf met uw geld betaal, tenzij u de waarde [van het werk] afmeet aan het gewicht [van het papier]. De vorm legt hier niets in de schaal, maar de dichtershand bepaalt de waarde van het werk. Gegroet, edele heer, en houd niet op mij welwillend te bejegenen. Ockenburgh, 16 augustus 1655.

Trouw vereerder van de edele naam
Jacob Westerbaen.

3. *Momenta desultoria* (Huygens 2/1655).

4. Westerbaen aan Huygens, begin oktober? 1644 (Worp 3, nr. 3809, pp. 89-90). Volledige tekst [d.w.z. uittreksel door Westerbaen zelf] wellicht Worp in TNTL 6 1886 p. 260. Brief lijkt ongedateerd, maar is door Worp tussen twee brieven van 15 oktober 1644 geplaatst. Bruno meldt het antwoord van Westerbaen in zijn eigen brief aan Huygens van 15 oktober 1644 (Worp 3, nr. 3810, p. 90).

5. Bruno aan Westerbaen, eind juni 1644 (verloren?). Of later? omdat Worp het antwoord ook later plaatst?

6. *Momenta desultoria* (Huygens 1644).

7. Caspar Barlæus, 'Ad Constantinum Hugenium Equitem, poëmatum suorum libro Latino, Gallico, Italico et Belgico sermone edentem,' r. 6. Het is Barlæus' drempeldicht voor Huygens' *Otia*, ook te vinden in Barlæus' *Poëmata, II* (1644) ... ongeveer p. 300.

8. Jacob Westerbaen, *Davids psalmen* (Den Haag: Anthony en Johannes Tongerloo, 1656).

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN BÉATRIX DE CUSANCE [ANTWERPEN]
21 AUGUSTUS 1655
5425

Samenvatting: Huygens verontschuldigt zich uitgebreid voor de nog niet nagekomen belofte Béatrix de Cusance enkele van zijn composities toe te zenden. Huygens vraagt in ruil haar portret te mogen ontvangen. Ook van Béatrix' zuster Marie-Henriette zou hij graag een portret ontvangen voordat ze in het huwelijk treedt.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, p. 646: afschrift (Constantijn Huygens jr.).

Vroegere uitgaven: Worp 5, nr. 5425, p. 342: samenvatting.

— Huysman 2006, II, pp. 31-32: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 29, pp. 261-262: volledig (Nederlandse vertaling pp. 123-124).

Namen: Marie-Henriette de Cusance; John Payne.

Glossarium: composition (compositie); tablature (tabulatuur).

Transcriptie

Copie.

¹À Madame la Duchesse de Lorraine.
21 Aoust 1655.

Madame,

Je m'acquitte plus tard que je ne devois du commandement que Vostre Altesse eut la bonté de me faire il y a près d'un mois, parce qu'après avoir encor mis quelques semaines à ce voyage, j'ay esté obligé à mon retour de mettre en tablature la pluspart de ces compositions que Vostre Altesse avoit agréées, m'en estant jusqu'à présent fié à ma mémoire. Ces petits divertissements, Madame, sont traversez d'occupations souvent plus sérieuses, comme Vostre Altesse sçait qu'il en prend à ceux qui de quelque temps n'ont mis le nez au cabinet, et après tout, le copiste dont je accoustume d'employer la belle main à faire un peu paroistre mes productions, qui ont fort besoin de ce lustre, s'est trouvé hors d'icy et n'y a que deux jours que je commence à jouir de son assistance. Vostre Altesse me fera justice, s'il luy plaist, de recevoir ces excuses pour aussi légitimes qu'elles le sont, et de croire que chose du monde n'est capable de me faire rallentir dans la prompte obéissance que j'ay vouée à tout ce qui part de ses ordres et regarde en aucune sorte le bien de son service ou de sa satisfaction. Je souhaite, Madame, que Vostre Altesse puisse continuer d'en trouver en ces petits avortons d'une teste mal timbrée. Il n'en va pas tousjours ainsy, quand on prend la peine d'examiner à loisir les choses qui d'abord ont semblé avoir d'aggréement. Je m'en rapporte au succès, et me contente de la gloire d'avoir obéi.

Si Vostre Altesse persiste dans la volonté de m'accorder celle de posséder sa belle image dans ma galerie, où toute autre beauté luy fera hommage, ce sera une faveur que je mettray peine à reconnoistre tous les jours de ma vie et qui, s'il est possible, me rendra plus que je ne le suis, qui est au delà de tout ce que personne du monde le puisse estre,

Madame,

de Vostre Altesse
[etc.].

Si Mademoiselle de Beauvais, qui j'honore d'une si profonde vénération, avoit la bonté de me gratifier de la mesme grace que je demande à Vostre Altesse, avant que le petit oyseau s'envole, elle ne sçauroit que s'en trouver

1. Naam geadresseerde en datum autograaf.

plus heureuse en son mariage, par l'infinité de bons souhaits dont je l'accompagnerois, et dont je ne laisse pas sans cela de luy en départir en pleine abondance.

Vertaling

Aan mevrouw van Lotharingen.
21 augustus 1655.

Mevrouw,

Later dan zou moeten kwijt ik mij van de opdracht die u zo goed was mij bijna een maand ²geleden te verstrekken, omdat ik, na nog enige weken aan die reis te hebben besteed, bij mijn terugkeer verplicht was het merendeel van de composities, die u wilde ontvangen, op te schrijven, waar ik mij tot heden op mijn geheugen had verlaten. Deze kleine genoegens, mevrouw, worden door dikwijls ernstiger bezigheden gehinderd, zoals u weet dat het diegenen overkomt, die zich enige tijd niet met hun zaken hebben bemoeid. Bovendien was de ³kopiist afwezig, die ik pleeg te gebruiken voor het netschrijven, teneinde mijn voortbrengselen het beetje aanzien te geven dat zij zo zeer behoeven, en eerst sedert twee dagen profiteer ik weer van zijn hulp. U zult mij recht doen door, alstublieft, deze verontschuldigen als zo gewettigd te aanvaarden als ze zijn, en te geloven dat niets ter wereld in staat is iets af te doen aan de onmiddellijke gehoorzaamheid die ik altijd aan al uw opdrachten heb bewezen, en die op enige wijze het welslagen van mijn diensten jegens u en uw voldoening betreft. Ik wens, mevrouw, dat u deze gevoelens zult blijven vinden in deze kleine misbaksels van een slecht gestemd hoofd. Dat is niet altijd zo, wanneer men de moeite neemt op zijn gemak de zaken te bekijken die aanvankelijk aantrekkelijk leken te zijn. Ik vertrouw op het succes en ben tevreden met de eer u te hebben gehoorzaamd.

Als u volhardt in uw wens mij de eer te gunnen van het bezit van uw fraaie beeltenis voor mijn verzameling, waar iedere andere schoonheid aan haar eerbied zal betuigen, zal dit een gunst zijn die ik elke dag van mijn leven zal waarderen en die, zo mogelijk, mij zal maken, meer nog dan ik het reeds ben, en meer dan wie ook ter wereld maar kan zijn,

mevrouw,

uw [enz.]

Als ⁴mevrouw Belvoir, voor wie ik een zo diepe verering voel, de goedheid zou hebben mij met dezelfde genade te begunstigen als die ik van u vraag, voordat het vogeltje gevlogen is, zou zij zich alleen maar gelukkiger kunnen voelen in haar huwelijk, door de ontelbare goede wensen waarmee ik haar zou doen vergezellen, en waarmee ik niet nalaat haar [ook] zonder ⁵dat in grote overvloed te begiftigen.

2. Huygens had Béatrix de Cusance op 19 juli 1655 in Brussel bezocht.

3. Vermoedelijke John Payne.

4. Het gaat om Marie-Henriette de Cusance (1624-1700), barones van Belvoir, de jongste zuster van Béatrix, die op 2 september 1655 huwde met Ferdinand-François-Just de la Rye de la Palud, markies van Varambon. Beauvais is een schrijfwijze voor Belvoir. De echtgenoot overleed reeds in 1657.

5. D.w.z. die genade, ofwel een portret van haar.

[CONSTANTIJN HUYGENS JR.] (DEN HAAG)
AAN ZIJN BROER CHRISTIAAN [PARIJS]
23 SEPTEMBER 1655
5429A

Antwoord op een verloren gegane brief van Christiaan Huygens uit Tours van medio augustus 1655.

Samenvatting: Constantijn jr. vraagt Christiaan onder meer naar het wel en wee van mejuffrouw Mouchon.

Tevens wil hij graag wat vrolijke airs ontvangen voor enkele Engelse dames die hij regelmatig bezoekt.

Door Christiaan beantwoord op 1 oktober 1655 (5430A) .

Datering: Blijkens de twee dateringen op de brief, werd deze begonnen op 22 september en de volgende dag, 23 september, voltooid.

Primaire bronnen: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (enkelvel, 19x30cm, ab | -; autograaf).

— Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 36I, fol. 88v: later afschrift (Constantijn (V) Huygens).

Vroegere uitgave: OC 1, nr. 234, pp. 347-348: volledig.

Namen: Hendrik van Bergaigne; Petronella Campen; Cate; Margaretha Coltermans (echtgenote van Dirk van Ruyven)Christiaan Huygens Mauritszoon; Lodewijk Huygens; Joan van Messen; Mouchon; Willem Frederik van Nassau Dietz; Dirk van Ruyven; Adriana van Steenhuijsen; Nicholas Tassin; Johan de Witt.

Plaatsen: 's-Hertogenbosch; Maastricht; Spa; Tours.

Glossarium: air (lied); chanson (lied); musique (muziek).

Transcriptie

¹22 Septembre 1655.

Mon frère,

Depuis vostre dernière de Tours je n'ay rien eu de vous. Quand vous serez de retour à Paris, il faut que nous establissons nostre correspondance un peu mieux. ²Dès que vous y serez, j'ay deux choses à vous requérir. La première est de sçavoir un peu ce qu'est devenue Mademoiselle Mouchon, où elle demeure, et quelle vie elle fait. Tassin vous enseignera le logis, et je m'asseure que je ne suis pas encore si fort hors de son souvenir qu'elle ne soit bien aisé d'entendre parler de moy. La seconde prière est, ³qu'il vous plaise me recevoir quelques petits airs nouveaux et gays, tels ⁴comme les filles les ayment les plus, car c'est pour cette sorte d'animaulx que je les demande.

Depuis environ un mois j'ay fait connoissance avec des demoiselles Angloises, ⁵dont vous ne connoissez apparemment pas le nom, et j'y vay assez souvent en partie pour la conversation, ⁶partie, ⁷afin que je ne mente point, pour fortifier mon Anglois, que j'apprens de Doctor Cate depuis quinze jours. Ces créatures-là ne me laissent point en paix et à tout moment me demandent des nouvelles chansons, comme si j'en faisais moy-mesme, ou qu'il en creut dans nostre jardin, ⁸en sorte que je me suis engagé de leur en procurer par vostre moyen. Si le frère Louis estoit homme de musique, je sçay bien qu'il seroit ravy d'obliger des beautés Angloises. Raillerie à part, si vous pouvez m'en trouver quelques-unes, je vous en sçauray beaucoup de gré.

La nuict du Samedy passé l'on a mis en prison le Sieur ⁹van Ruijven avec Mademoiselle sa femme, et un certain garçon qui servoit de clerq au Pensionaire de Wit et tenoit sous luy *het Register van de Secrete*

1. CH 36I, opschrift, enz.: 'Au mesme, en France. | A La Haye, le 23 Septembre 1655.'

2. CH 36I: <Des que vous y serez ... La seconde prière est,> ontbreekt.

3. CH 36I: <Et quand celà sera, je vous prie de me recevoir ...>.

4. CH 36I: <que>.

5. CH 36: <dont vous ... pas le nom>.

6. CH 36I: <en partie>.

7. CH 36I: <pour ne point mentir>.

8. CH 36I: <en sorte que ... beaucoup de gré.> ontbreekt.

9. CH 36I: puntjes in plaats van de naam. De naam zelf staat in de marge.

Resolutien. On accuse ce dernier d'avoir decouvert et subministré quelques unes de ces secrettes resolutions au premier, lequel en suite les auroit envoyées à ceux de la Province de Frise, dont il se qualifie Agent, et au Prince Guillaume de Nassau, qui est maintenant icy. On dit que l'affaire a esté decouverte sur ce que ledit Prince dans un discours se seroit plaint de quelque chose qui auroit esté dite et faite contre luy dans l'Hollande, laquelle ces Messieurs croyoyent estre très-secrete, ¹⁰et que d'abord ils soupçonnèrent ce clerq, ¹¹lequel incontinent advoua le tout, et noircit en mesme temps Van Ruijven. Ce serviteur de Pensionaire ¹²selon toute apparence n'en sera pas quite □b□ ¹³à moins de recevoir quelque grand et notable desplaisir en sa personne, mais Van Ruijven ne court pas le mesme hasard.

Madame de Treslong est malade à l'extrémité. Le cousin Huygens est à Bolduc depuis quelques quinze jours pour attendre sa mère qui vient de Spa et est tombée malade à Maestricht; il loge chez le cousin Bergaigne et y fait comme par tout ailleurs, le diable à quatre.

Je vous prie de me mander si à Paris ¹⁴vous n'avez pas veu quelque pièce de nostre mestier des lunettes d'approche. ¹⁵Adieu.

À La Haye, le 23 Septembre 1655.

Vertaling

22 september 1655.

Mijn broer,

Sinds uw laatste ¹⁶brief uit Tours heb ik niets meer van u vernomen. Wanneer u in Parijs zult zijn teruggekeerd, moeten we echt onze correspondentie regelmatig voeren. Zodra u daar zult zijn gearriveerd, wil ik u twee dingen vragen. Het eerste is dat ik enigszins op de hoogte zou willen zijn van hoe het mejuffrouw Mouchon vergaat, waar zij woont, en wat voor leven zij leidt. [De heer Nicholas] Tassin zal u haar adres geven, en ik ben er zeker van dat zij mij nog niet zodanig heeft vergeten dat het haar geen plezier zal doen over mij te horen spreken. Het tweede is, of u voor mij enkele kleine nieuwe, vrolijke airs wilt verzamelen, van het soort waar jongedames het meest van houden, want voor dergelijke wezens vraag ik erom.

Ongeveer een maand geleden heb ik enkele Engelse jongedames leren kennen, van wie u kennelijk de naam niet kent, maar ik ga tamelijk vaak bij hen langs, deels voor de conversatie, deels, dat is werkelijk zo, om mijn [kennis van het] Engels te verbeteren, die ik sinds twee weken heb opgedaan bij dr. [**] Cate. Deze schepsels laten mij geen rust en vragen mij onophoudelijk om nieuwe liederen, alsof ik die zelf zou vervaardigen, of alsof ze bij ons in de tuin zouden groeien, met als resultaat dat ik het op mij heb genomen hen, via u, ervan te voorzien. Wanneer broer Lodewijk een muzikale man zou zijn, zou hij er verrukt van zijn de Engelse schoonheden aan zich te kunnen verplichten. Maar in ernst nu; als u er enkele voor mij kunt vinden, zal ik dat zeer waarderen.

De nacht van de afgelopen zaterdag heeft men de heer [Dirk] van Ruyven en zijn vrouw Margaretha Coltermans in het gevang gegooid, alsmede een zekere ¹⁷jongeman, die klerk was bij de pensionaris [Johan] de Witt en die ¹⁸het register van de secrete resoluties bij zich had. Men beschuldigt deze laatste ervan enkele van deze geheime resoluties te hebben onthuld en overhandigd aan de eerste, die ze vervolgens aan de Staten van Friesland zou hebben gestuurd, waarvan hij agent bleek te zijn, en aan prins Willem [Frederik] van Nassau [Dietz], die nu hier is. Men zegt dat de zaak aan het licht is gekomen omdat genoemde prins zich in een gesprek zou hebben beklaagd over iets dat tegen hem ondernomen was in Holland, waarvan de heren [Staten] dachten

10. CH 36I: <Ils ont aussytost soubçonné ce clerq ...>.

11. CH 36I: <qui a tout avoué>.

12. CH 36I: <n' sera pas quitte à mon marché selond toute apparence.>.

13. CH 36I: <à moins de recevoir ... si à Paris> ontbreekt.

14. CH 36I: <N'avez-vous veu aucune pièce ...>.

15. CH 36I: <Adieu> ontbreekt.

16. Christiaan Huygens aan zijn broer Constantijn, augustus 1655 (verloren?).

17. Joan van Messen.

dat dat zeer geheim was, en dat men meteen deze klerk verdacht, die terstond alles bekende en tegelijk Van Ruyven zwart maakte. Deze dienaar van de pensionaris zal er naar alle waarschijnlijkheid niet zonder kleerscheuren afkomen, maar Van Ruyven loopt minder gevaar.

¹⁸Mevrouw Treslong is ziek; haar leven is in gevaar. Onze ¹⁹neef Huygens is sinds een week of twee in 's-Hertogenbosch, om op zijn ²⁰moeder te wachten die uit Spa terugkomt, maar nu te Maastricht ziek is geworden. Hij logeert bij neef [Hendrik van] Bergaigne en gedraagt zich zoals altijd luidruchtig.

Ik verzoek u mij te laten weten of u in Parijs nergens iets hebt gezien op het gebied van verrekijkers. Vaarwel.

Den Haag, 23 september 1655.

18. Anna van Steenhuijsen.

19. Christiaan Huygens Mauritszoon.

20. Petronella Campen.

[CHRISTIAAN HUYGENS (PARIJS)]
AAN ZIJN VADER CONSTANTIJN [DEN HAAG]
24 [SEPTEMBER 1655]
5430

Antwoord op Huygens' brief van 2 september 1655 (verloren).

Samenvatting: Christiaan Huygens schrijft aan zijn vader vanuit Parijs, waar hij zojuist was teruggekeerd na een reis naar Angers. Een jongeman in het pension waar Christiaan logeert heeft voor hem stukken op de luit gespeeld en hem voorgesteld aan de luitist Aymant. Tevergeefs heeft hij geprobeerd Dumont, Conrard en Pierre de la Barre sr. op te zoeken. Wel trof hij Pierre de la Barre jr., die ook nog een aantal theorbestukken speelde. Christiaan heeft zich voorgenomen in Parijs een groot aantal componisten te bezoeken, zoals Chambonnières, Lambert, Hotman, Constantin, Dufaut, [Denis] Gaultier, Pinel en Gobert. Het hof bevindt zich nog in Fontainebleau. In verband met de kosten van het verblijf overweegt hij vrij spoedig naar Den Haag terug te keren.

Huygens' vermoedelijke antwoord van 7 oktober 1655 is verloren gegaan. Christiaan antwoordde daarop op 15 oktober 1655 (5433).

Primaire bron: Leiden, Cod. Hug. 45: ontwerp (dubbelvel, 17x22cm, abcd | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: OC 1, nr. 235, pp. 348-351: volledig.

— Worp 5, nr. 5430, p. 244: samenvatting.

— Rasch 2007, nr. 5430, pp. 991-995: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Aymant; Henri de Beringhen; Johan Wolfert van Brederode; Jacques Champion de Chambonnières; Valentin Conrart; Louis Constantin; Philips Doublet; François Dufaut; Henri Dumont; Pierre Gassendi; Denis Gaultier; Ennemond Gaultier; Thomas Gobert; Maria de Hertoghe van Orsmael; Willem van de Hoef; Nicholas Hotman; Constantijn Huygens jr.; Lodewijk Huygens; Pierre de la Barre; Pierre de la Barre jr.; Michel Lambert; Monglas; Germain Pinel; Sinclair; Nicholas Tassin; van Wijck.

Plaatsen: Bastille (Parijs); Chartres; Gascogne; Fontainebleau; Nantes; Orléans; Poitiers; Saumur; Tours; Vendôme.

Glossarium: composition (compositie); luth (luit); pièce (compositie); téorbe (theorbe).

Transcriptie

24.

Monsieur mon père,

¹Samedi dernier nous achevasmes nostre voyage, ayant pris le chemin par Tours, à cause que le messenger de Poitiers à Orleans n'estoit pas encore prest à partir. Entre Tours et Paris nous avons passé à Vendosme et Chartres, qui n'est pas de moindres villes que nous avons veu. En arrivant nous trouvasmes vostre lettre du 2^{de} qui nous apprit le bon estat de vostre santé et de toute la famille. J'espère que Dieu l'y voudra maintenir et vous assure que le triste voysinage me fait peur. Par ce dernier ordinaire n'ayant rien receu de vostre part, j'ay pensé que vous pouviez avoir quitté la Haye, pour éviter la contagion qui possible se seroit estendue jusques là.

Mais où que vous soyez, mon père, je vous prie de vous souvenir de nous, et de ce qu'il nous faut pour pouvoir subsister en cette ville. Je vous l'ay escrit de Nantes, et mon frère encore depuis, que ce que nous avons d'argent à peine suffiroit pour nous ramener à Paris et il me semble que, comme il est très-vray, aussi est-il bien croyable que nous ayons dépensé chacun 300 francs à faire ce voyage de plus de 5 semaines, y estant encore compris ce que nous ons emporté les lettres de licence. J'espère qu'au prochain ordinaire nous trouverons de quoy nous

1. Christiaan noteerde in de kantlijn van zijn klad de te behandelen onderwerpen: 'Retour par Tours. Lettres. Lettres de change. Retourner. Amon. La Bare. Conrart. Dumont. Pour voir les illustres gens de conditions. Beringen Premier Proche la Cour. Gassendi mort. Lambert. Chambonnière. Hotteman. Gautier. D'Osmael. Pinel. Peste. Brederode. Pension. Van Wijck.'

consoler, car à moins de cela nous seront reduits à passer fort mal nostre temps. Mon cousin Doublet receut une lettre de change pour luy en particulier à nostre arrivée, laquelle encore ne le contente encore guères, en sorte que, quand bien nous l'en rechercherions, je ne pense pas qu'il nous en voudroit faire part.

Nous l'avons laissé chez Monglas et nous sommes mis en pension dans une maison qui est sur le quay vis à vis celuy de la Mégisserie, tant pour nous séparer et défaire la compagnie de Flamans, dont il en estoit venu encore là quelques-uns, que pour estre à un peu meilleur marché. Il y a 4 gentilhommes garçons logez céans fort honnestes gens, et parmy les quels il y en a un qui joue fort bien du luth. Cettuy-cy m'a mené chez Monsieur Emon, qui me fit entendre les pièces que Monsieur Du Mont vous a fait avoir de sa façon et d'autres fort jolies. Il joue d'une fort belle manière et ne cède guère à Gautier, à ce que l'on m'asseure.

Hier nous fusmes avec le | b | bon homme Tassin à chercher Monsieur Du Mont, qui demeure à l'autre bout de la ville proche de la Bastille, et ce à beau pied et ne le trouvasmes pas chez luy. Encore chez Monsieur Conrard, où nous eusmes pareille fortune, de là chez La Barre, qui estoit aussi sorty, mais le plus jeune de ses fils y survint, avecq qui je fis connoissance et le fis jouer des pièces de sa composition sur la téorbe, qui n'estoyent pas mauvaises.

Il y en a un bon nombre d'illustres dans ce métier, lesquels il me semble nécessaire que je voye, comme Chambonière, Lambert, Hotteman, Constantin, Du Faut, Gaultier, Pinel, Gobert. Voylà des noms que j'ay dans mes tablettes, et si je ne puis les voir tous, j'en verray ceux que je pourray. Mon aîné estoit heureux en ce qu'il avoit le bon Cincler qui le conduisoit et donnoit des adresses par tout. Avecq Tassin il n'y rien à faire, il n'a que la bonne volonté.

La cour est à Fontainebleau et Monsieur le Premier de mesme; l'on dit que elle ne reviendra que dans quinze jours. Après qu'elle sera revenue je ne me soucieray pas beaucoup de rester longtemps icy, car certainement je voy que l'on n'y sçauroit estre avecq quelque contentement sans une estrange despense, et à la quelle j'aurois trop de peine à vous faire consentir. Aussi bien à ce que j'ay pu conclurre et des vos lettres et des dernières de mon oncle Doublet, vous nous rappellerez encore devant l'hyver, en sorte que je commence déjà à penser quelle route nous devons prendre pour revenir.

Ce qu'il vous a plu de me escrire des observations de van Wijck je doute fort que ce ne soyent des visions, | c | comme il m'en a debité fort souvent. Il faut que je viene pour examiner ce qui en est de ces bravades, car, si on le laisse faire, à la fin tout ne sera que envers. Je ne reçus vostre lettre qui m'apprit du mariage de mademoiselle Dosmael que longtemps après que j'estois revenu de Saumur, tellement que je n'ay que faire de faire sçavoir ce qui en est arrivé depuis à ces messieurs. Pour moy je luy souhaite meilleure fortune que d'avoir un mary qui soit fait comme Monsieur le Dyckgrave. Depuis peu de jours est decedé Monsieur Gassendi à mon grand regret. J'appris pareille nouvelle de Monsieur de Brederode en arrivant dans cette ville.

²Ayez la bonté de nous informer de ce qui s'est passé depuis, et suis en attente d'apprendre comment on aura disposé de ses charges. Je suis,

[etc.].

Vertaling

24 [september 1655]

Mijn vader,

Afgelopen ³zaterdag hebben wij onze ⁴reis beëindigd. Wij zijn over Tours teruggekeerd, omdat de bode van Poitiers naar Orléans nog niet gereed was om te vertrekken. Tussen Tours en Parijs hebben wij Vendôme en

2. <Ayez la bonté de nous informer> is doorgestreept, maar er is niets voor in de plaats gezet.

3. 18 september 1655.

4. Christiaan was op 15 juli in Parijs aangekomen, samen met zijn broer Lodewijk, zijn neef en toekomstige zwager Philips Doublet jr. en zijn stiefneef Gijsbert Eyckbergh. Op 13 augustus ging hij naar Angers om er een licentiaat in de rechten te verwerven. Op 18 september was hij weer terug in Parijs, waar hij tot 30 november 1655 zou blijven.

Chartres aangedaan, welke steden niet de geringste zijn die we hebben gezien. Bij aankomst vonden we uw ⁵brief van de 2de van deze maand met het bericht dat u en de hele familie in goede gezondheid verkeren. Ik hoop dat God dat zo zal willen houden, maar maak mij zorgen [over de pest] zo vlakbij. Omdat wij met de laatste post niets van u hebben ontvangen, heb ik gedacht dat u misschien Den Haag had verlaten om de besmetting te ontlopen die misschien al tot daar is doorgedrongen.

Maar waar u ook bent, vader, ik vraag u om aan ons te denken en aan wat er nodig is om ons in deze stad in leven te houden. Ik heb u al uit Nantes ⁶geschreven, en mijn ⁷broer nog ⁸eens daarna, dat wat wij nog aan geld over hadden nauwelijks voldoende was om ons terug naar Parijs te brengen, en het komt mij voor dat, omdat het waar is, het ook heel geloofwaardig is dat wij ieder 300 ⁹francs hebben uitgegeven om deze reis van meer dan vijf weken te maken, inbegrepen hetgeen de licentiaatsbullen ons hebben gekost. Ik hoop dat wij bij de volgende post iets vinden om ons gerust te stellen, want zonder dat zijn we gedoemd om onze tijd kommervol door te brengen. Mijn neef [Philips] Doublet ontving een wisselbrief voor hem alleen bij onze aankomst, waar hij nauwelijks genoeg aan heeft zodat hij, wanneer wij hem daarom zouden vragen, ons daarin denk ik niet zou willen laten delen.

Wij hebben hem bij Monglas achtergelaten en zijn in een pension gegaan, gelegen aan de kade tegenover die van de zeemleerfabriek, zowel om ons te kunnen losmaken en ontdoen van het Nederlandse gezelschap, waarvan er daar al enkelen waren gekomen, als om goedkoper uit te zijn. Er logeren hier in huis vier uit de Gascogne afkomstige jongemannen, zeer fatsoenlijke mensen, waarvan er één zeer goed luit speelt. Deze heeft mij meegenomen naar de heer Aymant, die mij de stukken van de hand van [Henri] Dumont heeft laten horen, die deze laatste u heeft doen ¹⁰toekomen, en nog andere zeer aardige. Hij speelt heel mooi en doet nauwelijks onder voor [Denis] Gaultier, zoals men mij verzekert.

Gisteren hebben we met de goede heer [Nicholas] Tassin geprobeerd de heer [Henri] Dumont [zelf] op te zoeken, die aan de andere kant van de stad woont bij de Bastille, en dit alles te voet, maar we troffen hem niet thuis. Bij de heer [Valentin] Conrart was hetzelfde het geval, net als bij de heer [Pierre de] la Barre, die ook niet thuis was, maar zijn jongste ¹¹zoon kwam eraan, met wie ik kennismaakte en aan wie ik heb gevraagd composities van zijn eigen hand op de theorbe te spelen, welke niet slecht waren.

Er is hier een groot aantal beroemde componisten, die ik toch beslist wil ontmoeten, zoals [Jacques Champion de] Chambonnières, [Michel] Lambert, [Nicholas] Hotman, [Louis] Constantin, [François] Dufaut, [Denis] Gaultier, [Germain] Pinel en [Thomas] Gobert. Dat zijn de namen die ik op mijn lijstje heb staan, en als ik hen niet allemaal kan bezoeken, dan zal ik er wel zoveel mogelijk bezoeken. Mijn oudere ¹²broer was zo gelukkig over de heer Sinclair te kunnen beschikken, die hem overal mee naartoe nam en hem adressen gaf. Met Tassin is het niets: hij is slechts van goede wil.

De hofhouding is in Fontainebleau en hetzelfde geldt voor de ¹³opperstalmeester. Men zegt dat het hof pas over twee weken zal terugkeren. Na die terugkeer zal ik niet veel moeite doen hier nog veel langer te blijven, want ik zie nu zonneklaar dat men daar niet met genoeg kan verblijven zonder hoge kosten te maken en het zou mij te veel moeite kosten u daarin te laten toestemmen. Bovendien maak ik uit uw ¹⁴brief en de ¹⁵laatste van oom [Philips] Doublet op dat u ons wilt terugroepen vóór de winter, zodat ik al begin na te denken over welke route wij zullen nemen voor de terugreis.

Hetgeen u mij heeft willen schrijven over de waarnemingen van Van Wijck beschouw ik voorlopig nog als hersenspinsels, zoals hij mij die al dikwijls heeft gedebiteerd. Ik moet eens precies uitzoeken wat er schuilt in

5. Huygens aan zijn zoon Christiaan, 2 september 1655 (verloren).

6. Christiaan Huygens aan zijn vader, eind augustus 1655 (verloren).

7. Lodewijk Huygens.

8. Lodewijk Huygens aan zijn vader, begin september 1655 (verloren).

9. Ongeveer f 360.

10. Zie Huygens' brief aan Dumont, 6 april 1655 (5399).

11. Pierre de la Barre jr.

12. Constantijn Huygens jr., tijdens zijn reis naar Parijs in 1649.

13. Henri de Beringhen.

14. Huygens aan zijn zoon Christiaan, 2 september 1655 (verloren).

15. Philips Doublet aan zijn zoon Philips jr., 2 september? 1655 (verloren?).

deze opschepperijen, want als men hem laat gaan, staat uiteindelijk alles op zijn kop. Ik heb uw ¹⁶brief waarin u mij schrijft over het ¹⁷huwelijk van mejuffrouw [Maria de Hertoghe] van Orsmael pas lang na mijn terugkeer uit Saumur ontvangen, zodat ik slechts hoef te laten weten aan deze ¹⁸heren wat er sindsdien is gebeurd. Ik voor mij zou haar meer geluk toewensen dan een echtgenoot als mijnheer de ¹⁹dijkgraaf. Enkele dagen geleden is de heer [Pierre] Gassendi ²⁰overleden, tot mijn grote droefenis. Ik vernam soortgelijk nieuws betreffende de heer [Johan Wolfert] van ²¹Brederode bij aankomst in deze stad.

Wees zo goed ons op de hoogte te houden van wat er sindsdien is gebeurd en ik wacht af te vernemen hoe men over ²²zijn taken heeft beslist. Ik ben, [enz].

16. Eerdere brief van Huygens aan zijn zoon?

17. Met Hendrick van Schaeck, burgemeester van Amersfoort (overleden 1681).

18. Het is niet duidelijk om welke heren het gaat.

19. Willem van de Hoef, dijkgraaf van Delft.

20. Het betrof een misverstand: Gassendi overleed pas op 24 oktober 1655.

21. Brederode was op 3 september 1655 overleden.

22. Dat wil zeggen., Brederodes taken.

CHRISTIAAN HUYGENS (PARIJS)
AAN [ZIJN BROER CONSTANTIJN] (DEN HAAG)
1 OKTOBER 1655
5430A

Antwoord op Constantijns brief van 23 september 1655 (5429A) .

Samenvatting: Christiaan zou zijn broer Constantijn wel liederen kunnen sturen, maar niet die waarom hij heeft gevraagd. Hij vertelt over zijn bezoek aan het door Chambonnières geleide muziekgezelschap *Honnêtes curieux*. Verder schrijft hij over telescopen.

Door Constantijn jr. beantwoord op 14 oktober 1655 (5432A) .

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 22953, nr. 42, fols. 89-90: brief (dubbelvel, 17x22,5cm, ab | d; autograaf).

Vroegere uitgave: OC 1, nr. 236, pp. 351-352: volledig.

Namen: William Brereton; Ismaël Boulliaud; Jacques Champion de Chambonnières; Thomas Hobbes; Philips Huygens; Susanna Huygens; Manon; Ferdinando II de Medicis; Montglas; Mouchon; zuster van Mouchon; Van Wijck; zangeres van de *Honnêtes curieux*.

Titels: *De corpore* (Hobbes 1655).

Glossarium: air (lied); chanter (zingen).

Transcriptie

Monsieur

Monsieur de Zeelhem,

à La Haye.

À Paris, *Kalendis Octobribus* 1655.

Mon frère,

Je suis marry de ne pouvoir pas vous satisfaire encore pour ce que est de deux choses que vous requirez de moy. Toutefois donnez-vous la vertu de patience (comme dit Monsieur Tassin) et je tascheray de vous contenter. Quant nous quittasmes Montglas, nous eusmes dessein de nous mettre en pension chez Mademoiselle Mouchon et de fait nous fusmes chez elle. Mais des Evesques et les Abbés tenoyent toute la maison si bien qu'il eust fallu loger en quelque chambre garnie proche de là, que Mademoiselle sa sœur prit la peine de nous faire voir. L'autre estoit sortie, de sorte que je n'ay pas encore l'honneur de la cognoistre, mais quant à cette petite sœur, elle n'est ny belle ny agréable. Si elle a quelque chose en récompense, je n'en sçay rien. J'ay envie d'aller faire une visite là dedans tout expres pour contenter vostre curiosité, qui sans doute doit procéder de la souvenance de quelque traitement extraordinaire que vous ayez receu de la belle hostesse.

Pour ce que est des airs nouveaux j'en ay bien, mais non pas de ceux qu'il vous faut. J'en ay ouy chanter à cette fille aux Honestes curieux, dont j'ay escrit à mon père et je ne manqueray pas à les demander au Baron de Chambonnière, qui en est le maistre. Je sçay quelles sont les *mistris* pour qui vous les demandez et feray tout ce qui me sera possible pour les servir. Vous ne les voyez pas pour vous fortifier | 89v | dans l'apprentissage de leur langue, mais au contraire vous apprenez celle-cy pour les pouvoir mieux entretenir, ou bien pour me faire enragier quand je seray de retour.

Vous m'avez promis un desseing de Jupiter avecq ses zones; je vous prie de me l'envoyer, afin que j'en puisse conférer avecq Monsieur Bulliau. Avant-hier il me monstra sa grande lunette que le Duc de Florence luy a

envoyée, qui me semble assez bonne, mais decouvre trop peu à la fois, comme estant de 10 pieds, et n'ayant auprès de l'œil qu'un verre concave.

Taschez un peu de voir les microscopes *van den poleiser*, qui font voir des vermisseeux dans la cresse de lait, dans la farine et dans la chair d'un lièvre. Et au reste, puisque vous ne voulez pas travailler en mon absence, prenez au moins bien garde que les formes de fer ne se rouillent, mais qu'elles soyent bien conservées. Je vous remercie de vos nouvelles et demeure

vostre très-affectionné frère et serviteur
Chr. Huygens de Z.

S'il y avoit moyen, je voudrois bien qu'on me pust faire avoir le livre de Hobbes que Monsieur Brereton m'a envoyé. Il pouvoit arriver que quelqu'un de vostre cognoissance se mit en voyage, qui s'en voudroit charger. Souvenez-vous tout exprès de faire mes très-humbles baisemains aux tantes et cousines, cousins et oncles, frère et sœur, etc.

Vertaling

Aan de heer van Zeelhem,

te Den Haag.

Parijs, 1 oktober 1655.

Broer,

Het spijt mij u nog niet te kunnen tevredenstellen betreffende de twee dingen die u aan mij ¹vraagt. Oefen evenwel wat geduld (zoals de heer [Nicholas] Tassin zegt) en ik zal proberen aan uw wensen te voldoen. Toen wij bij Montglas weggingen, waren we van plan om bij mejuffrouw Mouchon in te trekken en wij gingen daar inderdaad heen. Maar het pension was zo volledig bezet door allerlei bisschoppen en abten dat wij werden gedwongen onze intrek te nemen in een of andere gemeubileerde kamer daar vlakbij, die mejuffrouw haar ²zuster ons liet zien. Mejuffrouw Montglas was er niet zodat ik nog niet de eer heb haar te kennen, maar wat deze zuster aangaat: zij is noch mooi noch aardig. Of daar iets tegenover staat, daar weet ik niets van. Ik wil best een apart bezoek daar afleggen om uw nieuwsgierigheid te bevredigen, die toch moet voortkomen uit de herinnering van een of andere bijzondere behandeling die u van de zijde van de mooie gastvrouw ten deel moet zijn gevallen.

Wat betreft nieuwe liederen: ik heb ze wel, maar niet van het soort dat u wilt hebben. Ik heb er enkele horen zingen door dat meisje bij de *Honnêtes curieux*, waarover ik aan vader heb ³geschreven en ik zal niet nalaten ernaar te vragen bij de heer [Jacques Champion] baron van Chambonnières, die de leider van het gezelschap is. Ik weet wie de ⁴l'juffers zijn voor wie u ze wilt hebben en zal al het mogelijke doen om hen van dienst te zijn. U gaat niet naar hen toe om uw kennis van hun taal te verbeteren, maar integendeel, u leert deze juist om onderhoudender te kunnen zijn jegens hen, of wellicht om mij woedend te maken wanneer ik terug zal zijn.

U hebt mij een tekening beloofd van Jupiter met zijn ringen; ik vraag u mij die te sturen zodat ik die kan bespreken met de heer [Ismaël] Boulliaud. Eergisteren toonde hij mij zijn grote kijker, die de ⁴[groot]hertog van Florence hem heeft gezonden, die mij vrij goed lijkt te zijn, maar te weinig tegelijk laat zien, omdat hij slechts 10 voet lang is en bij het oog slechts één holle lens heeft.

1. Constantijn Huygens jr. aan zijn broer Christiaan, 23 september 1655 (5429A) .

2. Constantijn Huygens jr. veronderstelt in zijn antwoord aan Christiaan van 14 oktober 1655 (5432A) dat het om een zoogzuster van Mouchon, met de naam Manon, gaat.

3. Christiaan Huygens aan zijn vader, 1 oktober 1655 (verloren?).

4. Fernando II de Medicis.

Probeer eens wat door de microscopen ⁴van de ⁵polijster⁴ te kijken, die allerlei wormpjes laten zien in de room van melk, in meel en in hazevlees. En verder, omdat u niet verder wilt werken in mijn afwezigheid: let er goed op dat de ijzeren buizen niet roesten, maar dat ze goed worden schoongehouden. Ik dank u voor uw nieuwtjes en blijf,

uw toegenege broer en dienaar
Christiaan Huygens van Zuilichem.

Als het mogelijk is, zou ik graag het ⁶boek van [Thomas] Hobbes willen hebben dat de heer [William] Brereton mij heeft gezonden. Misschien gaat er iemand die u kent op reis en kan hij het meebrengen. Vergeet niet speciaal mijn groeten over te brengen aan alle tantes en nichten, neven en ooms, ⁷broer en ⁸zus, enz.

5. Johan van der Wijck (1623-1679) uit Delft.

6. Thomas Hobbes, *Elementorum philosophiæ sectio prima de corpore* (Londen 1655).

7. Philips Huygens.

8. Susanna Huygens.

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN MARY WOODHOUSE [LONDEN]
4/14 OKTOBER 1655
5432

Antwoord op een verloren gegane, ongedateerde brief van Woodhouse, die antwoord was op Huygens' brief van 27 augustus 1655 (Worp 5, nr. 5427, p. 243).

Samenvatting: Huygens heeft zijn best gedaan voor Mary Woodhouse uit te kijken naar een woning in Den Haag, maar naar hij heeft vernomen wil ze liever bij haar zoon inwonen in Maastricht. Huygens beschrijft de tegenstelling Den Haag-Maastricht op cultureel gebied: in het zuiden zijn geen boeiende conversaties, muziekavonden, schilderijen etc.

Aan Mary Woodhouse gebracht door vermoedelijk Albert Snouckaert. Over een antwoord door Mary is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLVIII, fol. 40r: afschrift (autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 5, nr. 5432, pp. 244-245: volledig.

— Motten 1980, p. 100: onvolledig (<In good faith ... till now>, <But, as I ... from hence,>).

Namen: Charlotte van Hesse; Albert Joachimi; Thomas Killigrew; Albert Snouckaert van Schauburg; Elisabeth Stuart (koningin van Bohemen); Théodore Turquet de Mayerne.

Plaatsen: Lothbury (Londen); Maastricht.

Glossarium: musicke (muziek).

Transcriptie

Copie.

To the Lady Mary Stafford.
4/14 October 1655.

Madam,

Some days since I received Your Ladyship's most welcome answere, without any date, upon my letter of the 17/27 of August. These lines are to assure Your Ladyship that those of her noble hand could never bee better bestowed then upon me, who am infinitely rejoyced to see Your Ladyship is in so good a health, that she hath the courage to thinke of a jorney beyond sea. In good faith, Madam, as the world goeth in your island, I doe imagine you could as happily and quietly end your dayes in these parts amongst some of your obedient children as there, where publique and private troubles have agitated you till now. As for howses fit for such a family, I make account Your Ladyship may be served here at her ease for 60, 70 or 80 pound a yeare, more or lesse, as she shall thinke fit herselfe. If it please Your Ladyship to let me know of what, and how many, and how large roomes you would desire to bee accommodated, I will make Your Ladyship acquainted of what is to bee had here, at The Haghe, which you may beleeve, Madam, to be one of the sweetest and handsomest dwellings of the world.

But, as I have understood here, Your Ladyship's intention should be to live in one family with your sonne and daughter-in-law. If so bee, another course is to be taken, for they seeme to have a mind to live at Maestricht, which is more then a 100 mile from hence, in an excellent aire indeed, but as far from the Queene of Bohemia as The Haghe from thence, and no such conversation there, nor such pictures, nor such performes, nor such musicke as we are able to afford you here.

To be short, Madam, if Your Ladyship doe us the honour to passe the seas, we will endeavour to make you passe your time in such a manner, that the old good dayes of Lothbury Howse will somtimes come backe into your memory. In this I intreate Your Ladyship to let me keepe a corner, upon that ground, that I am allwayes, as allwayes I have beene, and long I live shall bee etc.

I thinke the bearer of this will bee my yong cousin Snouckart, whose grandfather, the Ambassador Joachimi, and uncle Monsieur de Mayerne, have had the honour to bee acquainted with Your Ladyship. He is a youth of a notable estate, and I alone left his tutor.

Vertaling

Aan mevrouw Mary Stafford.
4/14 oktober 1655.

Mevrouw,

Een paar dagen geleden ontving ik uw gewaardeerde ongedateerde ¹antwoord op mijn ²brief van 27 augustus [1655]. Deze zinnen dienen ertoe u ervan te verzekeren, dat die welke afkomstig zijn van uw edele hand nooit een betere bestemming konden hebben dan mij, die oneindig gelukkig ben te vernemen dat uw gezondheid zó goed is dat u een zeereis durft te overwegen. In vertrouwen gesproken, mevrouw, denk ik wel dat u, zoals het er nu aan toe gaat op uw eiland, uw laatste jaren net zo gelukkig en gemoedelijk in deze contreien tussen enkele van uw eerbiedige kinderen zou kunnen slijten als daar, waar publieke en persoonlijke problemen u voortdurend hebben opgeschrikt. Wat huizen betreft die voor een dergelijke familie geschikt zijn, reken ik erop dat u hier gemakkelijk voorzien kunt worden voor ³60 tot 80 pond per jaar, al naar gelang wat uzelf geschikt zult achten. Als u mij wilt laten weten van wat voor kamers, hoeveel en hoe groot u wenst te worden voorzien, dan zal ik u bekend maken met wat er hier in Den Haag beschikbaar is, welke plaats u, mevrouw, gerust kunt beschouwen als een van de meest aangename en fraaie woonsteden ter wereld.

Maar ik heb begrepen dat u in een huis wilt wonen samen met uw ⁴zoon en uw ⁵schoondochter. Als dat zo is, moeten wij een andere weg inslaan, want zij lijken in Maastricht te willen wonen, dat meer dan 100 mijlen hiervandaan ligt, weliswaar in een prachtige omgeving, maar net zo ver van de ⁶koningin van Bohemen als Den Haag van daar, en daar zijn geen boeiende conversaties, noch zulke schilderijen, [theater]voorstellingen of muziek als wij u hier kunnen voorschotelen.

Kortom, mevrouw, wanneer u ons de eer aandoet de zee te willen oversteken, dan zullen wij proberen u uw tijd te laten doorbrengen op een zodanige manier dat de herinnering aan de goede oude tijd van het huis in Lothbury bij tijd en wijle wordt teruggeroepen. Wat dit aangaat verzoek ik u mij daarin een plaatsje te gunnen, om reden dat ik altijd ben, en altijd ben geweest, en, zo lang als ik leef, [altijd] zal blijven

[enz.]

Ik vermoed dat deze brief u zal worden gebracht door mijn jonge neef [Albert] Snouckaert [van Schauburg], wiens grootvader, ambassadeur [Albert] Joachimi en oom, de heer [Théodore Turquet] de Mayerne, de eer hebben gehad u te kennen. Hij is een jongeman van aanzienlijke stand, en ik ben zijn enig overgebleven voogd.

1. Mary Woodhouse aan Huygens, september 1655 (verloren).

2. Huygens aan Mary Woodhouse, 27 augustus 1655 (verloren?), kennelijk de eerste brief van hem aan haar sinds een lange periode.

3. f 600 tot f 800, toch een behoorlijk bedrag.

4. Thomas Killigrew.

5. Charlotte van Hesse.

6. Elisabeth Stuart.

[CONSTANTIJN HUYGENS JR. (DEN HAAG)]
AAN ZIJN BROER CHRISTIAAN [PARIJS]
[14 OKTOBER 1655]
5432A

Antwoord op Christiaans brief van 1 oktober 1655 (5430A) .

Samenvatting: Constantijn jr. herinnert Christiaan, nu hij nog geen antwoord erop heeft gehad, aan zijn twee vragen uit zijn brief van 23 september 1655 (5429A), waaronder het verzoek om liederen op te sturen.

Door Christiaan beantwoord op 22 oktober 1655 (5434A). Constantijn schreef opnieuw vanwege de liederen op 28 oktober 1655 (5435A), vóór de ontvangst van Christiaans antwoord op de onderhavige brief van 22 oktober 1655 (5434A).

Datering: De datering ontbreekt, maar kan uit de inhoud worden afgeleid. Constantijn wachtte bij het schrijven op een mogelijke brief van Christiaan van 8 oktober 1655. Christiaans brief van 22 oktober 1655 is duidelijk een antwoord op de onderhavige. Dat maakt dat 14 oktober 1655 het enige redelijke dateringsvoorstel is.

Primaire bronnen: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (enkelvel, 19x30cm, a | d; autograaf).
— Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug 36I, fol. 89r: later afschrift (Constantijn (V) Huygens).

Vroegere uitgave: OC 1, nr. 238, pp. 354-355: volledig.

Namen: Johanna (weduwe van Joris Zuerius); Petronella Campen; Dr. Cate; Andreas Colvius; Christiaan Huygens Mauritszoon; Lodewijk Huygens; Caspar Kalthof; Manon; Joan van Messen; Mouchon; Dirk van Ruyven; Jacob Ferdinand Zuerius Jacobszoon; Martin Christiaan Zuerius Jacobszoon; Jacob Zuerius Joriszoon; Engelse juffers.

Plaatsen: Amsterdam; Frankrijk; 's-Hertogenbosch.

Glossarium: air (lied); chanson (lied).

Transcriptie

¹Pour mon frère Chrestien.

²Mon frère,

³Quand j'escris cecy, l'ordinaire n'est pas encore arrivé. C'est pourquoy je ne sçay si vous m'aurez escrit ou non cette semaine et donné satisfaction touchant les deux choses, que j'avois désirées de vous, sçavoir de vouloir enquérir touchant la Mouchon, et de m'envoyer quelques petits airs. Quelle est la petite sœur de ma bonne hostesse, dont vous me parlez, c'est que je ne sçauerois m'imaginer, car lors de mon temps, si je ne me trompe fort, elle n'avoit point de sœur au monde. Je m'imagine que la fille que vous aurez veue, aura esté la Manon, qui est sa sœur de laict, et en ce temps-là, quoy que vous puissiez dire, n'estoit pas tout à fait desagréable, mais d'ordinaire un peu sale. Si vous voyez la Mouchon, je vous prie de luy demander quelles personnes y sont encore en pension de ceux qui y estoient en mon temps.

Je vous envoie un dessein de Jupiter, qui le représente tel comme je l'ay veu ces mois ⁴ passez plus d'une fois, et encore qu'il faille estre accoustumé à se servir de la lunette pour bien pouvoir discerner ces lignes, si est ce que je suis bien asseuré ⁵ que je ne me suis pas trompé. Je voudrois ⁶ bien que ⁷ fussiez de retour pour pouvoir

1. CH 36I: zonder adres.

2. CH 36I: opschrift 'Au mesme en France.'

3. CH 36I: Deze eerste alinea ontbreekt.

4. CH 36I: <derniers>.

5. CH 36I: <de ne m'estre pas trompé>.

6. CH 36I: <bien> ontbreekt.

7. CH 36I: <vous fussiez>.

travailler ensemble. J'ay encore escrit à Colvius et à Kalthoven pour une nouvelle forme, ⁸laquelle le dernier m'a promis de faire, s'excusant ⁹de ce qu'il ne s'estoit pas acquitté plustot de sa promesse sur ce qu'il croyoit que j'estois en France. ¹⁰Si je ne me trompe, ils nous prennent l'un pour l'autre, mais cela n'importe ¹¹point. Je ne toucheray pourtant point à la forme que vous ne soyez icy, car pour faire des lunettes de 20 pieds nous ¹²aurons à quoy nous occuper tous deux. Je luy ay mandé d'envoyer la modelle de cuivre avec la forme pour la pouvoir d'autant mieux perfectionner.

Je croyois d'escire une lettre en Anglois au ¹³frère, mais le temps m'est eschappé, ¹⁴Doctor Cate estant venu et demeuré plus tard que d'ordinaire; ce sera ¹⁵pour l'ordinaire prochain. ¹⁶Nous ne sçavons encore pas ce qu'est devenu le cousin Huygens, ny mesme fort bien s'il n'est point derechef avec sa mère. Jaques Zuerius, fils aîné de la cousine Zuerius à Amsterdam, a fait le mesme tour et s'en est allé voir le monde sans dire adieu. Van Ruyven et son compagnon sont tousjours en prison, mais en sortiront bientost sans que probablement on leur fera grand mal, au moins le premier. ¹⁷Le cousin Jacob de Boisleduc a sollicité icy pour son frère pour l'avoir Eschevin cette année, mais l'affaire n'est point réussie. Adieu.

¹⁸Je vous prie, souvenez-vous des chansons.

Vertaling

Aan mijn broer Christiaan.

Mijn broer,

Op het moment dat ik dit schrijf is de reguliere post nog niet aangekomen. Daarom weet ik niet of u mij deze week wel of niet hebt geschreven en mij hebt tevredengesteld hebt waar het ging om de twee dingen die ik van u had gevraagd, te weten na te gaan hoe het met mejuffrouw Mouchon is en mij enkele liedjes op te sturen. Wie toch het zusje is van mijn goede gastvrouw, over wie u mij ¹⁹bericht, kan ik mij niet voor de geest halen, want toen ik daar was, had zij, als ik mij niet sterk vergis, in het geheel geen zuster. Ik vermoed dat het meisje dat u hebt gezien Manon is geweest, die haar zoogzuster is en die indertijd, wat u ook moge zeggen, er helemaal niet onaardig uitzag, zij het doorgaans wat vuil. Wanneer u mejuffrouw Mouchon ziet, verzoek ik u haar te vragen, welke van de personen nog in haar pension verblijven, die er ook al waren toen ik er was.

Ik zend u een tekening van Jupiter die deze planeet weergeeft zoals ik hem de afgelopen maanden meer dan eens heb gezien en hoewel men eraan moet wennen hoe zich te bedienen van de kijker om goed die lijnen te kunnen onderscheiden, ben ik er vrij zeker van dat ik mij niet heb vergist. Ik zou graag willen dat u terug was om samen verder te kunnen werken. Ik heb nog aan [de heer Andreas] Colvius en aan [de heer Caspar] Kalthof ²⁰geschreven voor een nieuwe buis. De laatste heeft mij ²¹beloofd die te maken; hij verontschuldigde zich dat hij niet eerder zijn belofte had gehouden, met het excuus dat hij dacht dat ik in Frankrijk was. Als ik mij niet vergis, halen ze ons door elkaar, maar dat hindert helemaal niet. Ik raak de buis niet aan zolang u niet hier bent, want het

8. CH 36I: <que>.

9. CH 36I: <de ne l'avoir pas faite parce qu'il me croyait en France.>.

10. CH 36I: <Je crois qu'ils nous prennent ...>.

11. CH 36I: <point> ontbreekt.

12. CH 36I: <trouverons>.

13. CH 36I: <frère Louis>.

14. CH 36I: <Doctor Cate ... d'ordinaire> ontbreekt.

15. CH 36I: <pour une autre fois.>.

16. CH 36I: <Nous ne sçavons ... sans dire adieu.> ontbreekt.

17. CH 36I: <Le cousin Jacob ... n'est point réussie.> ontbreekt.

18. CH 36I: Postscriptum ontbreekt.

19. Christiaan Huygens aan zijn broer Constantijn, 1 oktober 1655 (5430A) .

20. Constantijn Huygens jr. aan Colvius, rond 10 oktober 1655 (verloren?); Constantijn Huygens jr. aan Kalthof, rond 10 oktober 1655 (verloren?).

21. Kalthof aan Constantijn Huygens jr., september? 1655 (verloren?).

maken van kijkers van 20 voet is iets om samen te doen. Ik heb hem gevraagd met de buis het model van koper te sturen om deze des te beter te kunnen vervolmaken.

Ik wilde aan onze ²²broer een brief in het Engels schrijven, maar ik had er geen tijd voor, omdat Dr. Cate later dan gewoonlijk is gekomen en gebleven; dat blijft iets voor de volgende postzending. Wij weten nog niet wat er van neef [Christiaan] Huygens [Mauritszoon] is geworden en zelfs niet of hij weer bij zijn ²³moeder is. Jacob Zuerius, [de] oudste zoon van nicht [Johanna Becker, weduwe van Joris] Zuerius uit Amsterdam, heeft hetzelfde gedaan en is de wereld ingetrokken zonder iemand goeiendag te zeggen. [Dirk] van Ruyven en zijn ²⁴compagnon zitten nog steeds in de gevangenis, maar zullen wel spoedig vrijkomen waarschijnlijk zonder dat men hun daar veel kwaad zal doen, tenminste niet de eerste. Neef Jacob [Ferdinand Zuerius Jacobszoon] uit 's-Hertogenbosch heeft geprobeerd voor zijn broer [Martin Christiaan Zuerius Jacobszoon] ²⁵hier een positie als schepen te verwerven, maar de zaak is niet gelukt. Vaarwel.

Ik vraag u, denk aan de liedjes.

22. Lodewijk Huygens.

23. Petronella Campen.

24. Joan van Messen.

25. In Den Haag.

[CHRISTIAAN HUYGENS] (PARIJS)
AAN ZIJN VADER [CONSTANTIJN HUYGENS] [DEN HAAG]
15 OKTOBER 1655
5433

Antwoord op een brief van Huygens van 7 oktober 1655 (verloren).

Samenvatting: Christiaan beschrijft een bezoek aan Chambonnières in Parijs. Eerst is hij aanwezig geweest bij een bijeenkomst van de *Honnêtes curieux*, toen heeft Chambonnières klavecimbel gespeeld en tenslotte was er een feestelijke maaltijd met veel gasten. Chambonnières is voornemens Holland en Huygens met een bezoek te vereren.

Vermoedelijk beantwoord door Huygens op 4 november 1655 (verloren). De inhoud van dit antwoord blijkt min of meer uit Christiaans brief aan zijn vader van 26 november 1655 (OC 1, nr. 248, pp. 366-367; Worp 5, nr. 5436, p. 246)), de datum kan worden afgeleid uit de meest voorkomende schrijfdag van de brieven uit Den Haag naar Parijs (donderdag) en de positionering te midden van de andere brieven.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: ontwerp (dubbelvel, 17x23cm, abcd | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: OC 1, nr. 239, pp. 356-357: volledig.

— Worp 5, nr. 5433, p. 245: samenvatting.

— Rasch 2009, nr. 5433, pp. 995-998: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Jacques Champion de Chambonnières; Louise Champion; Amedeo markies van Angrogna (graaf van Luserna); Philips Doublet jr.; Philips Doublet sr.; Gaspar van Gangelt; Lodewijk Huygens; Nicholas Tassin.

Plaats: Holland.

Glossarium: clavecin (klavecimbel); jeu (spel).

Transcriptie

À Paris, 15 Octobre 1655.

Monsieur mon père,

Je responds à la vostre du 7^e, qui nous a esté rendue hier au matin, en quoy je trouve estrange que la poste met tousjours plus de temps à revenir qu'a s'en aller en delà. Le soin que il vous plaît de prendre à nous introduire chez les gens de condition, m'obligeroit à vous en faire des remercimens, si je n'estois bien asseuré que vous jugez plus favorablement pour ce qui est de ma recognoissance que de ce que j'ay de complaisance exterieure. Toutefois, en nous ordonnant tant des visites, je vous prie de ne vous point estonner de la despense que nous faisons, estant chose certaine que pour hanter les hommes de qualité, il en faut passer par là. Il vous plaira donc de nous pourvoir au plustost de quelque billet à Monsieur van Gangel, et de croire que nous en avons grand besoin, puisque le contenu du dernier s'en est allé pour la pluspart à nous habiller et nourir, et qu'à peine le reste pourra suffire pour 15 jours. Monsieur Tassin et d'autres qui nous verront icy, vous pourront asseurer que nous sommes assez bons menagers, n'estans pas mieux habillez que chez nous, ny ne faisant pas plus grande chère. Et pourtant si ces frais vous semblent monter trop haut, il faudra bien nous faire revenir. Je ne demande que de voir cette cour, qui arrivera bientost, pour en sçavoir faire quelque rapport à mon retour. Au reste pour | b | ce qui est du séjour de Paris, je croy bien tant que j'y demeureray d'avantage, et plus je profiteray de la conversation des gens de cette nation, mais pour revenir tout autrement faict que je n'estois en partant, je ne sçay si l'on le jugera. Pour moy je ne m'apperçois pas de changement, duquel il en est peut-estre de mesme que quand on croît en grandeur.

Hier nous avons esté regalez par Monsieur de Chambonnière, lequel nous avons esté veoir quelques jours auparavant. Il nous vint quérir avecq son carosse, et premièrement nous mena à l'assemblée des *Honestes curieux* qu'il a institué luy-mesme, comme je vous ay mandé cy-devant. De là nous vinmes chez luy, où il joua du clavecin, admirablement bien, et nous retint à souper, en compagnie de quelques autres Messieurs et Dames.

Entre autres estoit sa sœur qui a espousé ¹[le] marquis de Luserne en Piedmont. Je n'ay pas le loisir de vous faire une relation exacte de tout le festin, ny mesme de vous faire entendre en quoy consiste la beauté du jeu de Monsieur le Chambonière. Il dit avoir grande envie de venir en Holande, exprès pour vous voir, et je croy que cela pourroit arriver en effet et qu'il nous fait si bon accueil dans l'espérance qu'il a d'en trouver un semblable auprès de vous. Quoy qu'il en soit, je tascheray de profiter de ses offres et en le voyant faire.

Du *fribusculum* entre le cousin en nous, il n'en est rien, | c | ny jamais n'a esté non pas la moindre chose. Ains au contraire nous nous voyons encore tous les jours et luy faisons du plaisir en tout ce que nous pouvons, comme aussi il nous en a fait dernièrement, en nous prestant de l'argent. Nous allons souvent ensemble, et quelquesfois tous trois à part, ce qui ne se peut faire autrement. Je croy qu'il aura escrit à mon oncle sur ce point, et qu'il [l']aura mis hors de sollicitude.

Vertaling

Parijs, 15 oktober 1655.

Mijnheer mijn vader,

Deze brief is het antwoord op uw ²brief van de 7de [oktober], die ³ons gisterochtend is overhandigd, waarbij ik het toch vreemd vind dat het de post altijd meer tijd kost om terug te komen [uit Den Haag] dan daarheen te gaan. De moeite die u neemt om ons bij belangrijke lieden te introduceren zou mij verplichten dankbetuigingen tot u te richten, als ik niet zeker wist dat u mijn erkentelijkheid belangrijker vindt dan uiterlijke beleefdheden. Evenwel, als u ons zoveel visites opdraagt, vraag ik u zich niet te verbazen over de kosten die wij maken, want het is zeker dat deze nodig zijn om met deze hoge heren te kunnen verkeren. Ik hoop dus dat u voor ons zo spoedig mogelijk een zeker biljet kunt doen toekomen via de heer [Gaspar] van Gangelt en dat u gelooft dat wij dat hard nodig hebben, omdat de inhoud van het laatste grotendeels is opgegaan aan kleding en voeding en wat is overgebleven nauwelijks voor twee weken voldoende is. De heer [Nicholas] Tassin en anderen die ons hier bezoeken, kunnen u verzekeren dat wij niet op grote voet leven, niet beter gekleed zijn dan thuis en niet duurder eten en drinken. En als de kosten u toch te hoog voorkomen, dan moet u ons maar laten terugkeren. Ik vraag slechts om het hof hier te mogen zien, dat spoedig hier zal aankomen, om er bij terugkomst iets over te kunnen vertellen. Wat verder mijn verblijf te Parijs aangaat: ik geloof zeker dat ik naarmate ik hier langer zal blijven ook meer voordeel zal hebben van de omgang met de mensen van dit land, maar ik weet niet of men zal bemerken dat ik bij terugkeer een ander mens zal zijn dan toen ik vertrok. Zelf merk ik geen verandering, maar misschien gaat dat net zo onmerkbaar als wanneer men in de lengte groeit.

Gisteren zijn wij onthaald door de heer [Jacques Champion] de Chambonnières, die we enige dagen eerder hadden opgezocht. Hij kwam ons halen met zijn koets en hij bracht ons eerst naar een bijeenkomst van de *Honnêtes curieux*, die hij heeft opgericht zoals ik u eerder heb ⁴geschreven. Vandaar gingen we naar zijn huis, waar hij wondermooi klavecimbel speelde. Wij bleven bij hem souperen, in gezelschap van enkele andere dames en heren. Onder anderen was daar zijn zuster [Louise], die is getrouwd met de ⁵markies van Luserna in Piemonte. Ik heb niet de tijd u een nauwkeurig relaas te geven van het hele festijn, noch zelfs om u te laten weten waaruit de schoonheid van het spel van de heer Chambonnières bestaat. Hij zegt veel zin te hebben om naar Holland te komen, speciaal om u een bezoek te brengen, en ik geloof dat dit werkelijk zou kunnen gebeuren en dat hij ons zo goed ontvangt omdat hij hoopt een vergelijkbaar onthaal te krijgen bij u. Hoe het ook zij, ik zal proberen te profiteren van zijn aanbiedingen en van hem bezig te zien.

1. Er stond eerst <sa sœur, la marquise ...>. Na het tussenvoegen na <sœur> van <qui a épousé> is wel <la> doorgehaald, maar niet door <le> vervangen en is het vrouwelijke <Marquise> blijven staan.

2. Huygens aan zijn zoon Christiaan, 7 oktober 1655 (verloren?).

3. Waar Christiaan in deze brief 'ons' en 'wij' schrijft, doelt hij kennelijk op Lodewijk en zichzelf.

4. Christiaan Huygens aan zijn vader, 1 oktober 1655 (verloren?).

5. Amedeo markies van Angrogna, graaf van Luserna (1616-1672).

Van ⁶Wrijving¹ tussen onze ⁶neef en ons [tweeën] is geen sprake, noch nu, noch eerder. Integendeel: wij zoeken elkaar nog steeds dagelijks op en doen hem een plezier in alles waar wij dat kunnen, zoals hij laatst ook jegens ons heeft gedaan, door ons geld te lenen. Wij trekken er vaak samen op uit en zijn soms ook alle drie apart, wat nu eenmaal niet anders kan. Ik geloof dat hij hierover aan mijn ⁷oom heeft geschreven en dat hij hem heeft gerustgesteld.

6. Philips Doublet jr.
7. Philips Doublet sr.

[CHRISTIAAN HUYGENS] (PARIJS)
AAN ZIJN BROER CONSTANTIJN (DEN HAAG)
22 OKTOBER 1655
5434A

Antwoord op Constantijn jr.'s brief van 14 oktober 1655 (5432A) .

Samenvatting: Christiaan zendt zijn broer Constantijn twee liedjes vanuit Parijs, die in de mode zijn. Sinds het hof weg is, worden er minder airs gecomponeerd.

Bijlage: drie liederen.

Christiaan schreef opnieuw aan Constantijn jr. op 29 oktober 1655 (5435B) .

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (dubbelvel, 17x22cm, abc | d; autograaf). Het jaartal <1655> is in andere hand later toegevoegd.

Vroegere uitgave: OC 1, nr. 240, pp. 357-358: brief volledig; nr. 241, p. 359: bijlage.

Namen: Herbert van Beaumont; Johan van Berckel; Johan Wolfert van Brederode; Ismaël Boulliaud; Samuel Casembroot [Maria?<<]; Caspar Kalthof; Athanasius Kircher; Simon van Leeuwen; Manon; Joan van Messen; Mouchon; Anna van Oostenrijk; Dirck van Ruyven; Johan de Witt; 'La Merveille' [hofdame van koningin-moeder Anna van Oostenrijk].

Titel: *Mais il est vray; Ars magna lucis et umbræ* (Kircher 1646).

Glossarium: air (lied).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zeelhem,

à La Haye.

À Paris, le 22 Octobre ¹1655.

Mon frère,

Je vous remercie du portrait de Jupiter et le communiqueray demain avecq Monsieur Bulliau. Il me semble d'en avoir veu un tout à fait semblable dans le livre de Kircherus *Ars magna lucis et umbræ*.

Voicy deux petits airs, que j'ay notez à ma mode, de la-quelle je me serviray doresnavant pourveu que vous n'y trouviez point de difficulté. Si j'ay le temps, j'en mettray encore un à la fin de cette lettre qui est tout nouveau. On n'en voit guères encore pendant l'absence de la cour.

Je n'ay pas esté voir jusqu'à présent la belle Mouchon, mais vous promets de vous en dire des nouvelles dans 8 jours. Il se peut faire que cette petite guéron n'est pas sa sœur, mais je sçay bien qu'elle l'appelloit de ce nom; j'en sçauray la verité à la première entrevue.

Je suis bien aisé de la promesse que Calthof vous a faite. Je ne voy rien icy qui soit à comparer à son travail, ny pas une lunette qui approche de la miene. Je l'ay fait monter à un bon maistre, qui luy fera un tuyau d'un bois fort mince et couvert de parchemin vert, comme j'en ay veu avoir icy à d'autres. Il y aura cinq pièces, la plus large qui couvre les autres sera de maroquin et dorée. Le tout ne pèsera pas le quart de la vostre, et n'aura que 3 pieds de longueur.

Monsieur van Leeuwen me mande que les Estats avoyent donné des appartemens dans la cour au Pensionnaire de Wit, | b | Beaumont et Berckel. Il faut donc qu'il y ait eu quelque conspiration à craindre contre leurs personnes, puisqu'il dit que c'a esté pour les mettre en seureté. Et pourtant vous dites que van Ruyven et son

1. <1655> apograaf.

compagnon seront bientôt delivrez de la prison. Voylà qui me fait croire qu'ils auront esté soupçonné à faux, et que la cabale n'est pas encore découverte. Faites-moy sçavoir ce qui en est, comme aussi touchant les charges de Monsieur de Brederode, de quelle façon on les a partagées.

Au reste, parmi les nouvelles publiques, n'oubliez pas les particulières et domestiques, et entre autres choses écrivez-moy si mon père voit encore Monsieur Casembroot, et s'il n'ouvre pas quelques fois nos lettres que nous vous escrivons. Je suis,

vostre etc.

| c | C'est le b mol de ci. / ce signe veut dire que la note suivante doit estre plus haute que la précédente, \ cecy le contraire.

Mais il est vray, je le confesse,
Que ta beauté tient mon âme en captivité.
Las, si je pouvois clacquer ta fesse,
Je serois en liberté.
Et si tu voulois te reposer sur ma couche
Pour contenter mon désir,
Je te baiserois cent fois les yeux et la bouche
Et je mourrois de plaisir.

Je n'ay encore pu avoir que ce second couplet. La chanson a esté faite pour 'La merveille,' la plus jolie entre les filles de la Reine.

Vertaling

Aan de heer van Zeelhem,

te Den Haag.

Broer,

Ik dank u voor de afbeelding van Jupiter, die ik morgen aan de heer [Ismaël] Boulliau zal laten zien. Ik heb het idee dat ik een nagenoeg identieke afbeelding heb gezien in [Athanasius] ²Kirchers boek *Ars magna lucis et umbræ*.

Ziehier twee ³liedjes, die ik heb genoteerd volgens mijn eigen systeem, waarvan ik mij voortaan zal bedienen, als u dat niet te lastig vindt. Als ik tijd heb, voeg ik aan het einde van deze brief nog een gloednieuw toe. Men vindt ze maar nauwelijks wanneer het hof nog afwezig is.

Ik heb de mooie Mouchon tot nu toe nog niet opgezocht, maar ik beloof u dat ik u over een week erover zal berichten. Het kan zijn dat die kleine lelijkerd toch niet haar zuster is, maar ik weet zeker dat zij haar zo heeft genoemd; bij de eerste ontmoeting zal ik proberen achter de waarheid te komen.

Ik ben blij met de belofte die [de heer Caspar] Kalthof u heeft gedaan. Er is hier niets dat zich met zijn werk kan meten, noch een kijker die zo goed is als de mijne. Ik heb hem in elkaar laten zetten door een goede meester, die er nog een buis bij zal maken van dun hout, overtrokken met groen perkament, zoals ik dat hier wel bij andere

2. Athanasius Kircher, *Ars magna lucis et umbræ* (Rome 1646).

3. Deze zijn helaas niet bewaard. Blijkens Constantijn jr.'s brief aan Christiaan van 11 november 1655 (5434A) had één ervan de beginwoorden *Phillis me conseille*.

kijkers heb gezien. Er zullen vijf stukken zijn, waarvan het grootste, dat de anderen bedekt, van marokijn zal zijn en verguld. Het geheel weegt nog geen kwart van de uwe en zal slechts 3 voet lang zijn.

De heer [Simon] van Leeuwen deelt mij mee dat de Staten [van Holland] appartementen hebben gegeven in de hofgebouwen aan de [raads]pensionaris [Johan] de Witt, aan [Herbert van] Beaumont en aan [Johan van] Berckel. Het lijkt dus wel alsof er een of andere samenzwering tegen hen te vrezen was, omdat hij zei dat het voor hun veiligheid was. En toch zegt u dat [de heer Dirk] van Ruyven en zijn compagnon [Joan van Messen] weldra uit het gevang zullen worden vrijgelaten. Dat doet mij geloven dat misschien zal blijken dat zij ten onrechte waren beschuldigd en dat het echte schandaal nog niet is ontdekt. Laat mij weten wat er aan de hand is, en ook op welke wijze men de ambten van de heer [Johan Wolfert] van Brederode heeft verdeeld.

Vergeet verder niet behalve het publieke ook het persoonlijke en het huiselijke nieuws te schrijven. En schrijf me onder andere of vader de heer [Samuel] Casembroot nog regelmatig ziet, en of hij niet nu en dan onze brieven aan jou opent. Ik ben,

uw, enz.

Het is de verlaging van de B. Het teken / wil zeggen dat de volgende noot hoger moet zijn dan de voorgaande, het teken \ het omgekeerde.

Mais il est vray, je le confesse,
Que ta beauté tient mon âme en captivité,
Las, si je pouvois clacquer ta fesse,
Je serois en liberté.
Et si tu voulois te reposer sur ma couche
Pour contenter mon désir,
Je te baiserois cent fois les yeux et la bouche
Et je mourrois de plaisir.

Maar het is waar, ik beken het,
Dat uw schoonheid mijn ziel gevangen houdt,
Helaas, als ik u op de billen kon slaan,
Dan zou ik mij een vrijheid verooloven.
En als u zich op mijn slaapstede terneder zou willen leggen,
Om aan mijn wensen te voldoen,
Zou ik honderdmaal uw ogen en uw mond kussen,
En ik zou sterven van genot.

Ik heb alleen dit tweede couplet kunnen bemachtigen. Het lied is gemaakt voor 'La Merveille,' de knapste onder de hofdames van de koningin[-moeder Anna van Oostenrijk].

[CONSTANTIJN HUYGENS JR.] DEN HAAG
AAN ZIJN BROER CHRISTIAAN HUYGENS [PARIJS]
28 OKTOBER 1655
5435A

Vervolg op Constantijns brief van 14 oktober 1655 (5432A). Constantijn had Christiaans antwoord van 22 oktober 1655 (5434A) nog niet ontvangen.

Samenvatting: Constantijn beklagt zich over het feit dat hij nog steeds geen liederen uit Parijs heeft ontvangen. Verder schrijft hij over verrekijkers en nieuws van verschillende aard.

Primaire bronnen: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (enkelvel, 19x29cm, a | b; autograaf).
— Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 36I, fol. 87rv: later afschrift (Constantijn (V) Huygens).

Vroegere uitgave: OC 1, nr. 242, p. 360: volledig.

Namen: Catharina Bergaigne; Hendrik van Bergaigne; Petronella Campen; Philips Doublet sr.; Christiaan Huygens Mauritszoon; Lodewijk Huygens; Caspar Kalthof; Joan van Messen; Dirck van Ruyven; Nicholas Tassin; Jacob de Vogelaer.

Plaatsen: Antwerpen; Frankrijk.

Glossarium: air (lied).

Transcriptie

¹Pour mon frère Chrestien.

À La Haye, le 28 d'Octobre 1655.

²Mon frère,

Par le dernier ordinaire je n'ay rien eu ³de vous ny du frère Louis, ⁴et ay esté obligé de me contenter des nouvelles générales de la famille. Mes airs ne viennent pas non plus, qui est chose moult desraisonnable, car je sçay bien que je n'avois pas esté si longtemps à Paris, que je n'en eusse desjà fait provision de quelques-uns. Je vous feray le souhait du Sieur Tassin: 'Dieu vous amende.'

J'ay receu ces jours passés une lettre du Sieur Kalthoven qui me prie d'avoir patience encore pour quinze jours, me promettant que, dès qu'il sera de retour d'un petit voyage qu'il est obligé d'aller faire, sa première besogne sera de nous faire une forme comme je l'ay demandée. Je ne me haste pas parce que je ne croy pas ⁵de rien faire que vous ne soyez de retour. Vogelaer m'importune tousjours pour avoir une longue lunette; et j'ay resolu de luy en faire faire une de ce verre de dix pieds que j'ay encore en reserve et qui est raisonablement bon.

Le *poleiser* m'a esté voir ces jours. Il ne fait rien d'importance, mais il est après | 89v | à inventer un instrument pour tourner les formes de fer de telle longueur ⁶il luy plaira, lequel, ⁷comme il me le descrivit, sera subject à beaucoup d'inconvenients. Il seroit trop long ⁸de vous en donner la description, ⁹et mon père me presse pour avoir cette lettre.

Du cousin Huygens nous n'attendons pas encore chose d'importance, si ce n'est qu'il est à Anvers avec sa bien aymée et se pourmène cà et là disant qu'il a desjà esté marié quelque temps et vient pour se divertir. La tante

1. CH 36I: adres ontbreekt.

2. CH 36I: aanhef: 'Au mesme en France.'

3. CH 36I: <ny du frère Louis ny de vous.>.

4. CH 36I: <et ay esté ... 'Dieu vous amende.'> ontbreekt.

5. CH 36I: <que je fasse rien avent que vous ...>.

6. CH 36I: <qu'il voudra, lequel ...>.

7. CH 36I: <selon la description qu'il m'en fit.>.

8. CH 36I: <à vous le décrire.>.

9. CH 36I: <et mon père ... le faire enragier.> ontbreekt.

Huygens a escrit une lettre assez picquante à Bergaigne et ce de l'avis des parents d'icy et de mon père, sans que je voys pourtant à quoy cela servira si ce n'est pour le faire enrager.

¹⁰Van Ruyven et Messing receurent hier ¹¹sentence, le premier de bannissement pour dix ans, l'autre pour toute sa vie.

¹²Tant que je puis voir, vous ne serez pas tout l'hiver en France ¹³pour chose que puisse dire l'oncle Doublet. Ces billets de huit cent francs l'incommodent trop, comme sans doute il ne s'en cache pas à vous, non plus qu'à moy qui ay ma part des presches de ménage. Adieu.

Vertaling

Aan mijn broer Christiaan.

Den Haag, 28 oktober 1655.

Broer,

Bij de laatste reguliere post heb ik noch iets van u, noch iets van onze broer Lodewijk ontvangen, en was daarom genoodzaakt mij tevreden te stellen met de algemene nieuwtjes van de familie. De liederen voor mij zijn nog steeds niet gearriveerd, wat zeer onredelijk is, want ik weet zeker dat ik minder lang in Parijs was geweest alvorens u van enkele [liederen] voorzien. Ik breng u de wens van de heer [Nicholas] Tassin over: moge u door God uw leven beteren.'

Ik heb de afgelopen dagen een ¹⁴brief van de heer [Caspar] Kalthof gekregen, waarin hij mij vraagt nog twee weken geduld te hebben, met de belofte dat het, zodra hij terug is van een kleine reis die hij moet maken, zijn eerste klus is om voor ons een buis te maken zoals ik hem dat heb gevraagd. Ik haast mij niet omdat ik niet geloof dat ik er iets mee zal doen zolang u nog niet terug bent. [Jacob de] Vogelaer valt mij steeds lastig om een lange kijker, en ik heb besloten er een voor hem te laten maken met deze lens van 10 voet die ik nog in reserve had en die redelijk goed is.

De ¹⁵polijster¹ is mij een dezer dagen komen opzoeken. Hij heeft niets van belang gedaan, maar hij staat op het punt om een instrument uit te vinden om ijzeren buizen mee te draaien van willekeurige lengte, hetgeen, zoals hij het mij beschreef, aan vele problemen onderhevig zal zijn. Het zou te ver voeren u een beschrijving ervan te geven, en mijn ¹⁶vader dringt er bij mij op aan dat ik deze brief aan hem afgeef.

Van neef [Christiaan] Huygens [Mauritszoon] verwachten we geen groot nieuws meer, behalve dan dat hij met zijn ¹⁷geliefde in Antwerpen is en zich overal vertoont, zeggende dat ze al geruime tijd zijn getrouwd en gekomen zijn om zich te vermaken. Tante [Petronella Campen, weduwe van Maurits] Huygens heeft een vrij scherpe ¹⁸brief geschreven aan [Hendrik van] Bergaigne en dit op aanraden van de familie alhier en mijn vader, hoewel ik niet inzie waartoe dat anders zou leiden dan tot zijn woede.

De vonnissen over [Dirck] van Ruyven en [Joan van] Messen zijn hier uitgesproken: de eerstgenoemde krijgt tien jaar verbanning, de laatstgenoemde levenslange.

10. CH 36I: Deze alinea aan het einde van de brief.

11. CH 36I: <leur sentence>.

12. CH 36I: <À ce que puis juger,>.

13. CH 36I: <quoi que en puisse conseiller l'oncle Doublet.>.

14. Kalthof aan Constantijn Huygens jr., rond 20 oktober 1655 (verloren?).

15. Johan van der Wijck uit Delft.

16. Huygens.

17. Catharina Bergaigne.

18. Petronella Campen aan Bergaigne, oktober 1655 (verloren?).

Voorzover ik het kan zien, zult u niet de hele winter in Frankrijk blijven, wat ook oom [Philips] Doublet [sr.] kan zeggen. De wissels van 800 francs staan ¹⁹hem zeer tegen, wat hij ongetwijfeld voor u niet verborgen houdt, evenmin als voor mij, die mijn deel in de preken over zuinigheid ontvangt. Vaarwel.

19. Ongeveer *f* 660.

CHRISTIAAN HUYGENS (PARIJS)
AAN ZIJN BROER CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
29 OKTOBER 1655
5435B

Vervolg op Christiaans brief aan zijn broer Constantijn van 22 oktober 1655 (**5434A**) .

Samenvatting: Christiaan zendt Constantijn een liedje, hem door Gobert gegeven. Over de tekst bestaat enige onduidelijkheid.

Bijlage: *À la rigueur du sort* [*des ans*] (liedje).

Door Constantijn jr. beantwoord op 11 november 1655 (**5435C**) .

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (dubbelvel, 17x22cm, ab | d; autograaf).

Vroegere uitgave: OC 1, nr. 243, p. 361: brief volledig; nr. 244, pp. 361-362: bijlage.

Namen: Philips Doublet jr.; Thomas Gobert; Christiaan Huygens Mauritszoon; Mouchon.

Titels: *À la rigueur du sort* (Lully).

Glossarium: air (lied); chant (melodie); octave (oktaaf); re (re).

Transcriptie

Pour mon frère de Zeelhem.

À Paris, le 29 Octobre.

Mon frère,

Je ne vous diray pas encore des particularitez touchant vostre bonne hostesse. Si vous me demandez pourquoy, je respondray les chaises coustent trop cher, et que quand je vous fis promesses par ma précédente de l'aller voir, je ne me souvenois pas du mauvais estat où estoit ma bourse. Vous qui avez esprouvé la vie de Paris, vous deviez nous estre utile auprès de mon père et le conseiller de ne plaindre pas l'argent qu'il nous envoie. Il est vray pourtant que hier j'estois dans le quartier où elle demeure, et que je l'eusse pu voir sans beaucoup de peine, si je m'en fusse souvenu. Je la verray après demain, quand il m'en devoit couster une pistole.

Maintenant, parce que selon toute apparence vous serez fâché, je veux vous adoucir par ce petit air, que Monsieur Gobert me donna hier. Voyez la page suivante. | b | Observez bien le signe / et \. Quand il y a r[e] / r[e], alors la dernière est plus haute d'une octave que l'autre.

À la rigueur du sort
La vostre vous expose,
Comme ils sont inconstans,
Ils changent tout chose.
La beauté n'a qu'un temps,
Aussi bien que la rose.

Conservez, belle Iris,
Mon cœur et vostre empire,
Sachez que le mespris
Rebute qui soupire.

Monsieur Gobert ne sçavoit pas encore ce dernier vers. Et quand je considère bien le premier couplet, je ne vois pas qu'il y ait du sens. Je croy qu'il se rapporte à quelque autre qui doit précéder. Il me le copia en très-grande

haste, ce qui est cause que je n'y ay pas pris garde alors. Je luy demanderay qu'il me l'explique, et qu'il supplie le reste. Cependant vous apprendrez le chant.

Nous avons sçeu par 3 diverses lettres le bel exploit du cousin Huygens, qui est tout à fait digne de luy. Mon cousin Doublet n'a jamais tant ry que quand il l'entendist. *Omnibus nequitiis colophonem imposuit.*

Je vous prie que nos ferremens soyent bien conservez, sans se rouiller, car selon toute apparence je retourneray dans peu à mon mestier. Je suis,

vostre très-affectionné frère et serviteur
Chr. Huygens de Z.

Vertaling

Aan mijn broer van Zeelhem.

Parijs, 29 oktober 1655.

Mijn broer,

Ik kan u nog steeds geen bijzonderheden meedelen over uw goede ¹gastvrouw. Indien u me vraagt waarom, zal ik antwoorden dat de koetsen hier te duur zijn, en dat ik, toen ik u in mijn vorige ²brief de belofte deed om haar te gaan opzoeken, had vergeten hoe beroerd de conditie van mijn portemonnee was. U, die het leven in Parijs hebt gesmaakt, u zou ons van dienst moeten zijn bij mijn ³vader door hem aan te raden niet te klagen over het geld dat hij ons stuurt. Het is trouwens wel zo dat ik gisteren in de buurt was waar zij woont, en ik had haar zonder veel moeite kunnen bezoeken, als ik er aan gedacht had. Ik zal haar overmorgen opzoeken, al zou mij dat een ⁴pistool gaan kosten.

Nu wil ik, omdat u naar alle waarschijnlijkheid woedend bent, u wat vriendelijker stemmen door dit liedje dat de heer [Thomas] Gobert mij gisteren gaf. Kijkt u maar op de volgende bladzijde. Let u vooral goed op de tekens / en \. Wanneer er staat 're / re', dan is de tweede een octaaf hoger dan de eerste.

⁵À la rigueur du sort [eigenlijk: des ans]

La vostre vous expose.

Comme ils sont inconstans,

Ils changent tout chose.

La beauté n'a qu'un temps,

aussi bien que la rose.

Conservez, belle Iris,

mon cœur et vostre empire,

Sachez que le mespris

rebute qui soupire.

Aan de strengheid van het lot [eigenlijk: van de jaren]

Stelt uw strengheid u bloot.

1. Mouchon.

2. Christiaan Huygens aan zijn broer Constantijn jr., 22 oktober 1655 (**5434A**).

3. Huygens.

4. f 8:10.

5. De tekst is te vinden in Benigne de Bacilly's *Recueil des plus beaux vers* (Parijs 1661), p. 24, met het opschrift 'Gavotte de Mr. Batiste.' De eerste tekstregel luidt aldaar 'À la rigueur des ans.' De melodie is inderdaad van Jean-Baptist Lully, maar het is een sarabande uit het *Ballet des Plaisirs*, het eerst uitgevoerd op 4 februari 1655.

Zo wisselvallig als zij [de jaren] zijn,
Zo veranderen ze alles.
Schoonheid bloeit slechts éénmaal,
Net als de roos.

Pas goed, schone Iris,
Op mijn hart en op uw rijk.
Weet dat de minachting
Hem die zucht afstoot.

De heer Gobert kende dit laatste vers nog niet. En wanneer ik het eerste couplet eens aandachtig bezie, ⁶ snap ik niet waar het op slaat. Ik vermoed dat het betrekking heeft op een of ander couplet dat eraan vooraf moet gaan. Hij heeft het voor mij zeer haastig overgeschreven, hetgeen de reden is dat ik er toen geen acht op heb geslagen. Ik zal hem nog wel om uitleg vragen en om de rest van de tekst. In de tussentijd kunt u de melodie gaan leren.

Wij hebben door drie verschillende ⁷ brieven vernomen van de fraaie prestatie van neef [Christiaan Mauritszoon] Huygens, die hem geheel en al waardig is. Mijn neef [Philips] Doublet heeft nog nooit zo hard gelachen als toen hij het hoorde. ¹ Hij heeft een punt achter alle losbandigheid gezet. ¹

Ik verzoek u onze ijzerwaren goed te bewaren zonder dat ze gaan roesten, want alles wijst erop dat ik binnenkort weer naar mijn oude professie terugkeer. Ik ben

uw toegewijde broer en dienaar
Christiaan Huygens van Zuilichem.

6. Doordat in de eerste tekstregel «des ans» vervangen was door «du sort», worden deze regel en de volgende drie geheel onbegrijpelijk. Bovendien verviel het rijm met «inconstans» en «temps».

7. Constantijn Huygens jr. aan zijn broer Christiaan, 14 oktober 1655 (**5432A**); Huygens aan zijn zoon Christiaan, 14 oktober 1655? (verloren?); Philips Doublet sr. aan zijn zoon Philips jr., midden oktober 1655 (verloren?).

[CHRISTIAAN HUYGENS] (PARIJS)
AAN [ZIJN BROER CONSTANTIJN HUYGENS JR. (DEN HAAG)]
6 NOVEMBER 1655
5435C

Vervolg op Christiaans brief van 29 oktober 1655 (5435B) .

Samenvatting: Christiaan schrijft uitvoerig over zijn bezoek aan Mouchon. Hij hoopt dat Constantijn zijn notatie van de liederen kan gebruiken. Tenslotte schrijft hij over verrekijkers.

Christiaans laatste brief uit Parijs aan zijn broer. Niet meer beantwoord door Constantijn jr. in verband met Christiaans spoedige terugkomst naar Den Haag.

Primaire bron: Amsterdam, Univ. Bibl., Hs. 27, Omslag Au, nr. 4: brief (dubbelvel; 17x23cm; abc | d; autografisch).

Vroegere uitgave: OC 1, nr. 245, pp. 362-363: volledig.

Namen: mejuffrouw van Bergen; abt van Carbonne; Nicolaas van der Duyn (heer van Rijswijk); Jonas van Gerwen; Philips Huygens; Manon; Mouchon; Unico Ripperda; Jacob Vogelaer.

Plaatsen: Amsterdam; Holland; Tours.

Glossarium: chanson (lied).

Transcriptie

Pour mon frère de Zeelhem.

À Paris, le 6 Novembre 1655.

Mon frère,

Pour vostre satisfaction j'ay esté hier rendre visite à Mademoiselle Mouchon, dont voicy *mijn wedervaeren*. Je la trouvoy assise auprès du feu avec 3 ou 4 des messieurs qui logent chez elle, qui sont tous gens d'église portants soutanes. Parmi eux estoit l'Abbé de Carbonne, le seul qui y ait esté de vostre temps. Cettui-cy demeura, les autres retirèrent tous, peu après que j'estois arrivé. Mais pour parler de la dame, j'ay bien reconnu d'abord que c'estoit une fille fort bien moriginée, et qui a de l'esprit; et sans dout d'avantage qu'elle n'avoit il y a 6 ans, puisque l'esprit croit avec l'age. De la beauté il n'est pas de mesme, comme vous sçavez. Peut-estre qu'en ce temps-là elle en avoit assez pour charmer ses hostes, et de fait elle m'a conté qu'il n'avoit tenu qu'à elle de se voir mariée à Ripperda l'aisné. Maintenant elle ne me semble plus estre en estat de faire des semblables conquestes. Le visage tient desjà quelques traits de la viellesse, et ses yeux qui sont peu petits ont des bords de la couleur que devroient estre ses lèvres. C'est pourtant icy une hyperbole, car ils ne tirent que fort peu sur le rouge, mais il est vray qu'ils sont bien petits. Elle me pria d'y venir loger la-dedans en cas que j'eusse encore quelque temps à | b | demeurer en cette ville, et me promit de me faire avoir cognoissance dans le voisinage et aux mesmes endroits où elle vous avoit adressé cy-devant. Deux filles que vous y avez cognues se sont mariées depuis, dont elle m'a dit le nom, mais il m'est échappé. En partant elle me pria de vouloir entretenir la cognoissance et que l'un de ces jours nous ferions quelque rejouissance ensemble. Elle demanda surtout que je vous remerciasse de sa part de l'honneur que vous luy faites en vous souvenant d'elle. À mon retour je feray ses baise-mains à Monsieur de Rijswijck, de qui elle me dit avoir eu une lettre après qu'il a esté revenu en Hollande, mais que la mer luy avoit fait oublier la promesse qu'il avoit donné de revenir la trouver. La fille que j'avois pris pour sa sœur estoit la Manon comme vous aviez deviné.

Je pense que vous serez satisfait sur ce point à cett'heure. Pour l'autre qui estoit de vous envoyer des chansons, je ne sçay pas si je vous auray donné tout contentement, à cause de ma nouvelle façon de tablature. Faites-moy sçavoir si vous en venez à bout.

Ma lunette n'est pas trop à ma fantaisie, estant sujette à se courber et s'affaïser, | c | quand elle n'est soutenue que par un endroit. Il faudra trouver quelque remède à cela. On ne la cognoist encore icy que de renommée, personne ne l'ayant encore essayée. Mais tous estants informez par moy de la nouvelle détection de satellite Saturnien, et de sa période, ils ne peuvent nier que ma lunette ne l'emporte sur toutes celles qui ont jamais esté. Si vous donnez la vostre de 10 pieds au cousin de Vogelaer, dites luy qu'il vous procure en eschange 2 ou 3 de ces petites choses de verre que fait un certain Van Gerwe à Amsterdam, qui ne peuvent estre cassées. Philip en a veu à La Haye, et dernièrement j'en eus icy une, qu'un gentilhomme de Frise m'avoit donné à Tours, et que j'ay cassé avecq un grand effort et brisé en mille pièces. Je serois ravy d'en avoir un autre, et je sçay bien que le cousin cognoit ledit Van Gerwen particulièrement. Au moins pour de l'argent on en peut avoir. *Vale*.

Votre très-affectionné frère et serviteur
Chr. Huygens de Zuylichem.

On n'entend plus parler de Mademoiselle van Bergen.

Vertaling

Aan mijn broer van Zeelhem.

Parijs, 6 november 1655.

Broer,

Om u tevreden te stellen heb ik gisteren een bezoek gebracht aan mejuffrouw Mouchon, waarvan ik nu ^Lmijn belevenissen¹ vertel. Ik vond haar bij de haard gezeten met drie of vier heren die bij haar verblijven, allen geestelijken in soutane. Onder hen was de abt van Carbonne, de enige die er al was in uw tijd. Deze bleef, de anderen gingen allemaal weg, kort nadat ik was gekomen. Maar om het over de dame te hebben: ik zag meteen dat het een vrouw was die goed haar woordje kon doen en die stijl bezat, en ongetwijfeld meer dan zes jaar geleden, omdat de stijl toeneemt met de jaren. Wat betreft de schoonheid gaat het niet zo, zoals u weet. Misschien beschikte zij indertijd over voldoende uiterlijk schoon om haar gasten te behagen, en zelfs vertelde zij mij dat zij de oudste ¹Ripperda had kunnen trouwen als het aan haar had gelegen. Nu schijnt zij mij niet meer in staat om dergelijke veroveringen te doen. Het gelaat laat al enige tekenen van de ouderdom zien, en haar ogen, die wat aan de kleine kant zijn, hebben aan de rand de kleur die eigenlijk de lippen moeten hebben. Dit is wel wat overdreven gezegd, want ze neigen maar een heel klein beetje naar het rood, maar het is waar dat ze bepaald klein zijn. Zij vroeg mij bij haar te komen logeren in het geval ik nog enige tijd in deze stad zou blijven, en zij beloofde mij de buurt en dezelfde plekken te laten zien als aan u indertijd. Twee meisjes die u er hebt ontmoet zijn inmiddels getrouwd; zij heeft de namen genoemd, maar die zijn mij ontschoten. Bij mijn vertrek vroeg zij mij de kennismaking te willen onderhouden en zei ze dat wij één dezer dagen samen wat *plezier* zouden moeten maken. Zij vroeg mij vooral om u uit haar naam te bedanken voor de eer dat u nog aan haar denkt. Bij mijn terugkeer zal ik haar groeten overbrengen aan de ²heer van Rijswijk, van wie zij mij zei een brief te hebben ontvangen na zijn terugkeer in Holland, maar dat de zee hem de belofte had doen vergeten die hij had gedaan dat hij terug zou komen aan haar op te zoeken. Het meisje dat ik voor haar zuster hield was Manon, zoals u al dacht.

Ik denk dat u wat dit punt betreft op dit moment tevreden bent. Wat betreft het andere, het zenden van liederen, twijfel ik of ik u volledig tevreden heb gesteld, vanwege mijn nieuwe manier van noteren. Laat mij weten of u er helemaal uit komt.

Mijn kijker is nog niet helemaal naar mijn wens, omdat hij de neiging heeft te buigen en in te zakken wanneer hij slechts op een plaats wordt gesteund. Ik zal daarop iets moeten vinden. Men kent die kijker hier alleen nog

1. Waarschijnlijk Unico Ripperda (1635-1678), zoon van Willem van Ripperda en Alida van den Bouckhorst.
2. Nicolaas van der Duyn.

van horen zeggen; niemand heeft hem nog geprobeerd. Maar omdat iedereen door mij op de hoogte is gebracht van mijn laatste ontdekking van de satelliet van Saturnus en van zijn omlooptijd, kunnen ze er niet omheen dat mijn kijker beter is dan alle die ooit hebben bestaan. Als u de uwe van 10 voet aan neef [Jacob] de Vogelaer geeft, vraag hem dan of hij u in ruil daarvoor twee of drie van die kleine glazen dingetjes bezorgt, die een zekere [Jonas?] van Gerwen in Amsterdam maakt en die onbreekbaar zijn. Philips heeft ze in Den Haag gezien, en laatst had ik er één hier, die een Friese edelman mij in Tours had gegeven en waarop ik met grote kracht heb geslagen en die vervolgens in duizend stukjes gebroken is. Ik zou er heel graag nog een hebben, en ik weet zeker dat [onze]³ neef de genoemde van Gerwen goed kent. Voor geld kan men die in ieder geval bemachtigen. †Gegroet.†

Uw toegewijde broer en dienaar
Christiaan Huygens van Zuilichem.

Men hoort niets meer over mejuffrouw van Bergen.

3. Jacob de Vogelaer.

[CONSTANTIJN HUYGENS JR.] (DEN HAAG)
AAN ZIJN BROER CHRISTIAAN HUYGENS [PARIJS]
11 NOVEMBER 1655
5435D

Antwoord op Christiaans brieven van 22 oktober 1655 (**5434A**) en 29 oktober 1655 (**5435B**).

Samenvatting: Constantijn ziet het einde van Christiaans reis naderen. Hij schrijft uitvoerig over verrekijkers. Hij dankt Christiaan voor de gestuurde airs. Een ervan was hem al bekend met een Nederlandse tekst.

Primaire bronnen: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (enkelvel, 19x29cm, a | b; autograaf).
— Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 36I, fol. 89v: later afschrift (Constantijn (V) Huygens).

Vroegere uitgave: OC 1, nr. 246, pp. 363-364: volledig.

Namen: François van Aerssen jr.; Pierre Chanut; Philips Huygens; Caspar Kalthof; Jacob de Vogelaer.

Plaatsen: Nantes.

Titels: *Ick sagh Cecilia komen; La Casquavilliade; Phillis me conseille.*

Glossarium: air (lied).

Transcriptie

¹Pour mon frère Chrestien.

À La Haye, l'11^{me} de Novembre 1655.

²Mon frère,

Je croy que ³voicy la dernière que ⁴nous eschangerons, car je croy que les ordres pour vostre retour sont desjà ⁵donnés, pour vous faire revenir dans le vaisseau de guerre qui transportera Monsieur Chanut.

Vous trouverez nos formes de fer en bon estat et luisantes, car j'ay tousjours eu soing de les entretenir. Seulement celle qui est pour les lunettes de dix pieds, comme je la cherchay l'autre jour, pour polir le verre que j'ay envoyé à Vogelaer, après l'avoir bien cherchée, je la trouvoy dans ce creux qui est dessous vostre fenestre, ou la pluye ou quelque autre humidité avoit eu longtems loisir ⁶de jouer son jeu dessus, en sorte qu'elle estoit rouillée d'importance, dont je fus ⁷moult fasché, ⁸et pourtant à force de la froter avec l'anneau d'émeril, je la remis à peu près en son premier estat. Alors je me mis à polir ce verre que je viens de dire de nouveau, me souvenant qu'autrefois de mauvais nous en avions fait des bons par ce moyen-là. Il est vray ⁹que cestuy-cy l'estoit desjà ¹⁰raisonnablement, mais pourtant, quand je regardois la planète de Jupiter, il rayonnoit tant soit peu d'un costé, ce qui s'est en allé tout à fait en le repolissant, en sorte que la-dedans assurément il y a du mistère. Pour les lignes de Jupiter assurément il n'en faut plus doubter, car je les ay veues encore à diverses ¹¹autres fois très-clairement, et je ne doute point que vous ne les ayez veues de mesme. J'ay remarqué que plus il est vertical, et mieux on les apperçoit, comme à onze heures de nuict ou environ de cela. ¹²Le temps de quinze jours dans lequel

1. CH 36I: Adres ontbreekt.

2. CH 36I: Aanhef 'Au mesme en France.'

3. CH 36I: <ce sera>.

4. CH 36I: <vous recevrez de moy>.

5. CH 36I: <expédiés>.

6. CH 36I: <de la rouiller d'importance>.

7. CH 36I: <bien>.

8. CH 36I: <et> ontbreekt.

9. CH 36I: <qu'il estoit>.

10. CH 36I: <raisonnablement bon>.

11. CH 36: <autres> ontbreekt.

12. CH 36I: <Kalthoven ne m'a pas encore envoyé la forme pour les verres de 20 pieds. S'il tarde, je le sommeray de nouveau. C'est le premier artisan ...>.

Kalthoven m'avoit promis dans une seconde lettre de m'achever nostre forme de vingt pieds est desjà expiré et pourtant elle ne vient encore pas. S'il diffère longtemps, je ne manqueray pas de le sommer encore de nouveau. Sans doute c'est le premier artisan du païs pour ces choses-là, et s'il venoit à nous manquer, ¹³ou par quelque changement de demeure ou autre accident, nous serions ¹⁴fort désappointés.

¹⁵Pour des nouvelles je ne vous en manderay pas. Phlip me dit d'avoir escrit tout ce qui est escrivable, et je ne doute point qu'il ne soit bon gazettier.

Je vous remercie beaucoup des petits airs; ils sont assez jolys. ¹⁶*Alleinlick*: cestuy-là qui commence *Phillis me conseille*, etc. et qui se fait valoir à Paris sous le beau nom de *La Casquavilliade*, est un franc coquin, et a couru icy la rue longtemps, accompagné des paroles *Ick sagh Cecilia komen*, etc.

Je vous prie de m'achepter avant que de partir quatre estuys avec seulement une paire de ciseaux dedans, faits par quelque bon maistre. Je vous rendray l'argent dès que serez de retour, et ne prétends pas de charger vostre despense. Je vous prie de ne l'oublier pas.

On dit que le Seigneur de la Plate est malade à Nantes, voire avec quelque danger, dont je suis ma foy marry. Adieu.

Vertaling

Aan mijn broer Christiaan.

Den Haag, 11 november 1655.

Broer,

Ik denk dat dit de laatste brief zal zijn die we zullen wisselen, want ik meen dat de opdracht voor uw terugkeer al is gegeven, om u te laten terugreizen in het oorlogsschip dat de heer [Pierre] Chanut [naar Frankrijk] zal brengen.

U zult onze ijzeren buizen in goede staat en blinkend aantreffen, want ik heb ze steeds goed onderhouden. Behalve die voor de kijker van tien voet. Toen ik die buis laatst opzocht om de lens te polijsten die ik naar [Jacob de] Vogelaer heb gestuurd, vond ik die na lang zoeken in de ruimte onder uw venster, waar de regen of ander vocht lange tijd had huisgehouden zodat hij nogal verroest was, wat mij hogelijk ontstemde. Maar door hem goed te schuren met de polijstring heb ik hem min of meer in zijn oorspronkelijke staat teruggebracht. Toen heb ik mij er opnieuw aan gezet om de lens waarover ik zojuist sprak te polijsten, indachtig het feit dat wij in het verleden op deze manier van slechte lenzen goede hadden gemaakt. Het is waar dat deze al redelijk goed was, maar toch, toen ik naar de planeet Jupiter keek, was er een klein schijnsel aan een kant, dat door het opnieuw polijsten geheel is verdwenen, zodat daarin toch iets geheimzinnigs schuilt. Over de lijnen van Jupiter hoeven we zeker niet meer te twijfelen, want ik heb ze al verschillende eerdere malen heel duidelijk gezien, en ik twijfel er niet aan dat u ze zelf ook hebt gezien. Ik heb opgemerkt dat men naarmate de planeet hoger staat deze beter kan waarnemen, wat plaatsvindt om ongeveer elf uur 's avonds. De termijn van twee weken die [de heer Caspar] Kalthof mij had toegezegd in zijn tweede ¹⁷brief om onze buis van 20 voet af te maken is al verstreken en toch heb ik nog niets ontvangen. Als hij nog langer draalt, zal ik hem opnieuw aanmanen. Hij is beslist de bekwaamste ambachtsman in dit land voor dit soort dingen, en als hij ons meer niet zou kunnen helpen, door een of andere verhuizing of een andere tegenslag, dan zouden wij zeer teleurgesteld zijn.

Nieuwtjes zal ik u niet meer overbrengen. Philips zegt mij al alles [aan u] te hebben geschreven wat opgeschreven kan worden, en ik twijfel er niet aan dat hij een goede verslaggever is.

13. CH 36I: <ou par ... accident> ontbreekt.

14. CH 36I: <bien>.

15. CH 36I: <Pour des nouvelles ... Adieu.> ontbreekt.

16. OC: <*Alleinlick*>.

17. Kalthof aan Constantijn Huygens jr., eind oktober 1655 (verloren?).

Ik ben u erkentelijk voor de liedjes; ze zijn erg leuk. ^{LAlleen:J} degene die begint met *Phillis me conseille* en die in Parijs bekend is onder de fraaie naam *La Casquavilliade* is een onvervalste schelm en is hier al lange tijd overal te horen met de woorden *Ik zag Cæcilia komen*, enz.

Ik verzoek u vóór uw vertrek voor mij vier etuis te kopen met in elk daarvan slechts één schaar, door een goed vakman vervaardigd. Ik zal u het geld teruggeven, wanneer u weer terug bent, want het is niet mijn bedoeling u voor de kosten te laten opdraaien. Ik verzoek u het niet te vergeten.

Men zegt dat de [heer François van Aerssen jr.], heer van [Ooltgens]plaat, ziek is en zich in Nantes bevindt, en dat het niet ongevaarlijk lijkt, wat ik werkelijk heel erg vind. Vaarwel.

[CHRISTIAAN HUYGENS] (PARIJS)
AAN [ZIJN VADER CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
26 NOVEMBER 1655
5436

Antwoord op Huygens' brief van begin november 1655 (verloren?). Christiaans laatste brief uit Parijs aan zijn vader.

Samenvatting: Christiaan geeft details over zijn reis terug naar de Republiek. Hij beschrijft een prachtige muziekuitvoering door Lambert en zijn schoonzuster Hilaire Dupuy.

Aangezien Christiaan spoedig hierna terug naar Den Haag reisde, hoefde de brief niet te worden beantwoord.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45 ontwerp (dubbelvel, 17x23cm, ab | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: OC 1, nr. 248, pp. 366-367: volledig.

— Worp 5, nr. 5436, p. 246: samenvatting.

Namen: Henri de Beringhen; Pierre Chanut; Philips Doublet jr.; Abraham de Fabert; Thomas Gobert; Hilaire Dupuy; Michel Lambert; Frederik van Salm; Frederik I Magnus van Salm; Karel Florentijn van Salm; Paul Scarron; Abel Servient.

Plaatsen: Sedan.

Glossarium: chanter (zingen); concert (concert); voix (stem).

Transcriptie

À Paris, le 26 Novembre 1655.

Monsieur mon père,

¹Ayant appris par vos dernières, que le vaisseau de guerre qui amenera Monsieur Chanut, ne pourroit pas servir à nostre voyage, nous avons choisy de prendre plustost le chemin par terre, que d'essuyer une autre fois les incommoditez de la marine, qui selon toute apparence dans cette saison doivent estre beaucoup plus grandes que celles que nous recontrasmes en allant vers icy. En suite nous sommes tombé d'accord de prendre par Sedan comme le plus seur et ou nous croyons pouvoir passer sans passeport et tascherons néantmoins d'avoir quelque mot de lettre à Monsieur Fabert ou de Monsieur le Premier ou de Monsieur de Servient. On nous avoit fait accroire que Messieurs les Ryngraves estoyent prests à partir par ce mesme chemin, mais hier nous apprismes le contraire d'eux-mesmes, et qu'ils font estat de passer icy cet hyver. Tout le monde s'estonne que nous ne faisons pas de mesme et il n'y a point de doute que le vray temps de voir Paris commencera justement après que nous en serons dehors. Mais il est vray aussi que ce temps le requiert bien une autre despense que celle que nous avons faite jusques à cett'heure et de laquelle toutefois, si on regarde à l'utilité qui en reviendroit, il me semble que nous pouvons fort bien nous passer.

Au reste nous vous prions, mon père, de examiner vostre compte qui vous fait monter la despense à nous deux jusqu'à 1000 francs par mois. Parceque assurement avecq ce que nous avons emprunté de mon cousin nous n'avons pas encore touché 4000 ²francs, et le voyage sera de plus de 6 mois. Mais je ne veux pas vous ³entretenir. Je pourrois vous faire le dénombrement des derniers receux, mais j'ay peur de vous ennuyer.

Depuis ma dernière j'ay fait cognoissance avecq Monsieur Scaron. Et Monsieur Gobert m'a fait avoir celle de Monsieur Lambert et de Mademoiselle Hilaire, sa belle-sœur, qui chante | b | comme un ange, et pour la voix et pour la belle méthode. On ne sçauroit entendre rien de mieux ajusté ny de plus agréable que les concerts qu'elle fait avecq son frère, en disant de certains dialogues où ils chantent tantost seuls, tantost ensemble. Pour

1. Voorafgaande aan de uiteindelijk gekozen aanvangsregels geeft het klad de volgende aanvankelijke beginregels: 'Ayant appris par vos dernières que le vaisseau de guerre qui amenera Monsieur Chanut, ne sçauroit nous servir, nous avons résolu après longue délibération de prendre le chemin par Sedan comme estant le seul que l'on puisse ...'

2. <mille>.

3. In het handschrift staan achter <entretenir> de woorden <plus longtemps>, die doorgestreept zijn.. OC: <entretenir plus longtemps>.

sa personne elle n'a guère de beauté, mais beaucoup de bonté et de douceur. Le frère est aussi fort bon garçon, avec qui je ne négligeray pas d'entretenir correspondance.

C'est icy la dernière que vous aurez de nous, le voyage estant arresté pour Mardy prochain et les places dans le coche qui nous portera en 5 jours à Sedan. Le bagage va par mer. J'espère que nous vous trouverons en bonne santé avec toute la famille et le parentage, et suis,

Monsieur mon père,

[etc.]

Vertaling

Parijs, 26 november 1655.

Mijnheer mijn vader,

Nadat wij hadden vernomen uit uw laatste ⁴brief dat het oorlogsschip waarmee de heer [Pierre] Chanut [van de Republiek naar Frankrijk] zal reizen, niet beschikbaar was voor onze [terug]reis, hebben wij ervoor gekozen liever over land te gaan dan andermaal de ongemakken van de zeevaart te verduren, die naar alle waarschijnlijkheid in dit jaargetijde nog erger zullen zijn dan toen wij hierheen kwamen. Uiteindelijk hebben we besloten over Sedan te reizen, wat de betrouwbaarste route is, en waar wij zonder paspoorten verwachten te kunnen passeren. Niettemin zullen wij proberen een of ander briefje los te krijgen van de heer [Abraham de] Fabert of van mijnheer de opperstalmeester [Henri de Beringhen] of van de heer [Abel] Servient. Men had ons doen geloven dat de heer [Frederik Magnus] Rijngraaf van Salm en zijn ⁵zoons klaar stonden om dezelfde weg te nemen, maar gisteren hoorden wij van de betrokkenen zelf het tegendeel en dat ze ervan uitgaan de winter hier nog door te brengen. Iedereen verbaast zich erover dat wij niet hetzelfde doen en het lijkt geen twijfel dat de ware tijd om Parijs te zien zal beginnen juist nadat wij zijn vertrokken. Maar het is ook waar dat deze tijd andere kosten vergt dan wij tot nu toe hebben gemaakt, en van welke het mij voorkomt dat wij, als wij kijken naar het voordeel dat deze zouden kunnen opleveren, ons die wel kunnen besparen.

Verder vragen wij u, vader, om uw berekening te bekijken volgens welke u de uitgaven van ons tweeën tot 1000 ⁶francs per maand laat oplopen. Want met wat wij hebben geleend van mijn ⁷neef hebben we nog geen 4000 ⁸francs in handen gekregen, terwijl de reis meer dan zes maanden zal duren. Maar ik wil u er niet langer mee lastigvallen. Ik zou u een opsomming kunnen geven van de laatste onkosten, maar ik ben bang u hiermee te vervelen.

Sinds mijn laatste ⁹brief heb ik kennis gemaakt met de heer [Paul] Scarron. En de heer [Thomas] Gobert heeft me voorgesteld aan de heer [Michel] Lambert en zijn schoonzuster mejuffrouw Hilaire [Dupuy], die zingt als een engel, zowel wat betreft de stem als de wijze van uitvoering. Men zou niets kunnen horen wat harmonischer en aangener is dan de uitvoeringen die zij samen met haar zwager geeft, en dan heb ik het over bepaalde dialogen waarbij ze nu eens afzonderlijk en dan weer samen zingen. Zij bezit weinig uiterlijk schoon, maar heeft een goed en zachtvaardig karakter. Haar zwager is eveneens een aardige man, met wie ik zeker een briefwisseling zal gaan onderhouden.

Dit is de laatste brief die u van mij zal ontvangen, omdat [het begin van] de [terug]reis is vastgesteld op aanstaande ¹⁰dinsdag en de plaatsen in de koets zijn besproken, die ons in vijf dagen naar Sedan zal brengen. De

4. Huygens aan zijn zoon Christiaan, begin november 1655 (verloren).

5. Frederik en Karel Florentijn van Salm.

6. Ongeveer f 830.

7. Philips Doublet jr.

⁸8. Ongeveer f 3300.

9. Christiaan Huygens aan zijn vader, begin november 1655 <<< (verloren?).

10. 30 november 1655.

bagage gaat over zee. Ik hoop dat ik u in goede gezondheid zal aantreffen met de hele familie en verwanten, en ben,

mijnheer mijn vader,

[enz.].

JACOB WESTERBAEN (OCKENBURGH)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
22 DECEMBER 1655
5441

Samenvatting: Westerbaen is naar aanleiding van zijn psalmvertaling aangevallen door een anonymus, net als Huygens indertijd bij zijn *Orgelgebruyck*. Westerbaen stuurt nu Huygens zijn repliek op de anonieme aanvaller.

Door Huygens beantwoord op 28 december 1655 (5442) .

Bijlage: *Boden-brood* (Westerbaen 1655); *J. van Vondelen voorloper* (I.A.S. 1655).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 20x31cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 1886, nr. 32, pp. 262-263: volledig.

— Worp 5, nr. 5441, pp. 247-248: volledig.

Namen: Jan Janszoon Calckman; Joost van den Vondel.

Titels: *Psalmen Davids* (Westerbaen 1655); *Boden-brood* (Westerbaen 1655); *Orgelgebruyck*.

Glossarium: psalmus (psalm); oda (gezing).

Transcriptie

Mijn Heere

Mijn Heere van Zuylichem, etc.

Salutem plurimam.

Cum Anemaulica tua, vir nobilissime et præstantissime, sive tractatum tuum de usu organi edideras, percussit te calce suâ vir, cui nomen ab illâ calce erat, quâ dealbantur parietes. Est scilicet ¹‘periculosæ plenum opus aleæ’ sacris se immiscere, etiam illis, quæ ea aliquo modo concernunt. Evenit et mihi ut, postquam psalmos Davidicos Belgicis rhythmis à me conscriptos cum præfatione illis præmissâ edidissem, quidam illam secus et præter mentem meam interpretarentur, et quæ ego candidè dixeram, aliorum detorsa lividis arroderent dentibus, minitantes mihi magnum malum et calamos ²‘stricto mucrone coruscos.’ Dum trepido ad horum et arundinum umbras, prodiit tandem post tres ab editione odarum istarum menses libellus cujusdam anonymi, qui se Vondelium aut Vondelii præcursorum appellat. Placuit huic tenebrioni personam induere viri, quem mihi putabat aliquatenus infestum, ut forsitan illum sibi hyperaspisten in arenam hanc contra me hoc pacto alliceret, qui me cum larvis luctantem porrò conficeret. Etsi autem hæc cordatis, si spernerentur, vilescere posse videbantur, tamen ne silentium meum in conscientiam duceret hic lucifuga, et id seriò triumpharet apud illos, qui inter sacrum et saxum discernere non norunt, visum fuit aliquid calumniis et obtreactionibus illius reponere, cujus exemplar ad te mitto. Si tibi otium et operæ pretium erit hæc aliquando percurrere, videbis etiam me tuo hic usum patrocinio, qui etiam, ubi psalmis meis aliquid præfatus fui, paginæ partem fecisti. Vale et me benevolentia ³tuâ et favore prosequi dignare. In Ockenburgo, postridie solstitii hyberni anno 1655.

Nobilissimi Nomini Tui cultor observantissimus
J. Westerbaen.

1. Horatius, *Ode*, II, 1, 6-7: ‘*Periculosæ plenum opus aleæ*, | *Tractas ...*’

2. Vergilius, *Aeneis*, II, 333-334: ‘... Stat ferri acies *mucrone corusco* | *stricta*, parata neci; ...’

3. Worp: <tuâ> ontbreekt.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem, enz.

Gegroet.

Toen u, edele en voortreffelijke heer, uw geschrift over het *Orgelgebruyck* uitgaf, werd u met kalk aangevallen door een ⁴man, wiens naam afgeleid is van die kalk, waarmee muren worden gewit. Het is kennelijk ⁵‘een werk vol van onverwachte gevaren’ om zich in heilige zaken te mengen, zelfs die welke deze op de een of andere manier betreffen. Mij is het ook overkomen dat, nadat ik de ⁶psalmen van David, door mij in Nederlandse rijmen weergegeven, had uitgegeven voorzien van een inleiding, sommigen die [inleiding] anders dan mijn bedoeling hebben uitgelegd, en, wat ikzelf duidelijk heb gezegd, in verdraaide vorm met afgunstige tanden hebben aangeknaagd, mij bedreigend met veel kwaad en pennen ⁷‘die flikkeren als een geheven zwaard.’ En in angst voor de schaduwen hiervan en voor de rietstengels [waaruit de pijlen worden gemaakt], is er nu, drie maanden na de uitgave van die gezangen een ⁸boekje verschenen van een ⁹anonymus die zich Vondels of Vondelse voorloper noemt. Het heeft deze duisterling behaagd de rol aan te nemen van een ¹⁰man, die naar zijn mening mij enigszins vijandig zou zijn, zodat hij hem misschien op deze wijze in deze strijd tegen mij zou betrekken als een dekking van hem, die mij verder met spoken zou laten strijden. En hoewel deze spoken door verstandigen schenen te kunnen worden bedwongen door ze te miskennen, heb ik, om niet deze lichtschuwe te laten geloven dat mijn zwijgen toestemmen betekende en hij later een triomf kon vieren bij hen die het verschil tussen het heilige en heidense niet weten, besloten ¹¹iets tegen te werpen tegen zijn lasteringen en afgunstigheden, waarvan ik u nu een exemplaar toestuur. Als u tijd hebt en het de moeite waard vindt dit ¹²alles eens door te nemen, zult u zelfs zien dat ik uw voorspraak heb benut, omdat u, waar ik in mijn psalmen iets vooraf heb gezegd, een deel van een ¹³bladzijde hebt gevuld. Gegroet en blijf mij met uw welwillendheid en gunst achtervolgen. Ockenburg, 22 december 1655.

Uw gehoorzame vereerder
Jacob Westerbaen.

4. Jan Janszoon Calcman.

5. Horatius, *Oda*, II, 1, 6-7: ‘U onderneemt een werk vol onverwachte gevaren,’

6. Jacob Westerbaen, *Psalmen Davids* (Den Haag 1655).

7. Vergilius, *Aeneis*, II, 333-334: ‘Er staat een ijzeren slagorde, met geheven flikkerende zwaarden, gereed voor verderf.’

8. I.A.S., *J. van Vondelen voorloper* (Amsterdam 1655).

9. De identificatie van ‘I.A.S.’ met Pieter van Gelre (al door Westerbaen zelf) lijkt niet terecht.

10. Joost van den Vondel.

11. Jacob Westerbaen, *Boden-brood* (Den Haag: Anthony Janszoon Tongerlo, 1655).

12. Uit Huygens’ antwoord van 28 december 1655 (5442) blijkt dat Westerbaen ook het geschrift van I.A.S. meezond, althans dat Huygens dit ook heeft gelezen.

13. Wat droeg Huygens bij aan het voorwerk van Westerbaen? Een drempeldicht of iets anders? UUB 131 Q 10.

CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
AAN JACOB WESTERBAEN [OCKENBURGH]
28 DECEMBER 1655
5442

Antwoord op Westerbaens brief van 22 december 1655 (5441).

Samenvatting: Huygens bevestigt de ontvangst van Westerbaens repliek tegen de anonieme criticus van zijn psalmberijming. Hij zendt Westerbaen zijn epigram over Zoet en Calckman.

Bijlage: ‘Op een doll gedicht ...’ (Huygens 1647; gedicht).

Door Westerbaen beantwoord op 11 januari 1656 (5445).

Primaire bronnen: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIV, nr. 449, fol. 553r: ontwerp (autograaf).

— Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLV, nr. 449, fols. 159v-160r: later afschrift naar ontwerp (Constantijn V Huygens).

Vroegere uitgaven: Worp 1886, nr. 33, pp. 263-264: volledig.

— Worp 5, nr. 5442, p. 248: volledig.

Namen: Jan Janszoon Calckman; Jacob Cats; I.A.S.; Adriaen Vlack; Jan Zoet.

Plaatsen: Ockenburg; Hofwijck.

Titels: *Boden-brood* (Westerbaen 1655); *Anti-dotum* (Calckman 1641); *J. van Vondelen voorloper* (I.A.S. 1655); *Koren-bloemen* (Huygens 1658).

Transcriptie

Westerbanio.

¹28 Decembris 1655.

Salutem plurimam.

Nimis te benignè largum judicavi, vir nobilissime, qui stulto responderis secundum stultitiam suam. Postquam enim ad calcem omnia perlegi, visus mihi sum in eâdem calce versatus, quâ, ut lepidè dicebas, ille olim meus tenebrio meum candorem denigrare conatus erat. De cætero palam est: ²acri, arguto et erudito sale perfricuiisti ³malignum nugatorem, de quo fas sit ambigere, ⁴verberibus plecti meruerit an verbis. ¶ ⁵ Gallorum grammaticam attingis. Sed ejusmodi ⁶argumentis melius aliquando diem aut in Ockenburgo comburemus aut in Vitaulio.

Vernaculas pandectas meas, nimia et pudendæ molis opus, typographus cum ineunte anno (quem faustum et felicem | 160r | precor) auspicaturus est, ut semel cum sene ⁷Catsio hoc desinamus agere, quod an actum expedierit, cordati disputabunt. Vale, vir amice et me ama

verè tuum

⁸CH.

V Calendas Januarias ⁹MDCLV.

1. XLV: datering bovenaan ontbreekt.
2. XLV: <Multum sanè arguto ...>.
3. XLV: <nugacissimum nugatorem, ...>.
4. XLV: <num verberibus ...>.
5. KA XLV: <Gallorum> onderstreept.
6. KA XLV: <argumentis> onderstreept.
7. XLV: <Catzio>.
8. XLV: <C. Huijgens.>.
9. XLV: <1655>.

Hisce obsignatis incidi in epigramma, quod olim indignatio excussit, cum alter quidam nebulo ¹⁰in me incurrisset. Dum hujusmodi cum larvis colluctaris, visum est ¶B46" \DTH tecum communicare posse.

Vertaling

Aan Westerbaen.
28 december 1655.

Waarde heer,

Te zeer heb ik u welwillend voor ruimdenkend gehouden, edele heer, u die de ¹¹domme naar zijn domheid heeft geantwoord. Nu ik ¹²alles immers tot het einde heb doorgelezen, lijkt het alsof ik dezelfde ¹³kalk ben tegengekomen waarmee die ¹⁴duisterling indertijd, zoals u dat treffend hebt gezegd, heeft geprobeerd mijn vlekkeloze reputatie zwart te maken. Verder is alles duidelijk: u heeft met scherp, krachtig en beschaafd ¹⁵zout deze kwaadaardige beuzelaar ingewreven, over wie men nog kan twisten of hij zweep of wederwoord verdient. ¶Ik bepaal dat niet.¶ Ten aanzien van datgene wat u aan het einde heeft opgemerkt over de adjectieven, was er iets dat ik u had kunnen vertellen, vooral daar waar u de Franse grammatica aanstipt. Maar met een dergelijk onderwerp kunnen we beter een dagje in Ockenburgh of Hofwijck wegwerken.

De ¹⁶drukker zal met het nieuwe jaar, dat ik u toewens goed en gelukkig te zijn, beginnen met mijn verzamelde ¹⁷pennevruchten in de eigen taal, eigenlijk zoveel eer en arbeid niet waardig, zodat we meteen met de oude [Jacob] Cats ophouden ons bezig te houden met waarover de verstandigen zullen twisten of het dienstig was om te doen. Gegroet, waarde vriend en denk aan mij als

waarlijk uw
Constantijn Huygens.

28 december 1655.

Na ¹⁸verzegeling van deze brief ben ik op het ¹⁹epigram gestuit dat indertijd uit verontwaardiging is voortgekomen, toen die andere nietsnut [Jan Zoet] op mij afstormde. Omdat u met soortgelijke schimmen moet strijden, leek het mij ¶toepasselijk¶ u dat nu te sturen.

10. XLV: Tussen <nebulo> en <in> lijkt <ta> te staan, mogelijk eerst <ita> geweest.

11. I.A.S.

12. I.A.S., *J. van Vondelen voorloper* (Amsterdam 1655).

13. Jan Janszoon Calckman, *Antidotum* (Den Haag 1641).

14. Jan Janszoon Calckman.

15. Jacob Westerbaen, *Bodenbrood* (Den Haag 1655).

16. Adriaen Vlack.

17. *Koren-bloemen* (Huygens 1658).

18. Als we de woorden 'hisce obsignatis' (na verzegeling) letterlijk nemen, heeft het postscriptum niet onder de brief zelf gestaan, maar is met het gedicht als bijlage meegestuurd.

19. 'Op een doll gedicht van Jan Soet tegens mijne *Heilige daghen*,' 28 januari 1647 (Gedichten 4, pp. 120-121).

[CHRISTIAAN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN [JACQUES CHAMPION DE CHAMBONNIERES (PARIJS)]
[30 DECEMBER 1655]
5442A

Samenvatting: Christiaan bericht Chambonnières van zijn voorspoedige terugkeer in Holland en vraagt hem enkele composities van zijn hand te willen opsturen. Zijn vader Constantijn was namelijk zeer te spreken over de gigue die Christiaan had geleerd, en wil graag meer horen. De brief bevat een uitnodiging aan Chambonnières om naar Holland te komen en zo aan een wens van zijn vader te voldoen.

Vermoedelijk verstuurd samen met een brief aan (vermoedelijk) Tassin van dezelfde dag (OC 1, nr. 252, p. 371). Door Chambonnières ontvangen en beantwoord op 8 januari 1656 (5444A).

Datering: De datum is afgeleid van die van het ontwerp van een andere brief op hetzelfde vel. Deze brief, waarvan de adressaat niet is genoemd, is vrijwel zeker aan Tassin gericht. De datering wordt bevestigd door Chambonnières' vrij prompte antwoord van 8 januari 1656.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgaven: OC 1, nr. 253, pp. 371-372: volledig.

— Rasch 2007, nr. 5442A, pp. 998-1000: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Marguerite Ferret.

Glossarium: gigue (gigue); pièce (muziekstuk).

Transcriptie

Comme je vous doibt infiniment pour toutes les faveurs et caresses qu'il vous à pleu me faire pendant mon séjour à Paris, je n'ay pas voulu manquer de vous faire sçavoir la nouvelle de nostre heureux retour dans la patrie, croyant qu'il vous importe de sçavoir que celui que vous avez si fort obligé est en estat de recevoir vos commendemens et dans un désir extrême de vous tesmoigner sa reconnoissance. Quoyque je vous aye donné beaucoup d'importunité, l'on me reproche icy de n'en avoir pas fait encore assez et que n'ay pas profité de vostre voisinage et conversation comme je debvois. Je m'en excuse sur la maladie de Madame vostre femme, qui à la vérité m'a esté très-préjudiciable, me privant du bonheur de vous voir souvent.

Encore mon père me tence de n'avoir pas copié tout vostre livre. Je responds que je n'estois pas adverty de devoir partir si tost, et en effect c'est cela qui est cause de ma négligence. Je pourrois l'appaiser, s'il vous plaisoit de me faire la faveur de m'envoyer quelques-unes de vos pièces qui soyent aussi bonnes que la gigue que vous avez pris la peine de m'apprendre, de la quelle il fait très-grande estime. Mais plustost venez-vous mesme, Monsieur, luy donner ce contentement qu'il souhaite d'avoir il y a longtemps et plus que jamais depuis les rapports que je luy ay fait des merveilles que vous m'avez fait entendre. Je sçay bien qu'il vous en priera luy-mesme, et j'espère qu'il vous persuadera et que j'auray le bonheur de vous embrasser icy et de vous tesmoigner que je suis de tout mon cœur, etc.

Vertaling

Aangezien ik u veel ben verschuldigd voor de gunsten en vriendelijkheden die u mij heeft betoond gedurende mijn verblijf in Parijs, heb ik u het nieuws van onze voorspoedige terugkeer in het vaderland niet willen onthouden, in de gedachte dat u moet weten dat hij die u zozeer hebt verplicht erop rekent dat u uw wensen kenbaar maakt, en een buitengewoon groot verlangen heeft u zijn erkentelijkheid te bewijzen. Hoewel ik u veel last heb bezorgd, tikt men mij hier op de vingers dat ik dat nog niet genoeg heb gedaan en dat ik niet in zodanige mate heb geprofiteerd van uw nabijheid en de omgang met u als ik zou hebben moeten doen. Ik verontschuldig mij dan maar met de ziekte van uw ¹vrouw, die mij werkelijk zeer ongelukkig maakte, omdat die mij van de gelukkige gelegenheid beroofde u vaak op te zoeken.

1. Marguerite Ferret.

Mijn vader verwijt mij dat ik niet uw gehele boek met composities heb gekopieerd, waarop ik antwoord dat mij niet verteld was dat ik zo snel zou moeten vertrekken, en dat is werkelijk de oorzaak van mijn verzuim. Ik zou hem kunnen kalmeren wanneer u mij het plezier zou willen doen mij enkele van uw muziekstukken toe te sturen die net zo mooi zijn als de gigue, die u mij heeft leren spelen, en die mijn vader zeer waardeert. Maar komt u liever zelf, mijnheer, om hem het genoegen te verschaffen dat hij al sedert lang wenst te ervaren, en nu meer dan ooit, na de verslagen die ik hem heb uitgebracht over de wonderschone stukken die u mij hebt laten horen. Ik weet goed dat hij het u ook zelf zal ²vragen en hoop dat hij u zal weten over te halen en dat ik het geluk zal hebben u hier te kunnen begroeten en u te laten zien dat ik van ganser harte ben, enz.

2. Huygens aan Chambonnières, 13 januari 1656 (5447), maar pas geschreven na ontvangst van Chambonnières antwoord van 8 januari (5444A) op de onderhavige brief van Christiaan.
